

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**40 YAŞ ÜSTÜ BEKAR KADINLARIN “EVLENMEYİ TERCİH
ETMEMELERİ ÜZERİNE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seçil KARAMAN

**Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı**

NİSAN, 2025

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**40 YAŞ ÜSTÜ BEKAR KADINLARIN “EVLENMEYİ TERCİH
ETMEMELERİ ÜZERİNE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seçil KARAMAN
(Y2216.010015)

Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜDÜCÜ

NİSAN, 2025

TEZ SINAV TUTANAĞI

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri üyeleri önünde, tarihinde tez savunma sınavı yapılan'nun tezi hakkında* ile** kararı verilmiştir.

JÜRİ

1. Üye (Tez Danışmanı)	:Dr. Burcu GÜDÜCÜ
2. Üye	:Doç. Dr. Gökçen ÇATLI
3. Üye	:Prof. Dr. Menşure AYDIN

ONAY

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararı

(*) Oybirliği/Oyçokluğu hâli yazı ile yazılacaktır.

(**) Kabul kararı hâli yazı ile yazılacaktır.

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “40 Yaş Üstü Bekar Kadınların “Evlenmeyi Tercih Etmemeleri Üzerine Literatür Araştırması” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(07/04/2025)

Seçil KARAMAN

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, evlenme olgunluğuna erişmiş 40 yaş üstü genç yetişkin kadınların, evliliği tercih etmeme nedenlerini anlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Araştırmada, evlilik kararlarını etkileyen toplumsal, duygusal ve bireysel faktörlerin daha yakından anlaşılması amaçlanmıştır. Bireysel tercihler, toplumsal beklentiler, ekonomik koşullar ve kültürel normların etkilerinin incelenerek, evlilik kurumuna bakış açısındaki değişimin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda tez, kadınların bireysel yaşam deneyimleriyle şekillenen karar süreçlerini anlamaya çalışmakta; Özellikle evlilik çağına erişmiş ancak evlenmeyi tercih etmeyen 40 yaş üstü genç yetişkin kadınların evlenmeme motivasyonu ve sonuçlarıyla ilgili literatür taramaları ve Tüik verilerini merkeze alarak, günümüz toplumundaki aile yapısındaki dönüşümün izlerini sürmek hedeflenmiştir.

Çalışma sürecinde, sadece akademik bilgiyle değil, aynı zamanda toplumsal gözlemler ve kişisel duyarlılıkla da yoğrulmuş bir bakış açısı geliştirmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, kadınların yaşam tercihlerini anlamak bu çalışmanın en önemli motivasyon kaynağıdır.

Çalışma, özellikle Türkiye'deki genç yetişkin kadınlar özelinde, yaş, cinsiyet ve kültürel bağlam açısından sınırlıdır. Bu kapsamda, alanda yapılmış literatür çalışmaları ve Tüik verilerine göre, yapılan incelemelerde, "Evliliği neden tercih etmiyorlar?", "Toplumsal yapıdaki dönüşüm bu kararı nasıl etkiliyor?" gibi sorulara yanıt ararken, aynı zamanda bireysel kararların arkasında yatan sosyal dinamikleri çözümlenmeyi hedeflemiştir.

Bu tezin hazırlanmasında, fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Konuyla ilgili literatür taraması yapılmış, ayrıca Tüik verileri ve güncel akademik kaynaklardan da yararlanılmıştır. Kaynakların zenginliği, konunun çok yönlülüğünü desteklemiştir. Hem akademik hem de duygusal olarak yoğun bir sürecin ürünüdür.

Tez çalışma süreci boyunca, desteğini, sabrını ve anlayışını esirgemeyen, danışmanlık vererek destek olan, sosyal bilimlere dair çalışma perspektifi sunan, ilgisi, desteği ve fikirleri ile yol açan, çalışmanın zenginleşmesine büyük katkı sunarak, yapıcı eleştirilerini her zaman eşitlikçi bir zeminde paylaşarak akademik entelektüel kapasitemin yükselmesine destek olan kıymetli danışman hocam Dr. Burcu Güdücü' ye en içten sevgilerimle teşekkür ederim.

Çalışma sürecinde sabır dirayet ve sevgi göstererek, tüm sürecimde maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Taner Karaman'a çocuklarım, Seyfettin Aybars ve Seden Karaman'a ayrıca bu zorlu süreçte, desteklerini esirgemeyen, akademik tartışmalar ile çalışma disiplini derinleştiren değerli meslektaşlarım SHU Cezair Çaytaş, SHU Kerem Uğurlu, SHU Yonca Erce, Zeynep Ayyıldız Eroğlu, Fatmanur Güçlü'ye, hayatımın tüm aşamalarında beni destekleyen sevgili annem Birsen Oktar, babam Ahmet Oktar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nisan, 2025

Seçil KARAMAN

40 YAŞ ÜSTÜ BEKAR KADINLARIN “EVLENMEYİ TERCİH ETMEMELERİ ÜZERİNE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI”

ÖZET

Aile fiziksel, sosyal, duygusal, ekonomik ihtiyaçların karşılandığı en küçük ortak platformdur. Bu sebeple toplumların sosyal, kültürel, ekonomik, gelişim, değişim, dönüşüm süreçleri aile yapısına yansımaktadır. Aile; evlenme olgunluğuna gelen bir kadın bir erkeğin yasal bir sözleşme olarak tanımlanabilen evlilik akdiyle bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Tarih boyunca aile kavramı, üyelerinin sayısı ve ilişki kurma şekillerine göre, çeşitli şekillerde (çekirdek aile, geniş aile, tek ebeveynli aile) tanımlanmıştır.

Evlenme olgunluğuna gelen birey için önemli bir yeterlilik belirteci olan evlilik, kişilere yeni hak ve sorumluluklar eklediğinden, birtakım değişikliklere yol açmaktadır. Kadın eş olmak, anne olmak, erkek eş olmak, baba olmak ve bunların devamında toplumun evli çiftten beklentileri, evli çiftin topluma katacağı sosyal sorumlulukları gerçekleştirirken, diğer taraftan da bireysel fizyolojik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları beklenir. Bu karşılıklı çok yönlü beklentiler değişen toplumsal yapıda, hızlı teknolojik gelişmelerin yaşandığı, ekonomik ve sosyal yapının hızla değiştiği dolayısıyla iletişim ve yaşam şekillerinin değiştiği, başta metropoller olmak üzere evlilik ve aile kavramından beklentilerin de değişime uğradığı gözlemlenmektedir.

Günümüzde evlilikle birlikte kişilerin üstlenmiş olduğu sorumluluklar, değişen benlik algısı ve bireysel ihtiyaçların kişilerin hayatlarında daha geniş yer tutması, yaşanan ekonomik belirsizlikler, işsizlik, genç yetişkinlerin planladıkları hedefleri gerçekleştirmelerindeki zorluk ve yaşanan hayal kırıklıkları genç yetişkinlerin evlilik ve aile kurumuna bakış açısını esnettiği, çeşitli sosyal, duygusal ve ekonomik sebeplerle uzun sürmeyen evlilikler neticesinde oluşan olumsuz yaşam deneyimlerinin genç yetişkin kadın ve erkeklerin evliliği risk içeren bir yapı olarak değerlendirmelerine ortam sağladığını düşündürmektedir. Bireylerin kendi sınırlarını sosyal risklerden koruma çabası, konfor alanlarını

genişletme isteği evlenmeyi tercih etmeyen bekar genç yetişkin nüfusun artmasına neden olmuştur.

Toplumda onaylanan yüceltilen aile kavramı, önemini korumaya devam etmesine rağmen, hayatını devam ettirmek için evlilik bağına ihtiyaç duymayan, bir yetişkin nüfusun görünür olmasını sağlamıştır. Yoğun alışma yaşamı, dijital komünikasyonun hayatlarımızın bir parçası haline gelmesi ve bireyselliği destekleyen çeşitli uygulamalar, yaşam tarzlarını, sosyal ilişki ve seçimleri de bireysellikten yana kullanarak bekarlık kavramını yüceltmeye başlamıştır. Bekarlık aile kavramının yerine geçmeye aday olma yolunda iken, toplumsal alanda bir yetersizlik, eksiklik yahut kusur olarak yorumlanmaya devam etmektedir.

Çalışma kapsamında, evlilik olgunluğuna erişmiş genç yetişkin kadınların (40 yaş üstü) evliliği tercih etmeme nedenleri araştırılarak, evlilik kurumuna bakış açısının geçmişte evliliğin sıklıkla tercih edilebilir olduğu düşünülürse, zaman içinde nasıl bir değişim gösterdiği, geniş perspektifte değerlendirilerek, bunun toplumsal yapıya etkilerinin de yorumlanabilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Kadın, Erkek, Evlilik, İlişki

LITERATURE RESEARCH ON SINGLE WOMEN OVER 40 YEARS OF AGE NOT CHOOSING TO MARRY

ABSTRACT

The family is the smallest unit in which physical, social, emotional, and economic needs are met. Therefore, the social, cultural, economic, developmental, and transformative processes of societies are reflected in family structures. A family is formed when a woman and a man of marriageable age enter into a legally recognized marriage contract. Throughout history, the concept of family has been defined in various forms—such as the nuclear family, extended family, and single-parent family—based on the number of members and the nature of their relationships.

Marriage, which is an important indicator of maturity for individuals of marriageable age, brings new rights and responsibilities. As a result, it often initiates significant changes in individuals' lives. Becoming a wife or mother, a husband or father, and responding to societal expectations placed upon married couples requires them to fulfill not only collective social responsibilities but also their individual physiological, emotional, and social needs.

These complex and mutual expectations have been reshaped within the rapidly evolving social structure. Accelerated technological developments, shifting economic and social dynamics, and transformations in communication styles and lifestyles—especially in metropolitan areas—have significantly altered perceptions and expectations surrounding marriage and family.

Today, the growing emphasis on individual identity and needs, economic uncertainty, unemployment, the difficulty young adults face in achieving their personal goals, and frequent disappointments have contributed to a more flexible and hesitant approach toward marriage. Negative life experiences resulting from short-lived marriages—often caused by social, emotional, and economic reasons—have led many young women and men to view marriage as a risk-prone institution.

This desire to protect personal boundaries and expand comfort zones has resulted in a growing number of young adults choosing to remain single. Although the institution of family still holds an esteemed and valued place in society, an increasing portion of the adult population is opting for lifestyles that do not rely on marital bonds. The demanding nature of professional life, the integration of digital communication into daily routines, and the popularity of individual-centered living have contributed to the normalization—and even glorification—of singlehood.

While singlehood is gradually emerging as a potential alternative to the traditional family structure, it continues to be perceived as a deficiency or shortcoming within broader social discourse. This study aims to explore the reasons why middle-aged women (aged 40 and above) who have reached marital maturity choose not to marry. It also seeks to assess how their perception of marriage has evolved over time—particularly in contrast to past periods when marriage was more frequently preferred—and to analyze the broader implications of this shift within the context of societal transformation.

Keywords: Family, Marriage, Woman, Man, Relationship

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
I. GİRİŞ	1
A. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	2
B. Çalışmanın Özgün Değeri.....	3
C. Literatür Taraması Kavramsal Çerçeve	3
1. Aile.....	3
D. Evlenme İle İlgili Kavramların Tanımı	5
E. Toplumsal Değişim Sürecinde Aile.....	6
F. Ailenin Özellikleri Görevleri Ve Aile Tipleri	12
G. Aile Modelleri.....	14
1. Bağımlılık Modeli.....	15
2. Bağımsızlık Modeli.....	16
3. Duygusal ya da Psikolojik Bağımlılık Modeli	16
H. Türkiye'deki Aile Tipleri.....	17
İ. Aile Kurmada Feminizm Ve Cinsiyet Unsurları	18

1. Cinsel Kimlik	18
2. Cinsel Yönelim	19
3. Toplumsal Cinsiyet	20
a. Toplumsal Cinsiyet Oluşumunda Aile	21
J. Eğitim Ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi	23
1. Eğitim.....	23
2. Akran Grubu	23
3. Kitle İletişim Araçlarının Cinsiyetçi Mesajları.....	24
4. Toplumsal Cinsiyet ve Din	24
K. Aileye Yönelik Yaklaşımlar:	27
1. Fonksiyonalist (İşlevsel) Yaklaşım:.....	27
2. Sosyal Çatışmacı Yaklaşım;	27
3. Sembolik Etkileşimcilik;.....	28
4. Rasyonel Seçim ve Mübadele Yaklaşımı;	28
5. Aile Ekolojisi Kuramı;.....	28
6. Feminist Aile Kuramı;	29
II. FEMİNİZM KAVRAMI	30
A. Feminizmin Tarihçesi	30
1. Birinci Dalga Feminizm.....	31
2. İkinci Dalga Feminizm	31
3. Üçüncü Dalga Feminizm	31
4. Çağdaş Feminist Kuramlar	32
B. Erkeklik.....	33
1. Hegemonik Erkeklik	33
C. Aile Ve Feminizm.....	35
D. Evlilik Ve Feminizm.....	35

E. Feminist Hareketin Etkisi Ve Kadınların Bilinçlenmesi	36
F. Boşanma Ve Feminizm.....	37
III. İnsanlar Neden Evlenir?.....	39
A. İnsanların Evlenme Nedenleri	39
B. Evliliğe Bakış Açısını Etkileyen Faktörler	40
C. Evlilik Beklentileri.....	40
IV. EVLİLİK VE BOŞANMA	41
A. Evlilik	41
1. Evlenme Kavramını Destekleyen Koşullar.....	43
2. Evlenme Sonrası Başarı Etkenleri	44
B. İlişki Seçimlerini Belirleyen İlişkilerin Psikodinamiği	44
C. Boşanma	47
1. Boşanmanın Etkileri.....	48
2. Boşanmanın Yıllara Göre Artışı	49
3. Tek Kişilik Hane Halklarının Oranı Artışı.....	50
D. 40+ Genç Yetişkin Kadınlarda Görülen Değişiklikler	52
1. Duygusal Dalgalanmalar.....	53
2. Kendine Yönelik Sorgulama, Yaşanmışlığı Sorgulama	53
3. Bedensel Değişiklikler	53
4. İlişki Evlilik Sorunları.....	53
5. Yalnızlık Hissi	53
V. BEKARLIK KAVRAMI.....	55
A. Literatürde ve Bulgularla Türkiye’de Bekarlık	56
B. Literatürde Evlen(E)Meme Olarak Bekarlık	58
1. Bekâr Kalma veya Tercih Nedenleri.....	59
a. Ekonomik Bağımsızlık ve Kariyer Önceliği	59

b. Toplumsal Baskıların Azalması ve Normların Değişimi	59
c. Evlilikte Cinsiyet Rollerine Duyulan Tepki	60
d. Boşanma Deneyimi ve Travmatik Süreçler.....	60
e. Bireysel Özgürlük ve Kişisel Alan İhtiyacı.....	60
f. Toplumsal ve Demografik Değişimler	60
g. Çocuk Sahibi Olma Baskısının Azalması.....	61
h. Psikolojik ve Duygusal Faktörler	61
i. İlk Evlenme Yaşının Yükselmesi	61
j. Toplumsal Normların Değişimi ve Bekarlık Algısının Dönüşümü.....	63
k. Evlilikte Geleneksel Cinsiyet Rollerini Duyulan Tepki	63
l. Boşanma Deneyimi ve Sonuçlarının Etkisi.....	64
m. Kişisel Özgürlük ve Bireysel Alan İhtiyacı.....	64
n. Çocuk Sahibi Olma Baskısının Azalması.....	64
o. Psikolojik Travmalar ve Güven Sorunu	65
p. Sosyal Çevre ve Destek Sistemlerinde Değişim	65
r. Kültürel ve Sosyolojik Değişimler	65
2. Bekarlığın Artan Yaygınlığı ve Bunun Toplumsal Algılara Etkisi: Avantaj mı? Dezavantaj mı?.....	66
3. Veriler ile Türkiye’de Bekarlık Değerlendirmesi.....	67
4. Ortalama İlk Evlenme Yaşı İstatistiği.....	68
VI. TARTIŞMA	70
A. Ekonomik Bağımsızlık Ve Kariyer Önceliği.....	73
B. Toplumsal Normların Değişimi.....	73
C. Cinsiyet Rollerine Duyulan Tepki	74
D. Kişisel Özgürlük Ve Bireyselleşme Eğilimi.....	74
E. Boşanma Deneyimi Ve Psikolojik Faktörler	74

VII.SONUÇ.....	75
VIII. KAYNAKÇA	77
ÖZGEÇMİŞ.....	85

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. Hane Halkı Tiplerine Göre Hane Halkı Oranı, 2015-2023	51
Çizelge 2. Kadın ve Erkeklerin İlk Evlenme Yaşı ve Hiç Evlenmeyen Oranları 2005-2023.....	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı, 2001-2023	46
Şekil 2. Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranları	49
Şekil 3. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2023	50
Şekil 4. Yıllara Göre Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü, 2008-2023	51
Şekil 5. Tek Ebeveynli Hanehalkı Oranı (%) (2016-2023)	52
Şekil 6. Ortalama İlk Evlenme Yaşı 2001-2023	61
Şekil 7. 2008-2018 Yılları Arası 15-29 Yaş Bekar Nüfusun Evli Nüfusa Oranı. 67	67

I. GİRİŞ

Aile; evlenme olgunluğuna gelen bir kadın bir erkek iki cinsin yasal bir sözleşme olarak kabul gören, evlilik akdiyle bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Tarih boyunca aile kavramı, üyelerinin sayısı ve ilişki kurma şekillerine göre, çeşitli şekillerde (çekirdek aile, geniş aile, tek ebeveynli aile) tanımlanmıştır. Evlenme olgunluğuna gelen birey için önemli bir yeterlilik belirteci olan evlilik, kişilere yeni hak ve sorumluluklar eklediğinden, birtakım değişikliklere yol açmaktadır. Kadın eş olmak, anne olmak, erkek eş olmak, baba olmak ve bunların devamında toplumun evli çiftten beklentileri, evli çiftin topluma katacağı sosyal sorumlulukları gerçekleştirirken, diğer taraftan da bireysel fizyolojik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları beklenir.

Evlilik kavramının karşıladığı sosyal ihtiyaçların zaman içerisinde değişikliğe uğramış olduğu, sosyal hayatta yaşanan her türlü değişikliğin, bireylerin hayatlarına etki ettiği ve tercihlerini de değiştirdiği, düşünölmektedir. Ekonomik koşulların değişmesi, göç, hızlı ve çarpık kentleşme, haberleşme olanaklarını artması, teknolojik gelişmeler, dijital komünikasyon, bireylerin yaşam kalitelerindeki çeşitlilik, şekillerine de yansımış, zaman içerisinde toplumsal kabul görmüş popüler kavramlardan olan evlilik kavramının eski popölaritesini yitirdiği düşünölmektedir. Evlilik ile birlikte kadın ve erkeğin kazanım olarak gördüğu, saygınlık, yeterlilik, birliktelikten elde edildiği varsayılan güç kavramı, güç kaybına uğramış olup, günümüzde benzeri güç motiflerinin bireysellik etrafında toplandığı, evlilikle birlikte artan sorumlulukların, bireysel gelişimi sekteye uğrattığı, düşünölmektedir. Yükselen hayat beklentisi, kadın ve erkeğin ortak bir yaşam oluşturması, bu ortak yaşamın gelişip güzelleşmesi için yapılması beklenen, duygusal sosyal ve ekonomik yatırımların, tamamı evlilik akdiyle oluşmaktadır.

Evlilik akdiyle oluşan aile kavramı, tarih boyunca, üyelerinin sayısı ve ilişki kurma şekillerine göre, çeşitli şekillerde (çekirdek aile, geniş aile, tek ebeveynli aile) tanımlanmıştır. Evlenme olgunluğuna gelen birey için önemli bir yeterlilik

belirteci olan evlilik, kişilere yeni hak ve sorumluluklar eklediğinden, birtakım değişiklere yol açmaktadır. Kadın eş olmak, anne olmak, erkek eş olmak, baba olmak ve bunların devamında toplumun evli çiftten beklentileri, evli çiftin topluma katacağı sosyal sorumlulukları gerçekleştirirken, diğerk taraftan da bireysel fizyolojik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları beklenir.

Çalışmada araştırılması hedeflenen 40 yaş üstü genç yetişkin kadınların evlenmeyi tercih etme sıklığının azalmasının sebeplerinin ortaya konması toplumsal yapı hakkında da yeni bilgiler ortaya koyacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada açığa çıkarılması hedeflenenlerden biri de evlilik içi ve evlilik dışında kalmanın yarattığı toplumsal sonuçlara odaklanmaktır. Evlilik kavramı hem bireysel hem toplumsal özellikleri olan, sosyolojik bir olgudur. Bireysel hayatlarda, duygusal, fiziksel ve sosyal değişikliklere yol açmaktadır. Kişiler yaşadıkları maddi değişikliklerin yanı sıra yeni kurulan aile ile birlikte, eşlerinin kan bağı olan kişilerle de akraba sayıldıklarından, bu alanda kurulan ilişkilerin toplumsal yapıyı da etkilediği düşünülmektedir. Yapılması planlanan çalışmada evliliğin sıklıkla tercih edilebilir olduğu düşünülürse, zaman içinde nasıl bir değişim gösterdiği, geniş perspektifte değerlendirildiğinde, bunun toplumsal yapıya etkileri de yorumlanabilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmada fenomenolojik bir yaklaşım benimseyerek, 40+ genç yetişkin kadınların evlenmeme nedenleri incelenecektir. Araştırma alan yazım çalışmaları ve Tüik verilerinin yorumlanması şeklinde planlanmıştır.

A. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın özgün değeri evlenme olgunluğuna eriştiği halde, genç yetişkin kadınların evlilik birlikteliğini tercih etmeme nedenleri üzerinde literatür bir araştırma yapılması planlanmaktadır. Bu çalışma ile sosyal, duygusal, ekonomik olgunluğa geldiği halde evlenmeyi tercih etmeyen kişilerin, evliliği tercih etmeme nedenleri, bu durumun, olası sonuçları göz önünde bulundurularak, Türkiye’ de evlilik kurumuna bakış açısı hakkındaki değişikliklerin incelenmesi, genç yetişkin kadınların evlenmeyi tercih etmeme nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bireyselleşme hızının giderek arttığı günümüz toplumunda 40 yaş üstü genç yetişkin kadınlar tarafından, evlilik kurumunun tercih edilme sıklığının azalma nedenlerinin araştırılıp ortaya konması toplumsal değişim süreci ve güncel yapı hakkında da önemli bilgiler vereceği düşünülmekte olduğundan. Bilimsel literatüre sağlayacağı katkının anlamlı olacağı düşünülmektedir.

B. Çalışmanın Özgün Değeri

Türkiye’de genç yetişkin kadınların evlenmemelerine; yerleşik inanç kapsamında, halk arasında, bazı psikoloji ve sosyoloji kuramlarında olumsuz anlamlar atfedilir. Bu çalışmanın özgün değeri genç yetişkin kadınların bekarlıklarını bir evlenmeme tercihi olarak ele almasında yatmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamlı bir literatür taraması üzerine kurgulanmıştır. Bu kapsamdaki literatüründe “tercih” bakış açısıyla ele alınması çalışmanın ayrıca bir özgün değeridir.

C. Literatür Taraması Kavramsal Çerçeve

1. Aile

Araştırmamızın odağı olarak, araştırılması hedeflenen 40+ genç yetişkin kadınların evlenmeyi tercih etmeme nedenleri olduğundan, aile, toplumsal yapı, ailenin değişim ve dönüşüm aşamaları, evlilik tercih nedenleri ve toplumsal değişmeye bağlı olarak, bu kavramların nasıl değiştiği ve 40+ genç yetişkin kadınların evliliği tercih etmeme nedenlerinin araştırılması kapsamında, bu ana kavramlara ve tanımlara yer verilmiştir

Yapılan literatür taramasında, aile kavramının çeşitli tanımlarına yer verilmiştir. Aile kavramı ilişki kurma çeşitlerine, üyelerinin sayılarına çeşitlilik gösterdiği, tanımlandığı biçime göre, bireyleri doğrudan ve dolaylı olarak da toplumların ilişki kurma şekilleri ve toplumsal yapı hakkında, bilgi içerdiği düşünülmektedir.

Aile, bir toplumun en temel sosyal kurumu olarak, bireylerin fiziksel, duygusal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan, biyolojik bağ ya da sosyal rollerle birbirine bağlı bireylerden oluşan dinamik bir yapıdır. Aile, yalnızca biyolojik bir üreme birimi değil; aynı zamanda bireyin sosyalleşme

sürecini başlatan, kültürel değerlerin aktarıldığı ve kişilik gelişiminin temelini atıldığı ilk çevredir (Berns, 2016, s. 15).

Türk sosyoloji literatüründe Mehmet Z. Gökçe, aileyi toplumsal yapının hem ürünü hem de taşıyıcısı olarak tanımlar. Gökçe'ye göre aile, "kadın ve erkeğin meşru birlikteliğiyle kurulan, neslin devamını sağlayan, üyelerinin karşılıklı dayanışma ve işbirliği içinde olduğu, bireyin topluma uyumunu ve sosyalleşmesini sağlayan en küçük toplumsal birimdir" (Gökçe, 1996, s. 25). Aile, hem toplumsal rollerin öğrenildiği ilk yer hem de bireyin içinde yer aldığı en temel dayanışma grubudur.

Bu tanım, ailenin sadece biyolojik değil; aynı zamanda sosyolojik, kültürel ve ahlaki işlevleri bulunduğunu da vurgular. Özellikle Türkiye gibi kolektivist kültürlerde aile, bireyin kimliğini belirleyen ve yaşam döngüsünü şekillendiren birincil kurum olmayı sürdürmektedir.

Sosyolojik açıdan aile, üyeleri arasında karşılıklı rollerin, normların ve beklentilerin tanımlandığı ve bu rollerin toplumsal işlevlere hizmet ettiği kurumsal bir yapıdır (Giddens, 2021, s. 213). Psikolojik bakış açısında ise aile, bireyin güvenli bağlanma, kimlik geliştirme, sosyal beceriler kazanma gibi temel duygusal gelişim süreçlerinin şekillendiği bir bağlam sunar (Bowlby, 1969, s. 194).

Aile, her ne kadar evrensel bir kurum gibi görünse de, antropolojik açıdan değerlendirildiğinde oldukça farklı biçim ve işlevlerde karşımıza çıkmaktadır. Malinowski'ye göre aile, yalnızca biyolojik bir üreme birimi değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve kültürel aktarımın temel yapı taşıdır. Malinowski'nin Trobriand Adaları'nda yaptığı saha çalışmasında, biyolojik babanın çocuğun yetiştirilmesinde toplumsal bir rol üstlenmediği, buna karşın annenin erkek kardeşinin (dayının) bu görevi üstlendiği gözlemlenmiştir. Bu örnek, ailenin yapısının kültürel bağlarla şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir (Malinowski, 1927/1963, s. 58).

Claude Lévi-Strauss ise aileyi kültürel yapıların en temel kurumu olarak tanımlar. Ona göre aile, sadece biyolojik bireylerden değil, simgesel değişim sistemlerinden oluşur; evlilik bu bağlamda bir "kadın değiş-tokuşu" sistemidir ve akrabalık yapıları, toplumun bütün yapısını belirleyici bir rol oynar (Lévi-Strauss,

1969, s. 52). Dolayısıyla aile, sadece bir kan bağı ilişkisi değil; toplumsal normların, yasaların ve kültürel pratiklerin belirlediği bir yapılanmadır.

Psikolojik perspektiften bakıldığında ise, ailenin bireyin duygusal ve kişilik gelişimi üzerindeki etkisi tartışmasıdır. Bowlby'nin bağlanma kuramına göre, çocukların ilk bakım veren kişilerle kurduğu güvenli bağlanma ilişkisi, onların tüm sosyal ilişkilerini belirleyen temel şemaları oluşturur (Bowlby, 1969, s. 194). Güvenli bağlanma geliştiremeyen bireyler, ileriki yaşamlarında daha fazla ilişki zorluğu ve psikolojik sorun yaşama eğilimindedirler.

Benzer şekilde, Ainsworth'un "Yabancı Durum Testi" ile ortaya koyduğu bağlanma stilleri, bireylerin romantik ilişkilerinde ve aile içindeki rollerinde ne kadar işlevsel olduklarını da belirler (Ainsworth, Blehar, Waters and Wall, 1978, s. 145). Özellikle günümüz bireylerinde artan bireyselleşme eğilimleri ile güvenli bağlanma arasındaki dengenin yeniden tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

En basit tanımıyla aile; evlilik akdiyle yapılan, kadın ve erkek cinsin bir araya gelmesiyle oluşan en küçük yapılanmadır.

D. Evlenme İle İlgili Kavramların Tanımı

Kişilerin neden evlenmediklerini anlayabilmek için ilk olarak evliliğin ve ilgili kavramların tanımını yapabilmek gerekmektedir. Aşağıda evlenme ve aile ile ilgili genel tanımlar yer almaktadır. (Cüceloğlu, Kavramlar Sözlüğü, 2023)

Aile: Kadın ve erkeğin yasal birlikteliğinden oluşan soy ve kan bağıdır.

Evlilik: Kadın ve erkeğin yasa ile belirlenmiş olan nikah birlikteliği ile, ortak soy bağı kurulmasına verilen addır.

Evlenme Olgunluğu: Bireyin kendisi evlenmeyi düşündüğü kişi ve evliliğin içinde yer alacağı sosyal ortam hakkında farkındalık geliştirmesi, evlenme olgunluğuna gelmiş kişi, evleneceği insanda da aynı vasfı arar.

Evliliğin Öğrencisi Olmak: Kendi beklentileri içinde evlilik yaşamını yönetmek yerine keşfetme merakı içinde evlendiği kişiyle bir olmayı başarmak.

Ben Bilinci: İlişkilerde kendini öne çıkaran ve diğerlerinin kendine hizmet için var olduğunu varsayan bilinç.

Biz Bilinci: Yaşamın bir ekip işi olduğunu kabullenerek kendini yaşam ekibinin bir üyesi olarak tanımlayan ve ilişkisinde hakkaniyet, iş birliği, empati, sevgi ve saygı değerlerini yaşayan bilinç.

Biyolojik İnsan: insanın karmaşık bir biyolojik varlık olarak tanımı.

Can: İnsanı, insan olma özülüyle tanımlayan kimlik.

Can Baskın ilişki: insanı sosyal kimliklerin ötesinde insan olma özülüyle gören bir bilinçle kurulan can cana ilişki.

Değer: İnsanların sosyal ilişkilerinde değer, ekonomide kullanılan değer kavramından farklıdır. Ekonomide değer bir şeyin piyasadaki ederini belirtir. İnsanın sosyal ilişkilerinde değer; kişilerin karar verirken tercihlerinin ve önceliklerinin altında yatan inançları ifade eder. Bir insanın hayatında dürüst olmak, bir değer ise maddi çıkarı farklı bir seçenek de olsa bile kendisine saygısını kaybetmemeyi önemser ve dürüst olmayı seçer.

Denetim Odaklı Korku Kültürü: İnsan ilişkilerini bireyin davranışını korkuyla denetleyen bir anlam verme sistemi içinde değerlendirilen kültür.

Duygularının Farkında Olmak: Şimdi burada yaşamı algılayıp deneyimlerken duygu ve heyecanlarının farkında olmak.

Gelişim Odaklı Değerler Kültürü: İnsan ilişkilerini, bireylerin davranışları altında yatan ortak değerleri önemseyen bir anlam verme sistemi içinde değerlendiren kültür.

İç Çocuk: Dış unsurları göz ardı ederek, yaşanan duyguların serbestçe ifade edilmesini içeren öz benlik.

İletişim: İki insanın birbirinin farkına varmasıyla başlayan mesaj alışverişi.

İlişki: Aynı sosyal ortamda olmaları nedeniyle sık sık iletişim içinde olup birbirlerinin tanıdığı olağan insanların iletişimi. (Cüceloğlu, 2023)

E. Toplumsal Değişim Sürecinde Aile

Günümüzde teknolojik ekonomik ve bu değişimlere bağlı olarak yaşam şekilleri de değişikliğe uğramış olup bu değişikliklerin, sosyal ilişki kurma şekillerinin de belirleyici olduğu düşünülmektedir. Ailenin, içinde bulunduğu

toplumun hücresel hafızası olduğu varsayıldığında, toplumsal alanda yaşanan her türlü maddesel değişikliğin, aile yapılanmasını da etkilediği ifade edilebilir. Değişen toplum, ihtiyaçları çeşitlendirmiş olup, değişen ihtiyaçlar da kaynakları dönüşmeye zorlamıştır. Geçmişte aileye atfedilen değerler; bugün bazı alanlarda etki alanı zayıflayarak, bazı alanlarda ise tamamen etkisini yitirmiş bir biçimde kendisini güncellemektedir. Mevcut aile yapısı hangi sertlikte olursa olsun, değişen yaşam koşullarına uyum sağlamanın, neredeyse zorunlu bir hal aldığı günümüz toplumlarında, yaşanan her türlü sosyal, kültürel, ekonomik ve özellikle dijital iletişimdeki doğrudan belirleyici olduğu, iletişimdeki değişiklikler ve alanda yaşanan ilerlemelerin aile yapısını doğrudan olmasa da, dolaylı bir şekilde etkilediği düşünülmektedir. Bu süreçte dış unsurların etkisi altında kalan ailenin, rol fonksiyonları, değişim ve dönüşüm baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Yaşanan basınca direnç gösteren sert yapıları aileler, çözülme ve yıkılma riskiyle karşı karşıya kaldıkları gibi, yeniden yapılanma ve güncellenme sürecine uyum sağlayan aile yapıları ise; bu dönüşümden fonksiyonel değişikliklerle çıkarak, yapısını sürdürmektedir.

Aileyi, toplumun hücresel hafızası olarak tanımladığımızda, sosyal, kültürel, dinsel, politik ve ekonomik faktörlerden doğrudan etkilenip, ilk ve en hızlı tepkiyi veren toplumsal belirleyicilik etkisi ve değişim gücünün de yadsınamaz olduğu düşünülmektedir.

Geçmişten bu günümüze aile yapısındaki değişiklikler göz önüne alındığında, ailedeki dönüşüm ilk olarak baskın erkek otorite figürü olan, ataerkil düzenin yerine, her iki cinsin de farklı görevleri olduğunu, fakat aynı haklara sahip olduğunu savunan görüşler baskın olmaya başlamıştır. Bu değişiklik yeni otorite tartışmalarını alevlendirdiği gibi, baskın otorite unsurlarının hakim olduğu sistemleri olumsuz etkilemiştir.

Söz konusu yeni yapılanmada her iki cinsin kendisine ait olarak tanım bulan görev ve paylaşımlar güncellenerek modern hayatın getirdiği yaşam koşullarına uyumlu hale gelmiştir. Yaşanan yapısal değişiklikler aile kurumunu, özellikle erkek cinsi için bir konfor alanı olmaktan çıkartıp, aynı platformda paylaşılan ortak hayat planına dönüştürmüştür. Fakat evlilik ve ailenin yasal olarak koruyucu ve bağlayıcı özelliği, devam etmekte olduğundan, bireysel yaşamlarından beklenti ve ihtiyaçları değişen kadın ve erkek için, aile kurmak,

ilişki önceliklerinde popülaritesini kaybetmeye, yerini, koruyuculuk ve bağlayıcılığı bulunmayan, yeni ilişki şekillerine bırakma eğilimindedir. Bunlar

* Evli bir çift gibi birlikte yaşama: evlilik bağı ya da akdi gerçekleştirmeden, flört kapsamında değerlendirilebilecek şekilde, aynı evi paylaşmak suretiyle, evin ortak sorumluluklarının birlikte paylaşıldığı, fakat taraflardan birinin ya da ikisinin de karar değiştirmesi halinde özgür bir alan tanıyan, ilişkinin bitirilmesi halinden yalnızca tarafların kendilerinin sorumlu olduğu, herhangi bir yasal sorumluluğun bulunmadığı ilişki türüdür. Günümüzde ülkemizde de tercih edilmeye başlanan ilişki şekilleri arasında yaygın olduğu düşünülmektedir. Bu oluşuma karşı toplumdan topluma farklı bakış açıları olsada, birlikte yaşama için “tamamlanmamış kurum” demek yanlış olmayacaktır. (Adak, 2018) Bu ilişki şekilleri yasal bir zemine bağlı olmadığından, ilişkinin bitmesi halinde, hak kaybına uğrama durumları söz konusu olabilmekte olduğu düşünülmektedir. Özellikle, çift çocuk sahibi olduysa, çocuğun temel haklarının korunması ve gözetilmesi konusunda, oluşacak belirsizliğin, sosyal risk faktörlerini tetikleyeceği düşünülmektedir.

* Eşcinsel birliktelikler: Aynı cinsin, yani iki erkeğin ya da iki kadının, heteroseksüel bir ilişki formatında ilişki yaşaması olarak, tanımlamak mümkündür.

Toplumsal hayatta daha az koruyucu ve bağlayıcılığı olmayan, bireyselliği desteklediği düşünülen yeni ilişki yapılarından tercih edilen diğer ilişki modelleri de, kısa süreli ilişkiler, tek ebeveynli aileler, birlikteliğin ayrı evlerde yaşamak suretiyle gerçekleştiği, kişinin birliktelik ihtiyacına cevap verirken, bireyselliği de besleyen lat tipi ilişki modelleri tercih edilebildiği gibi, ilişkiyi tercih etmeme yani “bekarlık” kavramı da toplumda yer almaya başlamıştır. Yaşanan değişiklikler, aileyi yok etmemekte fakat değişime zorlamaktadır.

Değişim süreci riskleri de içinde barındırmaktadır. Özellikle sınırları belirsiz olan yapılarda yetişen çocuk ve gençlerin, sosyal riskler karşısında ailenin koruyuculuk fonksiyonundan da faydalanamadığı, bireysel alanlarda özgürleşme ve özgünleşme ihtiyacına cevap verdiği düşünülen yeni ilişki yapılarının, son noktada güvensizlik duygusunu beslemesiyle, uzun vadede toplumsal risk içerdiği de düşünülmektedir.

Ekonomik değişiklikler ve yoğun iş temposunun, aile yapısını da doğrudan etkilediği, bu değişimle birlikte, ailenin hizmet alma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yaşlılar için huzur evi, bakım evi, kreş, gibi ailenin temel görevlerinden olan aile üyelerine bakım verme, çocuk yetiştirme gibi alanlarda dışarıdan hizmet alma ihtiyacı zorunlu bir duruma dönüşmüştür. Ayrıca geçmişte baskın olarak ailede ortak evlerde giderilen fiziksel ihtiyaçlardan; evde yemek yeme, yemek yapma, ev temizliği, profesyonel ve neredeyse zorunlu bir dış hizmet alımına dönüşmüştür. Ev uzun zamanların geçirildiği bir alan olmaktan çıkıp, daha çok dinlenme ve bireysel ihtiyaçların giderildiği, kısıtlı zamanlar geçirilen bir alan haline dönüşmüştür. Bu durum hizmet sektörünün gelişimini de olumlu yönde etkilemiştir. Çünkü artık aile üyeleri kendi evlerinden çok dışarıda çalışmakta ve zamanlarının çoğunu dışarıda geçirmeye başlamışlardır. Kamu kurumları da yaşlı hasta ve kişilere bakmak, gençleri eğitmek, dinlenme ve eğlenme olanakları sağlamak gibi daha önceleri ailenin yürüttüğü işlevleri üstlenmiştir.

Hızla dönüşen toplumsal yapı, bilim ve teknolojinin de etkisiyle dijital dönüşüm süreci yaşanmaya başlanmıştır. Bu süreçten etkilenen önemli alanlardan birisi, toplumun en küçük birimi olan aile olduğu düşünülmektedir. Dijital iletişim aile, ebeveyn-çocuk ilişkilerini doğrudan etkilediği gibi gençlerin, teknolojik cihaz kullanımı ve her türlü bilgiye erişim kolaylığı, içinde yaşadığımız toplumun ve dünyanın dinamiklerini anlamak için ailenin üstlendiği görevi, tam olarak olmasa da dijital medyanın, önemli bir haberleşme ve iletişim aracı olarak, bebeklikten başlamak üzere çocuk ve gençlerin hayatı anlama, yorumlama, iletişim ve ilişki kurma şekillerini de önemli ölçüde etkilediği düşünülmektedir. (Haberli, 2023) Bu kapsamda dijital platformların, ailenin toplum içinde üstlendiği rolü üstlenmeye başladığı şeklin de de yorumlanabilir. Ebeveynlerin evde geçirdikleri zamanın azalması, bebek çocuk ve gençlerin bakım ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılayan hizmet sektörü, ekonomik işleyişte geniş bir alan kapsamaya başlamıştır. Kadın, çalışma hayatına daha çok dahil olmuştur. Kadının çalışması ile birlikte okul öncesi dönemden itibaren okullaşma, kadın evde yokken çocuklara bakım sağlayacak kişilerin aileye dahil olması, çocuk sayısının az olması gibi birçok faktörden, aile yapısı etkilenmiştir. Birçok felsefi ve düşünce akımının da etkisiyle, kadın erkek eşitliği ön plana çıkmıştır. Bu düşünce sistemi bireylerin evlenme nedenlerini değiştirdiği gibi, bir evliliği

bitirme nedenleri olarak karşılık bulabileceğini de gündeme getirmiştir. Doğal olarak bu durum, aile yapısında farklılaşmaya sebep olmuştur (Köse, 2016). Yaşanan bu farklılaşma sonucu olarak, boşanmaların artmasıyla, tek ebeveynli aileler, ikinci ve daha sonrası olan çocuklu birliktelikler, eşcinsel birliktelikler, LAT diye tanımlanan farklı evlerde yaşanan, ortak bir hayat paylaşımı ve sorumluluğu olmayan birliktelikler olarak şekillenmektedir. Bunca çeşitli yapılanmaya rağmen, aile kavramı ve toplumun aileye verdiği değer, güncelliğini korumaya devam etmektedir. Sağlıklı ailelerin, sağlıklı bireyler yetiştirerek topluma doğrudan katkı sağladığı bilinmektedir. Sağlıklı ailelerde bireylerin;

*Fiziksel ihtiyaçları karşılanır

*Duygusal ihtiyaçları karşılanır

*İnançla ilgili ihtiyaçları karşılanır

*Ortak sorumluluklar ve çocuk yetiştirme ile ilgili üyelerin birbirine saygılı olması esastır

*Üyeler arasında açık iletişim vardır

*Üyeler ortak karar alabilirler

*Üyelerin kendini güvende hissetmesi, desteklenmesi ve cesaretlendirilmesi sağlanır

*İhtiyaç duyduklarında üyeler, birbirinden ya da başka kişilerden yardım isteyebilir

*Üyeler arasında karşılıklı sevgi saygı ve ilgi vardır

*Aile içerisindeki eşler arasında sadakat ve iş birliği vardır

*Üyelerin rolleri esnekler.

*Her bir üyenin topluma karşı sorumlulukları vardır. (Doğan, 2022)

Toplumun içinde gelişen ve değişen yaşam koşullarının sonucu olarak aile ve evlilik kavramları yapı değiştirmiş, bu yeni yapılar ise toplumun içinde yer almaya ve yayılmaya devam etmektedir. Aileye alternatif olarak güçlenmekte olan bu yapılar, ekonomik, sosyal ve duygusal alanlarda yaşanan zorluklar sebebiyle, zaman zaman evliliklerin bitimiyle yani boşanma ile sonuçlanmaktadır.

Boşanma sonucu çocuk ya da çocuklarla yaşayan tek ebeveyn profili güncel yapılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üvey Aileler ise; ikinci veya daha sonra yapılan evliliklerde, ebeveyn ve çocuklara dahil olan ikinci eş veya daha fazlası olan evliliklerle kurulmuş ailelerdir.

Eşcinsel Birliktelikler ise; kadın veya erkek hemcinsle yaşanan, ülkemizde yasal bir zemini olmayan, fakat bazı Avrupa ülkelerinde geçerliliği olan birliktelik şeklidir.

Evlenme; günümüzde uygun koşullar sağlandığında, bütün sosyal risklere rağmen, soy bağı ve kültürel aktarım, sosyal, duygusal, ekonomik fiziksel ve ruhsal açıdan en güvenli, tarafların haklarının yasalarla da korunma altına alındığı, en güvenli, ilişki kurma şekli olarak güncelliğini korumaktadır.

Evlilik olgusu iki yetişkinin ortak bir hayatın sorumluluğunu üstlenmesiyle başlar. Kişilerin evlilik birlikteliğine karar vermelerinin, aynı zamanda uzun vadede soyun devamı ile ilgili de sorumluluk üstlenmeyi gerektirecektir. Bu nedenlerle; evlilik çağına gelinceye kadar sağlıklı bir bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinliğe adım atabilmiş iki sağlıklı yetişkine ihtiyaç vardır. Bu duygusal aşamaları geçmiş olan yetişkinlerin ekonomik olarak da bağımsız olmaları günümüz toplumunda neredeyse kaçınılmaz hale gelmiştir. Partnerinin duygusal, fizyolojik, ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilir nitelikte olmak, aynı şekilde kendi duygusal, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlarını tanımlayabilir ve partnerinden talep edebilir durumda olmak, bir evlilik ve ilişki kalitesinin göstergelerindedir. Bu zemin üzerine inşa edilen evlilik ve aile yapısı şüphesiz, içinde bulunduğu toplumu güçlendirmektedir. Bu küçük yapı ne kadar işlevsel ise o kadar sağlıklıdır. İçindeki aile üyeleri olan çocukların da sağlıklı birer yetişkin olabilmelerinin, kök ailede doyurulmuş ihtiyaçlar olarak değerlendirildiğinde, değişen toplumsal yapıda ailenin yerini alan, kurumların, fonksiyonel olarak tam da ailenin fonksiyonlarını yerine getirmekte yeterli olmadığı söylenebilir. Değişen sosyal yapı, çalışma yaşam koşulları, ilişki kurma şekillerini de değişime uğratmıştır. Yakın akraba ve arkadaşlarla yüz yüze görüşmeler ve ortak aktivitelerin şekilleri değişmiş, sosyal medya üzerinden kurulan iletişimlerin, ulaşılabilirliği kolaylaştırıp, çeşitlendirdiği fakat, derinlemesine, yüz yüze

kurulan iletişimlerin, birlikte geçirilen vakitlerin yerini daha çok bireysel aktivitelere bıraktığı düşünülmektedir.

Yaşanan bu dönüşümler haliyle, aile kurumunda da tarihsel olarak değişikliklere sebep olmaktadır. Aileye atfedilen tanımların güncelliğini yitirdiği, şekil değiştirdiğini ifade etmek mümkündür. Aile toplumsal kurumlar içinde yaşam niteliği gereği birinci sırayı almaktadır çünkü ailenin görevlerinden biri insan türünü üretmek ve devam ettirmektir. Ailenin temel bir kurum olmasının bir başka nedeni de çocuğun toplumsallaşmasında oynadığı roldür, böylece aile çocuğun dünyaya getirilmesinde yetiştirilmesinde korunmasında ve topluma kabul edilmesinde çok büyük bir görev üstlenmektedir. Şimdi günümüz ailelerin ebeveyn rolleri de farklılaşmaya uğradığından, ailede doğan çocuk, birçok sosyal duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını ailenin sorumluluklarını devralan kreşler, oyun ve etüt evleri, çocuk kulüpleri vb. birçok kuruma evrilmektedir. Sosyalleşmenin ilk aşaması ailedir. Aileye yeni katılan bebeğin ilk teması annesiyle başlar, temel bakım ve ihtiyaçları güvenli bir şekilde gerçekleştirilen bebeğin, yaşamının ilerleyen yıllarında, içine doğduğu değer yargılarını örf ve adetlerini, kendi istek ve ihtiyaçlarını belirleme ve talepte bulunma şekillerini öğrenerek, anne ve babasıyla doyurulmuş ihtiyaçları, çeşitlenir. Eğitim, sosyalleşme, üretime katılma şeklinde sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara dönüşür. Sağlıklı koşullarda yetişmiş bir birey, içinde bulunduğu toplum için hem hizmet eden hem de hizmet alandır. Dolayısıyla içine doğduğumuz toplumun tüm özellikleri bireyin yaşamsal kodlarına adeta yerleşir.

F. Ailenin Özellikleri Görevleri Ve Aile Tipleri

Toplumsal ve ekonomik özelliklerdeki yaşanan değişiklikler, ailenin varlığını, yapısını, süresini etkilemektedir. Her ailenin kendi sahip olduğu özelliklere bağlı olarak, bununla beraber kendine özgü birtakım özellikleri de söz konusudur. Bu durum her aileyi hem dahil olduğu toplumun bir yansıması hem de kendi içinde biricik kılar. Aileye atfedilen ve aileden beklenen görevler şu şekilde sıralanabilir.

1-Biyolojik görev. Üreme çoğalma beklentisi.

2-Ekonomik görev. Bireylerin maddi ihtiyaçlarının karşılanması.

3-Koruyuculuk görevi, bireyleri her türlü riske karşı, duygusal ve fiziksel yönden kapsama.

4-Psikolojik görev hayatın doğal akışına uygun duygusal ihtiyaçların temini.

5-Eğitim görevi, bireyin içindeki toplumsal yapıya uygun yetişip gelişebilmesi.

6- Çocukların cinsel kimlik gelişimlerini destekleme örnek olma.

Eğitim görevi kapsamına üyelerin dini eğitimleri dinsel pratiklerin organize edilmesi özgür zamanın değerlendirilmesi ve aileye toplumsal statü kazandırılması yolundaki çabalar da girmektedir. Aile yapısına göre işlerliğini kaybetmiş olan ya da kısmen kaybederek, dönüşüme uğrayan görevleri bulunmaktadır. Bugün önemini ve değerini hiç kaybetmeden devam eden görevleri de bulunmaktadır. Bunları biyolojik psikolojik ve ekonomik görevler olarak, yani temel ihtiyaçların karşılanmasına ve hayatta kalarak, soyun devamına yönelik temel ihtiyaçlar olarak değerlendirmek mümkündür. İçgüdüsel olan bu temel ihtiyaçlar, en kolay ve konforlu ve ayrıca da güvenli olarak, günümüzde halen yalnızca aile ortamında en sağlıklı şekilde yaşanabilmektedir.

Ailenin işlevselliğinin bozulduğu, dönüşüme uğradığı alanlarda, ihtiyacı karşılamak üzere başka kurumlar oluşmuştur. Hücresel hafıza olan aile toplumu etkileyebilme gücüne ve etkilenme gücüne sahip olduğundan, toplumsal alanda meydana gelen değişimler, aileyi de bazen doğrudan, bazen de dolaylı olarak fakat mutlaka etkiler diyebiliriz.

Ailenin işlevselliği bozulan artık karşılamakta yetersiz kaldığı fonksiyonlar toplumda oluşan başka kurumlar tarafından yerine getirilmekte fakat, üreme yani biyolojik, tüm duygusal gelişimsel ihtiyaçları ifade eden psikolojik ihtiyaçların, aile yapısı dışında başka bir yapılanma tarafından karşılanması sağlanamamaktadır. Henüz ailenin yerini tam anlamıyla doldurabilecek, fonksiyonlarını yerine getirebilecek bir yapılanma oluşturulamamıştır.

Ekonomik ve sosyal yapıdaki değişiklikler, göç ve iş alanlarının çeşitliliği kadının çalışma hayatına aktif katılımı, geleneksel aile yapısında değişikliğe sebep olarak, kadına ve erkeğe aile içinde atfedilen görev tanımlarının dışına çıkmayı zorunlu kılmıştır. Üretime katılması beklenen erkek için işsizlik bir risk

ve yeni rollere uyum ev işleri ve evde vakit geçirme gibi gerektirirken, kadının iş yaşamına katılımı, uzun süren çalışma saatleri, düzensiz çalışma yaşamı, ailede kadına atfedilen görevler olan doğum yapma, aile üyelerine bakım ve ev içi görevleri yerine getirme gibi, görevlerin bazılarında çekilmesine, bazıları için ise görev paylaşımına gidilmesine sebep olmuştur. Bu görevleri yerine getirecek hizmet sektörleri oluşmuştur. Geniş ailede kurulan zorunlu ilişkiler akrabalık ilişkileri önemini yitirmiş yerini, bireysel tercihlere, ihtiyaçların karşılanmasına yönelik geliştirilen profesyonel ilişkilere bırakmıştır. Bireyselliğin önlenemez yükselişi kişiyi bağımsızlaştırmakla kalmayıp, dayanışma, destek ve her türlü duygusal bağ sebebiyle kurulan zorunlu ilişkileri önemsizleştirmiştir. Sosyal kontrol ise aile dışındaki bazı kurumlar tarafından bazı standardize edilmiş kalıplarla gerçekleştirilmektedir. Fakat ailenin manevi destek fonksiyonu olan kişinin sağlıklı gelişimine katkıda bulunmak, sosyal risklerden korunma, güvende hissetme gibi psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması görevinin başka yapılar tarafından karşılanamayacağı yapısalcı görüş tarafından ileri sürülmektedir. Bu nedenle ailenin toplumda devamlılığının esas olduğu savunulmaktadır. Aile yapısal olarak değişikliğe uğrasa da toplumda ikame edilemeyecek olan bir yapı taşdır.

Günümüz modern toplumlarında özellikle çocukların cinsel organizasyonları, kız çocuk/ erkek çocuk gibi biyolojik cinsiyetleri doğrultusunda yetişmeleri, ilerleyen dönemlerde kadın veya erkek olabilmeleri, cinsel kimliklerini, cinsel yönelimlerini ve toplumsal cinsiyetlerini öğretmek de ailenin temel görevleri arasında kabul edilmektedir. Özellikle günümüzde cinsel sapkınlıkların, LGBT'li ilişkilerin arttığı gözlemlenmektedir. Bu sebepten dolayı cinsel kimlik ve toplumsal cinsiyet rolleri aile başlığında ele alınmaktadır.

G. Aile Modelleri

Toplumsal yapıdaki değişimlere paralel olarak aile kurumu da dönüşmekte, bu dönüşüm farklı aile modellerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Aile, yalnızca bir yaşam birliği değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve psikolojik ihtiyaçların karşılandığı bir sosyal sistemdir. Bu sistemin nasıl işleyeceği; toplumsal değerler, ekonomik koşullar, eğitim düzeyi ve bireysel tercihler gibi çok sayıda faktörle şekillenmektedir. Bu bağlamda, ailelerin

çocuklarına yönelik tutumları, kadın ve erkek rollerine dair beklentileri ve ilişkişisel yapıları, ailenin hangi model içinde var olduğunu belirlemektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2017, s. 14).

Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın kuramsal çerçevesinde aile modelleri, bireyin özerkliği ile aileye bağıllığı arasında kurulan dengeye göre üç temel tipe ayrılmaktadır: bağımlılık, bağımsızlık ve duygusal bağıllık modelleri. Bu modeller, hem ailenin sosyal ve ekonomik bağlamını hem de bireyin psikolojik gelişimini dikkate alarak değerlendirilmiştir. Özellikle Türkiye gibi modernleşme sürecindeki toplumlarda bu modellerin iç içe geçtiği hibrit yapılar da gözlemlenmekte, böylece aile kurumu tek tip değil, bağlamsal bir yapı olarak varlığını sürdürmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996, s. 19).

Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın yapmış olduğu çalışmalarda Türkiye'deki farklı sosyal katmanların, çocuklara yönelik beklenti ve değerlerin, aile ve aile değişimine etkilerini incelemiştir. Bunun sonucunda, aileye ilişkin üç modelden bahsetmiştir. Bu modeller bağlamsaldır. Bireyin benliğini ailenin içine, aileyi de kültürel ve sosyal ekonomik çerçevenin içine oturtmaktadır. Böylelikle aile hem psikolojik hem de sosyal özelliklerine göre incelenmiştir. Ailenin sosyal özellikleri, aile yapısı; psikolojik özellikleri ise aile sistemi açısından ele alınmıştır. Bu bilgilere dayalı olarak açıklanan modeller; bağımlılık, bağımsızlık ve psikolojik duygusal bağıllıktır. (Kağıtçıbaşı ve Ataca, Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi: Türkiye'den otuz yıllık bir portre, 2017)

1. Bağımlılık Modeli

Bağımlılık modeli daha çok ataerkil aile yapısına sahip, akrabalık ilişkilerinin sık olduğu geleneksel, kırsal toplumlarda görülmektedir bu özellikleri gösteren aileler genellikle geniş ailelerdir. (Kağıtçıbaşı, The autonomous-relational self: A new syntthesis, 1996) Tarıma dayalı yaşam biçimi ve düşük refah düzeyinin etkisinden dolayı geniş aile biçiminde yaşamak iş bölümünü sağlamakta iş yükünü azaltmaktadır. Bu nedenle, aile diğer akrabalarla karşılıklı bağımlılık içindedir. Yaşlılar için en büyük sigorta çocuklarıdır. Erkek çocuklar yaşlı anne babaya maddi destek sağlar. Bu nedenle erkek çocuk ve yüksek doğurganlık önemlidir. Nesiller arası bağımlılık söz konusudur. Bu bağımlılık küçük yaşlardaki çocuğun anne babaya bağımlı olması şeklindeyken, anne baba

yaşlanınca onların çocuklara bağımlı olması şeklinde yön değiştirir. Çocuğun aileye bağımlılığı otoriteye karşı itaat şeklinde de görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı bağımsız değil, bağımlı çocuklar yetiştirilir. Erkek evlat önemlidir, erkek çocuğa sahip olan kadının aile içindeki konumu yükselmektedir. Aile içi, ilişkilerde hem duygusal hem de maddi boyutta bağımlık gelişmiştir.

2. Bağımsızlık Modeli

Bağımsızlık modeli ise ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş toplumlarda görülmektedir. Bu modelde bireysellik hakimdir. Farklı bir şekilde açıklamak gerekirse, gelişmiş ve yüceltilmiş bireysellikte, aile üyeleri birbirine benzemez ve ayrılmışlardır. Dolayısı ile her aile, bir diğerinden de farklıdır. Bu modelde ailenin soyun devamını sağlayan üreme özelliği azalmış fakat devam etmektedir. Akrabalık bağları zayıflamış hatta yok olmuştur. Çocuğun sayısı azalırken, değeri de artmıştır. Eşitlikçi bir yaklaşım söz konusudur. Denetim baskı, bulunmamaktadır. Özgürlük alanları belirlenmiştir. Cinsiyete atfedilen değer ortadan kalkmıştır. Bireyselleşerek bağımsızlaşmış olan aile modelinde, aileler, çocuklarının kendi kişisel gelişim süreçlerini tamamlayabilmelerini desteklemektedirler. Aile sisteminde kişiler arası, bağımsızlık geçerlidir.

3. Duygusal ya da Psikolojik Bağlılık Modeli

Duygusal bağlılık modeli, bağlılık ve bağımlılık modelleri ile hem benzerlik hem de farklılık göstermektedir. Bağlılık modelinde bireylerin hem duygusal hem maddi olarak bağımlılığı söz konusudur. Bağımsızlık modelinde bireylerin hem duygusal hem de maddi olarak bağımsızlığı söz konusudur. Duygusal bağlılık modelinde ise bireylerin duygusal alanda bağlı olması; maddi alanda hem aile hem birey düzeyinde bağımsızlığı söz konusudur. (Kağıtçıbaşı, The autonomous-relational self: A new synthesis, 1996) (Kağıtçıbaşı, 1996)

Duygusal bağlılık modeli daha çok toplulukçu kültürlerin kentleşmiş bölgelerinde yaygındır. Ailenin geçim kaynakları değiştiğinden, aile ilişkileri; baskı unsurları zayıflamış olup, kadın güç kazanmıştır. Eşitlikçi bir yapı söz konusudur. Erkek çocuk zafiyeti ya da bir güç unsuru olarak değerlendirilmemektedir. Yönelim eşlerden birinin akrabalarına doğru olmaktadır. Bu tercih gelir kaynaklarıyla ilgili değildir. Nesiller arası devam eden psikolojik bağlılık gençlerin psikolojik yatırımlarını hem anne babalarına hem de

çocuklarına yönetmelerine neden olmaktadır. Ancak bu bağıllık bireyi önemsizleştirmez, anne babanın maddi desteğe ihtiyacı yoktur. Maddi kaynak, çocuğa yöneltir. Çocuğun psikolojik değeri öne çıkmış, bu nedenle çocuk sahibi olmanın tek sebebi, ondan alınan psikolojik doyum olarak görülmüştür (Kağıtçıbaşı ve Ataca, Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi: Türkiye'den otuz yıllık bir portre, 2017). Yakın aile ilişkileri önemlidir sosyalleşme değerlerinde aileye ya da gruba bağıllık yer almaktadır. Ancak bireyselleşme ve özerklik, oldukça önemlidir.

İlerleyen bölümde evlilik kavramı alt başlıklarıyla ele alınacak olup ilişkilerin psikodinamiği ve boşanma konuları üzerinde durulacaktır.

H. Türkiye'deki Aile Tipleri

Büyük Aile: Kırsal alanda yaşayan tarımla geçimini sağlayan akrabalık bağları kuvvetli aile adının önem ifade ettiği erkeklerin karar almada ön planda olduğu yaşta erkeğin ya da erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği geleneklere bağlı bir aile tipidir. Büyük aileyi küçük aile birleşik aile geleneksel geniş aile olarak üç başlıkta değerlendirebiliriz.

Kök Aile: Anne baba ve çocuklardan oluşur.

Birleşik Aile: Evli tek oğul eşi çocukları anne ve babadan oluşur.

Geleneksel Geniş Aile: Evlenen bütün Oğullar eşleri çocukları ana baba ve çocuklardan oluşur.

Küçük Aile: Kentsel alanda yaşayan hane halkı sayısı sınırlı sanayi ticaret ya da hizmet sektöründe çalışan akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı geleneksel yaşam tarzından uzaklaşılacak bir aile tipidir. Bu aile tipini de üç grupta değerlendirmek mümkündür.

Çekirdek Aile: Evli çift ya da anne baba ve çocuklardan oluşur.

Parçalanmış Aile: Ayrı yaşayan eşler dul eş ve çocuklardan oluşur.

Tamamlanmamış Aile: Tek yaşayan kadın ya da erkek ve çocuklardan oluşur.

Atomistik Çekirdek Aile: Aile üyelerinin herhangi birinde görülen kişisel bozukluk, anomi hali ve anomi halini meydana getiren faktörlerin çoğunlukla bir

arada bulunmasıyla oluşan aile tipi. Bu tip aile yapıları kolayca dağılmaya diğerlerinden daha yatkındır. (Gökçe, Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir İnceleme, 1976)

Geçiş Ailesi: Büyük aile özelliklerini koruyan, ancak beklenti ve umutlarıyla küçük aile özelliklerini de özümsemeye çalışan özgün bir kimlikte varlığını sürdürmekte olan aile türüdür. Gecekondu ortamlarında ve şehirlerde görülen geçiş ailesinde büyük ve küçük ailenin çeşitli tiplerine de rastlanmaktadır. Çünkü geçiş ailesi, büyük aileyle küçük ailenin kırılma noktasını oluşturmaktadır. Gerek gecekondu, gerekse kentlerdeki aileler arasında çekirdek, parçalanmış, atomistik ve tamamlanmamış aile gibi alt grupların özelliklerini yansıtan ailelerde bulunmaktadır. Öte yandan kır ve kent arasındaki farklı yaşayan kır ailesinin, kent ailesine dönüşüm sürecinde gecekondu ailesi denilen gerek aile içi ilişki, gerekse toplumla ilişki boyutunda çeşitli sorunlarla karşılaşan yeni bir aile tipini oluşturmaktadır. Bu aile bir taraftan kır ailesinin alışkanlıkları tutumları ve değer yargılarıyla çevrili diğer taraftan kent yaşantısının etkisinde kalan bir aile tipidir. Bu aile tipini de bir gecekondu ailesi, taygeldi ailesi, berder ailesi olmak üzere üç alt alt grupta inceleyebiliriz.

Gecekondu Ailesi: kırdan kente göç eden göçmen ailelerin oluşturduğu aile tipidir.

Taygeldi Ailesi: Yurdumuzun bir bölgesinde rastlanan ve karşı cinsten çocukları olan dulların evlenmesi ile meydana gelen bir aile şeklidir.

Berder Ailesi: Başlık parası vermemek için takas usulü ile evlenebilecek yaşlarda hem kızı hem de oğlu bulunan iki ailenin karşılıklı olarak kız ve oğullarını evlendirmeleri ile kurulan aile şekline, Berder ailesi denilmektedir. (Beşikçi 1969, Balaman 1975. akt. (Gökçe, Aile Tipleri, 1996)

İ. Aile Kurmada Feminizm Ve Cinsiyet Unsurları

1. Cinsel Kimlik

Cinsel kimlik, bireylerin kendilerini bedensel, psikolojik ve biyolojik cinsel özelliklerine (xx, xy) göre; belirli bir cinsiyet profilinde algılayıp, içselleştirerek düşünce duygu ve davranışlarını bu kimlik profilinde, dişi ya da erkek olarak kabul ettiği kimliktir. Kişinin seçtiği benimsediği kimlik profiline uygun olarak,

toplumsal yapıda edindiği roller ve ilişki kurma şekilleri değişiklik göstermektedir.

Öğrenme kuramına göre; cinsiyet rolünün kazanımı ilk çocuklukta başlar. Cinsel kimlik ve ona bağlı gelişen toplumsal cinsiyet kimliği çocuğun içine doğduğu ailede anne babanın kendisinden beklentileriyle ve rol model oluşlarıyla birlikte, önemli ölçüde şekillenerek ergenlikte tamamlanmaktadır. Kişinin kendisini erkek ya da kadın olarak tanımlaması olgusu, cinsel kimlikle ilişkilidir. (Sungur ve Yıldız, 1999) Kadının kendisini kadın olarak algılaması ve toplumda kadın rolünü benimsemesi, erkeğin kendisini erkek olarak algılaması ve toplumda erkek rolünü benimsemesi cinsel kimliğin oluştuğunun kanıtı olarak yorumlanabilir.

Cinsel kimlik, toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet, toplumda tercih ettiğimiz kimlik rollerini yani bulunduğumuz toplumun cinsiyet rollerine ilişkin atıflarını içeren, kültürel özellikleri barındıran dolayısıyla toplumdan topluma değişebilen bir kavramdır. Cinsiyet kavramı, biyolojik farkları ortaya koyan kromozom (xx xy), hormon (östrojen ve testosteron), cinsiyet organları (vajina ve penis) ve eşeyssel farklılıkları (yumurtalıklar ve testisler) içerir. Yapısal bir özellik taşır (Güdücü, 2018)

2. Cinsel Yönelim

Kişinin hangi cinse karşı, cinsel ilgi ve yakınlık kurduğu ile ilgilidir. Cinsiyete bağlı olarak gelişen, kişinin kendisini kadın, erkek, eşcinsel, biseksüel hissetmesini sağlayan, kimlik boyutuna cinsel yönelim denir.

cinsel yönelim, cinsel kimlik tanımından bağımsız olabilir. Bir kişi karşı cinse, kendi cinsine ya da her ikisine birden ilgi duyabilir.

Heteroseksüellik; Duygusal veya cinsel ilginin karşı cinsiyetten kişilere yönelik olmasıdır. (kadınların erkekleri, erkeklerin kadınları çekici bulmaları)

Eşcinsellik; Duygusal veya cinsel ilginin aynı cinsiyetten kişilere yönelik olmasıdır. Gay; erkek bireyin cinsel ilgisinin erkeklere yönelmesidir. Lezbiyen; kadın bireyin cinsel ilgisinin kadınlara yönelmesidir.

Biseksüellik; Cinsel ilişkinin her iki cinsiyete birden yönelmesidir. Biseksüel bir kimse her iki cinsde de aynı ölçüde ilgi duymayabilir ve bu ilginin derecesi zaman içinde değişebilir.

Cinsel Kimliğini toplum tarafından tanımlanmış ve cinsel tercihini yapmış olan genç yetişkinler, değişen yaşam koşulları, sosyal yoğunluk, ekonomik yetersizlik, sosyal ve bireysel hayatlarda yaşanan istikrarsızlık ekonomik temelli belirsizlik, bireyselleşmenin altını çizerken, toplumda idealize edilen evlilik kavramına alternatif olarak “bekarlık” kavramı tercih edilmeye başlanmıştır.

3. Toplumsal Cinsiyet

Bedenin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasını sağlayan anatomik ve fizyolojik farklılıkları ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklarla ilgilidir, yani erillik ve dişilik kavramlarının toplumsal karşılıkları ile ilgilenir. Toplumsal Cinsiyet, toplumun bireyden beklediği cinsiyet rolleridir.

Toplumsal cinsiyet kültürden kültüre, toplumdan topluma farklılık gösterir bireyin toplum içindeki sosyal değerini belirler. Sahip olunan cinsiyete göre, toplum tarafından beklenti oluşur. Toplum içindeki görevlerimiz, edineceğimiz meslekler, bunları yerine getirirken nasıl bir duruş sergileyeceğimiz. Toplu aynı zamanda toplumsal cinsiyet atfedilişi ile, bireyin de toplumdan beklentisini belirler, örneğin; bir kadına böyle davranılır mı? Bir erkeğe böyle davranılır mı? Bir kadın şunu her zaman yapmalı, bir erkek bunu her zaman yapmalı ya da dikkat etmeli gibi, yönlendirici kimliği ve kişiyi kontrol edici ve baskıcı bir unsurdur. Somut bir ifadeyle kadınların öğretmen, doktor, ebe olması gibi, erkeklerin ise güreşçi, tamirci, komando, kamyon şoförü olması gibi, toplum cinsiyet beklentilerini rol ve sorumlulukları ailede erken dönemde kişilerin bilinçlerine yerleştirir. Kadınların erkeklere oranla daha yumuşak, sevgi dolu, eğlenceli olması beklenirken, erkeklerin ise kadınlara oranla daha sert, kavgacı, güçlü olmaları beklenir. Toplumsal cinsiyet birçok farklı bileşenden oluşur. Toplumsal cinsiyetin oluşmasına katkı veren bu bileşenler başta aile, eğitim, akran grubu ve kitle iletişim araçlarından yayılan cinsiyetçi mesajlardır. (Burcu Güdücü, 2017)

a. Toplumsal Cinsiyet Oluşumunda Aile

Toplumsal cinsiyet içine doğduğumuz ailede başlar. Cinsiyet ve rollere ilişkin ilk kalıplar burada öğrenilir. Anne kız çocuğa, baba da erkek çocuğa model olur. Çocukların daha doğmadan odalarının duvarlarındaki renklerle başlayan belirlenmeler, seçilen oyunlar ve oyuncaklarla seçilen kıyafetler ve öz bakım şekilleriyle uzun vadede keskin hatlarla birbirinden ayrılır.

Aile, bireyin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye başladığı ilk sosyalizasyon kurumudur. Çocuk doğduğu andan itibaren, ailesi aracılığıyla toplumun cinsiyete dayalı normlarıyla tanışır. Örneğin, kız çocuklarına bebek, mutfak oyuncakları, pembe renkli eşyalar verilerek onların “bakım veren” ve “nazik” rollerle özdeşleşmesi teşvik edilirken; erkek çocuklarına araba, silah, mavi renkli oyuncaklar verilerek “güçlü”, “atak” ve “dışa dönük” kimlikler benimsetilmeye çalışılır. Bu süreçte çocuğun oyun tercihleri, kıyafetleri, hatta aldığı övgüler dahi cinsiyet normlarını pekiştirici niteliktedir (Bem, 1981).

Kız çocuğa, annelik rollerini öğrenebilmesi için bebekler alınır kız çocuk bebeğini uyutur doyurur giydirir saçını tarar hatta elbise diker ev işlerini ileride benimsemeleri için, mutfak yerlerinin minyatür, oyuncak halleriyle evcilik oynarlar, çay koyar yemek pişirirler. Bu sayede küçük yaşlardan itibaren kız çocuklara anaç, uysal, duygusal ev işlerinde yetenekli olmaları öğütlenir. Pompalanan özellikler var edilir. Kullanılan sevgi sözcükleri bile keskin bir belirleme içermektedir. Çocuğun kendisi ile cinsel kimliği arasında ayırım yapamadığı dönemde güzel kızım, aslan oğlum sıfatları ağırlıklı olarak kullanılırken, kız çocuğuna kadının her zaman güzel olması zorunlu bir özellik olarak yerleştirilirken, erkek çocuğa ise saldırgan ve koruyucu olması gerektiği dikte edilir. Oysa ki iki cinsin de güçlü ve güçsüz özellikleri ve kişiye göre değişen sunum şekilleri vardır. Etken ve edilgen oldukları alanlar cinse göre değil, kişiye göre değişiklik gösterir.

Ailenin, toplumsal cinsiyet rollerini aktarırken yalnızca araç değil aynı zamanda bir üretici olduğu da unutulmamalıdır. Özellikle geleneksel ataerkil aile yapılarında, roller net bir şekilde kadın ve erkek arasında bölüştürülmekte; bakım, temizlik ve çocuk yetiştirme gibi görevler kadına atfedilirken; ekonomik üretim ve dış dünya ile ilişkili roller erkeğe yüklenmektedir. Bu durum, bireylerin

yalnızca çocukluklarında değil, yetişkin yaşamlarında da içselleştirdikleri cinsiyet rollerine göre hareket etmelerine neden olur (Connell, 2002). Dahası, bu rollerin doğal ve değiştirilemez olduğu yönündeki inançlar, bireylerin hayatları boyunca toplumsal cinsiyet kalıplarına sıkı sıkıya bağlı kalmasına zemin hazırlar.

Feminist kuramlar, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten ziyade toplumsal olarak inşa edildiğini savunarak aile kurumunu bu insanın temel mekânı olarak konumlandırır. Özellikle ikinci dalga feminizmin etkisiyle aile, artık yalnızca sevgi ve bağlılık üzerinden değil, aynı zamanda güç ilişkilerinin yeniden üretildiği bir toplumsal alan olarak ele alınmaya başlanmıştır. Aile içinde kadınlara atfedilen rollerin annelik, fedakârlık, ev içi sorumluluk doğuştan değil, toplumsal olarak öğrenilen ve yeniden üretilen normlar olduğu vurgulanır (Oakley, 1974).

Butler'a (2021) göre toplumsal cinsiyet, bireyin toplumsal normlara uygun şekilde tekrar tekrar sergilediği performatif bir kimliktir. Butler'a göre toplumsal cinsiyet, bireyin performans yoluyla yeniden ürettiği bir kimliktir. Aile, bu performansların ilk kez ortaya konduğu ve normatif olarak pekiştirildiği yerdir (Butler, 2021). Çocuklara giydirilen kıyafetlerden, oyun kurallarına kadar her şey bir toplumsal cinsiyet senaryosunun parçası haline gelir. Bu roller o kadar içselleştirilir ki, bireyler onları "doğal" olarak görmeye başlar.

Nancy Chodorow ise psikanalitik feminist perspektiften hareketle, kadının annelik rolüne hem psikolojik hem de kültürel olarak zorlandığını savunur. Ona göre aile, kız ve erkek çocuklara farklı bağlanma örüntüleri sunarak onların cinsiyet rollerini pekiştirir. Kız çocuklar anneye özdeşim kurarak bakım veren rolü üstlenmeye yatkın hale gelirken; erkek çocuklar bu bağdan koparak otoriter rollere yönelir (Chodorow, 1978).

Türkiye bağlamında, Prof. Dr. Fatmagül Berktaş'ın değerlendirmeleri de ailenin kadınlara biçtiği geleneksel rolleri eleştirel bir bakışla ortaya koyar. Berktaş'a göre ataerkil sistemin sürdürülmesinde aile, yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda maddi bir aygıt işlevi görmektedir. Kadının ev içi emeği görünmez kılınmakta, bu durum ekonomik bağımlılığı da beraberinde getirmektedir (Berktaş, 2004).

J. Eğitim Ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

1. Eğitim

İlk sosyalleşme alanımız olan okul, aynı zamanda toplumsal yapının ve kuralların hayatımızda minik minik görünür olmaya başladığı ilk deneyim alanımızdır. Toplumsal cinsiyet, hayattan beklentimizi, eğitim hedeflerimizi, meslek seçimimizi ve çalışma alanlarımızı doğrudan etkilemektedir. Kendimize getirdiğimiz bu tanım aslında toplumun bize dikte etmiş olduğu tanımdır. Yeteneklerimiz ilgi ve inançlarımız da bu doğrultuda şekillendirmektedir. Örneğin liselerde bölüm seçimleri ve mesleki bölüm seçimleri de bu cinsiyetçi temel esas alınarak yapılır.

Günümüzde ve ülkemizde bazı yerlerde, toplumsal cinsiyetçiliğin eğitime etkisi gözlemlenebilir durumdadır. Örneğin kız olduğu için okula göndermeme, meslek seçtirmeme ya da bazı alanlarda ve mesleklerde baskı uygulama sonucu eğitim hakkından istediği düzeyde fayda sağlayamamış, yetenek ve becerileri yahut ilgi alanlarına göre meslek seçememiş kadın ve erkeklere rastlamak mümkündür. Hele bir de erkek çocuklarında olduğu ailelerde eğitim, gezme, sosyalleşme, ekonomik özgürlük sahibi olma haklarının çoğunluğu erkek çocuğa tanınıp, kız çocuk ezildiğinde, kızların geleceklerinin çalındığı meslek sahibi olmalarının engellendiği manzaralar ortaya çıkmaktadır. Bu durum genel olarak bütün toplumu geri götüren unsurlar arasındadır. (Güdücü, Merter ve Talas, 2017)

2. Akran Grubu

Bu etki birey büyüyüp ergenlik çağına geldiğinde başlar. Etkileşim yalnızca, kendi yaş grubuyla güzel ve yeterlidir. Yaş grubu dışındakilere ortak bir karşı duruş söz konusudur. Kişinin hayatındaki otorite figürleri yok hükmünde olup, dahil olunan tek grup akran grubudur. Akran grubunun koyduğu kurallar, beğeni ve yaşam standartları geçerlidir. Toplumsal cinsiyet rollerinin en sert kurallarla belirlendiği ve kabul gördüğü alan ergenlikteki akran alanıdır. Ergen, akran grubu içinde yer edinmek, sözünün geçmesini sağlamak daha da önemlisi yalnız kalmamak ve Moda'ya yani pop kültüre uymak için akranları gibi davranır.

Erkek çocuklar, bu dönemde fiziksel yeterlilik ve güç unsurlarından etkilenir. Bu şekilde görünür olma eğilimindedirler. Kanıtlanmış fiziksel güç, beceri kendi akran gruplarında lider olmalarını sağlar.

Kız çocuklar ise güzellikleri ve fiziki, çekicilikleri naif kırılgan ve duygusal tarafları ile görünür olma eğilimindedirler. Güzelliğin altı o kadar fazla çizilmiştir ki bu uzun vadede fiziki çekiciliğini ve güzelliğini koruyabilmek için erken yaşta kozmetik ve estetik uygulamaları, ölümcül diyetler gibi uzun vadede sağlık problemleri oluşturabilecek tercihler yapmalarına bile sebep olabilmektedir.

3. Kitle İletişim Araçlarının Cinsiyetçi Mesajları

Toplumsal cinsiyet günlük hayatımızda çoğu zaman sorgulamadan kabul ettiğimiz, hatta çoğu zaman içselleştirdiğimiz bir durumdur. Topluma servis edilen çizgi kahramanlar ve özellikleri, çocuk oyuncakları, hikayeler, resimli kitaplar ve çocukluk çağından itibaren, toplumsal cinsiyet hakkında bilgi vererek, toplumun kişiden beklentilerini kişiye, oyunla, figürle, filmle, sözle, müzikle toplumsal cinsiyeti belirleyerek, kalıpların oluşmasını destekler. Görsel medyadaki sunumların, her iki cins için de keskin net sınırlar belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet üzerinde, aile, eğitim, akran grubu ve kitle iletişim araçlarının mesajları kadar hatta bütün bunlardan daha yoğun etkili olan bir unsur daha vardır, din son dönemlerde toplumsal cinsiyet ve din konusunda oldukça fazla araştırma yapılmaktadır.

4. Toplumsal Cinsiyet ve Din

Din, gündelik tecrübeyi aşan fikirlerden, inanışlardan oluşur. Bundan dolayı sosyoloji dinsel doktrinleri ne çürütebilir ne de ispatlayabilir. İnsanda aşkın varlık oluştuğunda din devreye giriyor, zaman içerisinde aşkın varlığın tecrübeleri de dini oluşturuyor. Aşkın varlığa inanç anlamında, dinsiz insan ve dinsiz toplum yoktur. Bu anlamda dinlerin cinsiyet olgusuna bakış açıları söz konusudur. Bunun için dinsel pratikleri, çeşitli kültürlerde bulunan farklı inançları anlamamız gereklidir. Çünkü dinler ve kültürler yakınlaştıkça bu bakış açısı değişir. Dünya tarihini en çok etkisi altına alan, üç semavi din olan, Hristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet'tir. Üç dinde orta Doğu'da ortaya çıkmış ve birbirlerini etkilemişlerdir. Bu üç dinde toplumsal cinsiyetle ilgili düşüncelere kısaca yer verilmiştir. Ancak şunu belirtmek gereklidir; bu konuyla ilgili olarak ilahiyatçılar, felsefeciler, din

bilginleri sayfalarca yazı yazabilir, burada konu sadece sosyolojik boyutuyla kısaca ele alınmıştır. Hristiyanlıkta felsefeciler ve ilahiyatçılar, Tanrının kadın veya erkek şeklinde bir cinsiyetinin olmadığını öğretmektedirler. Erken dönem Hristiyan teolojisi toplumsal cinsiyet açısından tarafsız ilahiyat figürleri üzerine kurulurken, Hristiyanlığın kurulması tanrının erkek cinsiyetinin kabul edilmesi ile İsa Mesih üzerinde gerçekleşmiştir. Nihai kurtuluş anlamında kadın ve erkek arasında herhangi bir farklılık olmadığı inancına rağmen, İsa Mesih'in erkek oluşunun eril anlamlar içermesinden dolayı, Hristiyan gelenek içinde kadın hem yaratılış hem de günlük hayat açısından erkekle karşılaştırıldığında ikincil bir pozisyona sahip olmaktadır. (Furseth and Repstad, 2006)

Katolik inancı, özellikle Hazreti İsa'nın annesi Hazreti Meryem örneğinde olduğu gibi kadın dini figürlerinin kullanılması konusunda daha geniş bir alana sahip olmuştur. Bu inanca rağmen Katolik kilisesi kadınlara karşı oldukça tutucudur ve resmi olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini desteklemeyi sürdürür. Kadınların papazlığa atanma sistemi Katolik otoriteler tarafından halen reddedilmektedir.

Hristiyan geleneğinin yeni Protestan yorumu ise, kadınların pozisyonu konusunda çok daha belirsizdir. Mezhebin kurucusu Martin Luther, evlilik konusunda müspet bir tavra sahiptir ve kadınlara din içerisinde büyük saygı gösterir. Yine de Luther, Hristiyan düzeni içinde kadınlar ve erkekler arasında katı toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekten geri durmamıştır. (Furseth and Repstad, 2006)

Anglikan Kilisesi'nde ise son yıllarda uzlaşmazlık, cinsiyet konusundan homoseksüellik ve rahiplik konusuna kaymıştır. Homoseksüeller Hristiyan Kilisesi'nde kendi eğilimlerini bastırarak, görmezden gelerek ve reddederek uzun yıllar hizmet etmişlerdir. Diğer Protestan mezhepler eşcinsel ve gaylara karşı liberal politikalar izlemektedirler ve daha küçük mezhepler de homoseksüel ve gaylara rahip olma şansı tanımaktadırlar.

Hollanda'daki Evangelist Lutherci Kilise Avrupa'da ilk defa 1972 yılında gay ve lezbiyenler rahip ve pastör olma olanağını vermiştir. Kanada'daki Birleşik Kilise, 1988'de Norveç Kilise'si, 2000'de Gay tanımına karşı bakışları hiç

değişmemiş, lezbiyenlere aynı hakkı, rahip ve pastör olma şansını tanımıştır. (Giddens, 2012)

Yahudilikte kadınlar ile erkeklerin rolleri arasında kesin sınırlar çizilmiştir. Yahudi dini, kadınları dışlayan ve onlara karşı ayrımcılık yapan eril ve hiyerarşik bir yapıyı sürdürürken bazıları bu dini gelenek içinde yine de kadınsı tezahürler bulunduğunu öne sürmektedir. Örneğin, Eski Ahit'te Tanrı, kadınsı simgeler vasıtasıyla temsil edilmektedir. (Furseth and Repstad, 2006)

Geleneksel Yahudi kültüründe kadınlar dinsel konulardan uzak tutulmuşlardır. Ritüel ve karar vericilik düzeylerindeki katılımları engellenmiştir. Sinagoglarda kadınlar genellikle erkeklerden ayrı tutulmaktadırlar. Özellikle Ortodoks Yahudi kesimlerinde kadınların asıl mekanlarının evleri olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum kadınların evlilik gelenekleri aracılığıyla kontrol edilebilmesini sağlamaktadır. (İ. Toker, 2013)

İslamiyet ve kadın konusunda çağdaş müslüman yazarların 19. yüzyıl ortalarından itibaren, giderek benimsedikleri görüş; İslam dininin özünde kadın hak ve özgürlüklerinin yattığı fakat buna rağmen, bazı nedenlerle müslüman ülkelerde kadının durumunun kötüleştiği yönündedir. Bu görüşe göre İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed kadını en yüce mertelere yükseltmiş, en geniş özgürlüklere erdirmiştir. (Güdücü, 2017) Buna rağmen;

-Kadını hor gören eski Arap geleneklerinin hortlaması

- Kur'an ayetlerinin, hadis ve sünnet hükümlerinin yanlış uygulanması

- ve nihayet bunlara benzer nedenler sonucu İslamiyet ihmale uğramış, böylece İslam dünyasında da kadın acıklı bir hale düşmüştür. (İ. Arsel, 2014)

Özet olarak; Aile günümüz toplumunda bazı risklerle karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan biri, hızlı toplumsal değişimin, bir sonucu olarak yaşanan değişikliklerin aileye olan etkisi, ailenin işlevselliğinin bozulması görevlerini yerine getirememesi, ikincisi ise değişime uyum sağlayamayan ailenin iç dinamiklerindeki aksaklık, oluşmasıyla aile üyelerinin, aile birliğinin bozulmasıdır. Bu durumda aile temel görevlerini gerçekleştiremez. Ana ya da babadan birinin yokluğu, ailenin biyolojik fonksiyonunun ortadan kaldırılabileceği gibi, ailenin psikolojik ve duygusal görevlerini yerine getirmesini zorlaştırır. Yukarıda özetlenen teorik çerçeve doğrultusunda, Türkiye'deki aile tipleri üçe

ayrılır; büyük aile, küçük aile ve geçiş ailesi (Gökçe, Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir İnceleme, 1976)

K. Aileye Yönelik Yaklaşımlar:

Çalışmanın bu kısmında aileye yönelik yaklaşımlar işlevselci, çatışmacı, sembolik etkileşimci, feminist, rasyonel seçim ve mübadele ile ekolojik teori şeklinde irdelendikten sonra aileye yönelik güncel yaklaşımlar da açıklanacaktır.

1. Fonksiyonalist (İşlevsel) Yaklaşım:

Bu yaklaşım, yapılar arası iletişimin işlevsel açıdan olumlu ve olumsuz sonuçlarına odaklanmaktadır. Yapılar ve kurumların karşılıklı ilişkileri ve aktörler üzerindeki etki düzeyi, toplumsal işlevselciliğin temel işleyiş mantığını temsil etmektedir. Yapısal işlevselcilerin en büyük temsilcilerinden olan Talcott Parsons, sistemin sürekliliği için dört temel işlevin olmazsa olmaz olduğunu ifade etmektedir. Bunlar; uyum, amaca erişme, birleşme ve birleşme süresi/kalıp muhafazası'dır. Bu bu yaklaşıma göre; temel fonksiyonların yerine getirilmesi esastır. Fonksiyon; toplumun devamını ve sürekliliğini sağlayabilecek şekilde sosyal beklentiler ve bunların karşılanması için gereken faaliyetlerden oluşmaktadır. Bunlar; üreme, ekonomik üretim, eğitim, din ve eğlence gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Murdock'un da ifade ettiği gibi ailenin dört temel fonksiyonu vardır. Bunlar; cinsel, ekonomik, üretim ve eğitim işlevleridir. (Murdoc and G.P., 1949) Sistemin amacına ulaşması, bu işlevler gerçekleştirilirken, ailede her üyenin, görevlerini yerine getirmesine böylece her ailenin kendi içinde işlevselliğini sağlayarak, toplumsal yapının da sağlıklı işleyişine hizmet etmesi beklenmektedir.

2. Sosyal Çatışmacı Yaklaşım;

Çatışma teorisine göre; toplum, sosyal ve ekonomik kaynaklardan faydalanabilmek için, mücadele eden gruplardan oluşmaktadır. Toplumsal düzenin korunması için uzlaşımın sağlanması beklenmektedir. Bu kuram aileyi güç, hakimiyet ve çatışma kurumu olarak ele almaktadır. Ailenin içsel çıkarlarının çatışmalarla dolu olduğunu, kurumsal düzenlemelerin ailede kaynakların eşitliğini sağlayıcı yönde değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Kuram evlilikte eşler arası karar verme, şiddet, evlilik sistemi ve boşanma gibi konuları ele almaktadır (İçli, 1997). Aile sürekli bir güç ve kontrol mücadelesi içindedir. Bu nedenle çatışma kuramı aileleri de içeren sosyal sistemleri ele almakta, ancak uyum, denge gibi durağan yapılarla ilgilenmemektedir. Bu kurama göre toplum ve ailede çatışmaların olması kaçınılmazdır ve bu çatışmalar sürekli olarak değişimlere yol açmaktadır. Sosyal çatışma teorisyenlerinin birçoğuna göre, aile içinde başlayan bu çatışmaların aile dışına da taşarak genişlemesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi; bireylerin ve grupların aile ve toplumdan farklı taleplerinin olması, bireylerin ve bireylerin oluşturduğu grupların genelde kendi kişisel çıkarlarına göre kendilerine ait önceliklerinin bulunması, bu hedefleri doğrultusunda davranmaya motive olmalarıdır. Diğeri ise, ortak talep ve çıkar paydasında birleşmeleri halinde, sınırlı kaynak ve malların paylaşım ve erişim konusundaki sınırlılıklardır.

3. Sembolik Etkileşimcilik;

Toplumun bir bütün olarak şekillendiren sosyal yapılara geniş bir pencereden bakmaktadır. Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre, insanların davranışlarına ve başkalarının davranışlarına verdikleri anlamların sosyal etkileşimin temelini oluşturduğunu savunur. Toplum sürekli değişim halinde olduğu için, aile içerisinde üyelerin de rolleri değişebilmektedir. Böylece statik değil dinamik bir yapıyı savunmaktadır. Sembolik Etkileşimciliğin kurucusu Mead'e göre aile toplumsal sembolleri öğreten ilk kurum olma özelliği taşımaktadır. Aile içinde öğrenilen iletişim sembolleri, bireylerin topluma sağlıklı katılımını sağlayacaktır. (İzci ve Mazman, 2021)

4. Rasyonel Seçim ve Mübadele Yaklaşımı;

Rasyonellik, "düşüncenin aklileştirilmesi", yani dünyayı algılamada, duyguların etkisine göre değil tamamen bilişsel becerilere göre kar ve zarar hesabı yaparak, karar vermeyi esas alır. Burada akıl ve mantık ön plandadır. Din gibi soyut kavramlardan bağımsız bilim ve pratik hesap üzerine kuruludur. (Kirman, 2013)

5. Aile Ekolojisi Kuramı;

1976'da Bronfenbrenner'in görüşlerine dayandırılarak geliştirilmiştir. Ekolojik Kuram çocuğun büyüme ve gelişmesinde etkili olan iç ve dış etkenleri

inceler. Çocuk sosyal bir düzenekte doğup büyür. Her sosyal ve kültürel düzenek, diğer sosyal ve kültürel düzeneklerin etkisi altındadır. Örneğin; çocuk bir aile içinde doğar ve her ailenin kendi sosyal normları, kültürü, tarihi, değerleri ve kuralları vardır. Aile diğer kurumlarla bağlantı içindedir. Bağlantıdaki bütün öğelerin, çocuğun ailesi üzerinde, sonra da çocuk üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Bronfenbrenner bu kuramı üç ana sistemde incelemiştir. Mikrosistem; tipik olarak ev, okul ve akran gruplarından oluşmaktadır. Çocuk bu sistemde yer alan ilişkiler, roller ve algılardan etkilenmektedir. Kişilerarası ilişkiler, roller ve aktivitelerden oluşan üç bileşen çocuğun tüm düşünce yapısını yapılandırabilir. Mezosistem; bireyin katıldığı iki veya ikiden fazla gruptan oluşmaktadır. Örneğin; çocuk için ev, okul, arkadaş ilişkileri, yetişkin için ise aile, iş, sosyal yaşam mezosistem içinde düşünülebilir. Ekzosistem; tutumlar, uygulamalar daha geniş toplum birimlerini içine almaktadır. Kültürel değerler, bu sistemin içinde yer alır.

6. Feminist Aile Kuramı;

Odak noktasında cinsiyetler arası ilişkiler yer almaktadır. Bu bakış açısına göre; ataerkil toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir. Tüm kurumsal yapılar ve kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutmaya çalışırlar. Aile, bu kurumların başında gelmektedir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur (Canatan ve Yıldırım, 2013). Bu yaklaşımı açıklayabilmek için Feminizm kavramını anlamakta yarar olduğu düşünülmektedir.

II. FEMİNİZM KAVRAMI

Feminizm politik, pratik önlemler, kampanyalar ve çeşitli eylemler yaparak kadınların toplumsal yaşamdaki ikinciliğini ortadan kaldırmayı amaçlayan toplumsal hareketin genel adıdır.

19. yüzyılda gelişmeye başlayan feminizm genel anlamda ataerkilliğe ve cinsiyetçiliğe karşı çıkarak, toplumsal eşitlik için mücadele etmeyi hedefleyen bir harekettir. Başka bir deyişle toplumsal yapıda kadınların ikincil konumda oldukları gerçeğinden hareket ederek bunu değiştirmek için mücadele etmek ve topluma kadın bakış açısından bakmanın bir yoludur. Evrensel bir olgu olarak tüm toplumlarda kadınlar ikincil konumda bulunmaktadır. Kadının erkeğe bağımlı kılınmasını sorgulayan ve bu bağımlılığın doğal olmadığını, değişmesi gerektiğini inananlara ise temini istenmektedir. Bu yönüyle feminizm erkek egemen bakış açılarını değiştirmeye çalışan hem kuramsal hem de eylem boyutundaki çabaların genel adıdır. Kadınların ezilmesini, kadınlar üzerindeki erkek iktidarını, ataerkilliğin sonuçlarını kısaca kadın ile erkek arasındaki cinsiyete dayalı tabakalaşma değiştirmeyi, erkek üstünlüğünü ve erkek merkezli bakış açılarının sonlandırmayı ve kadınsı değerleri bunun yerine koymayı amaçlayan bir kuramdır. (Şenol ve Kaya, 2018) Feminizm yaklaşık 200 yıldır erkek egemen toplumsal işleyişlerdeki eşitsizliğin, kadın cinsini ikincilleştirerek, işlevsiz hale getirdiği, bozulan bu dengelerin yeniden eşitlenerek, kadınların yeniden eşitleneceği, erkek egemenliğini destekleyen toplumsal yapı tarafından, her türlü baskı ve zulüm gören kadınların haklarını yeniden kazanabilme hedefleri içeren hareket ve eylemlerin tamamını karşılamaktadır.

A. Feminizmin Tarihçesi

Kökleri 18. Yüzyılın sonlarına kadar uzanan feminizm, dünyaya üç dalga halinde yayılmıştır. Feminizmin gelişimsel aşamalarına kısaca değinilmiştir.

1. Birinci Dalga Feminizm

Birinci dalga feminizmin en önemli kazanımları arasında kadınlara oy hakkının verilmesi, eğitim ve meslek sahibi olmalarının önünün açılması, mülkiyet edinme ve evliliklerinin sonlandırabilme hakkı, ücretli işlere katılma, boşanma gibi birçok değişikliklere neden olmuştur.

Birinci dalga feministler; tecavüz taciz gibi cinsel saldırıların sonlandırılması, kolektif örgütlenmelerle yemek ihtiyacının karşılanması, erkek cinselliğin kontrol altına alınmasına yönelik mücadele, ev işlerinin kadını sömüren yönünü göstermek, kadınların yüksek öğretime ulaşabilmesi için mücadele etmek, kadınların kocalarını terk edebilmeleri ve eski eşlerinden maddi destek alabilmeleri gibi birçok konuda önemli konulara imza atmışlardır. Özellikle kadınların toplum içindeki statülerinin sorgulanması ve ataerkilliğin etkilerini göstermeye çalışmışlardır.

2. İkinci Dalga Feminizm

Bütün cinsiyet farklılıklarının toplumsal olarak üretildiğini sıklıkla vurgu yapan ikinci dalga feminizm 1960'larda başlayıp 1990'lara kadar sürmüştür. İkinci dalga feministler daha çok sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri göstermeye çalışmışlardır. Ana tartışma konularından birisini aile içi şiddet oluşturan ikinci dalga feministler erkek şiddetinin kadın üzerindeki iktidar sağlayabilmek için kullanılan bir baskı unsuru olarak yorumlamaktadırlar. Erkek şiddetini engellemek ve bu şiddete maruz kalan kadınlara destek verebilmek için, erkek şiddetine maruz kalan kadınları destekleyici merkezler, cinsel istismara maruz kalanlara özel bakım evleri yaparken diğer yandan da devletin kadınların şiddet karşısındaki tutumunu değiştirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. (Walby, 2016)

3. Üçüncü Dalga Feminizm

1990'lı yıllarda başlayan ve halen devam eden üçüncü dalga feminizm kendinden önceki feminizm dalgalarının beyaz, üst ve orta sınıf, batılı kadınların merkezine aldığı yönündeki bakış açılarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 20. Yüzyılın sonlarında başlayan üçüncü dalga feminizm kadınlar arasındaki farklılıklara vurgu yapar. Irksal sınıfsal etnik bağ ve cinsel farklılıklar üçüncü dalganın temel özelliğini oluşturmaktadır.

4. Çağdaş Feminist Kuramlar

Liberal, radikal, Marksist, sosyalist, kültürel, varoluşçu yaklaşımlar, feminist ideolojiler ve feminizm değil feminizmler olduğu gerçeğini gösterir. Feminizmlerin bu sayısal çokluğu aralarında bir çatışma anlamına gelmemektedir. Tüm feminizmler kadınların statülerinin ikinciliğini değiştirmeyi amaçlarken bunu nasıl yapılacağı konusundaki teorik ve politik stratejiler de anlaşmazlıklar yaşamaktadırlar. Liberal feministlerin odaklandıkları alan kadın hakları olmuştur. Radikal feministler ise kadınları ataerkil toplumsal yapının oluşturduğu baskılardan kurtarmaya çalışmaktadır. Sosyalist feministler, kapitalist sistemin tarafından oluşturulan, kadının metalaştırılmasına karşı bir duruş geliştirmişlerdir. Kültürel feministler, erkek ve kadının biyolojik farklılıklarını olduğu gibi kabul ederek, bunlardan doğan ayrılıkların, olumlu biçimlerde değerlendirilmesi gerektiğini savunurlar. Kadınların daha barışçıl olduklarına inandıkları için bu bağlamda diğer feminist akımlardan ayrılırlar. Varoluşçu feministler ise kadın ve erkeğin ayrı olarak, sosyal rollerini aşabilen ve kendi gelişimleri hakkında karar alabilen, özgür ve kendi hayatına dair sorumluluk sahibi olduklarını savunmaktadırlar. Tüm bu farklı yorum ve uygulamalarda ayrışan feminist kuramlar bazı temel noktalarda ortak payda altına toplanmaktadır. Bu payda kadınların, erkekler tarafından baskı ve zulme maruz kaldıkları, ikincilleştirildikleri hak gaspına uğrayarak ezilmiş olduklarını kabul paydasıdır. Bu paydadan hareketle tüm feminist kuramlar cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışırlar. Erillik ve dişilliğin sınırlayıcı olduğunu ileri sürerek insanların seçeneklerini arttırmaya çalışırlar. Cinsiyetin bir iktidar, eşitsizlik ve toplumsal hiyerarşi sorunu olduğunu göstermeye çalışarak, toplumsal cinsiyet hiyerarşisini yok etmeye çaba gösterirler çünkü toplumsal cinsiyet eşitsizliği gücünün, iktidarın ve zenginliğin eşitsiz dağılımına yol açmaktadır. Cinsel şiddetin her türlü ortadan kaldırılmasına yoğunlaşırlar. Böylece kadınların kendi bedenleri üzerinde kontrol haklarını ellerinde bulundurmalarının yolunu açmaya çalışırlar. Tüm feminist kuramlar üretim yeniden üretim doğa kültür gibi ikiliklere karşı çıkarak, özellikle kadının doğa, erkeğin kültür ile ilişkilendirilmesini eleştirirler. (Şenol ve Kaya, 2018)

B. Erkeklik

Erkeklik, tıpkı kadınlık gibi doğuştan olmayıp toplumsal ilişkilerin ürünü olarak kabul edilmektedir. (Connell, 1998) Erkekliğe dair birbirinden ayırt edilebilecek dört güzergahtan bahsetmektedir:

-Öz olarak nitelendirilebilecek olan erkekliğin özü olarak tanımlanan bir özellik üzerinden, örneğin aktif, risk alabilme gibi erkekliği tanımlamaya çalışır.

-Pozitivist tanımlamalar, psikolojideki kadın erkek skalası gösterdiği şey olarak tanımlamaktadır.

-Normatif tanımlamalar, erkekliği rol ve beklentilerle şekillendirir. Erkeklik, erkeklerin yapmak durumunda oldukları şeylerle ilişkilendirilir.

-Siyatik tanımlamalar fal su temel gösterge olarak tanımlarken kadın eksiklik üzerinden tanımlanır.

Bu çerçevede tarihsel süreç içerisinde çeşitli erkekliklerin birbirleriyle kadınlarla ilişkilerine odaklanmak, hegemonik erkeklerin veya hegemonik olmayan erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkinin izini sürmek önem kazanmaktadır.

1. Hegemonik Erkeklik

Toplumsal cinsiyet yalnızca kadınlara yüklenen rollerle değil, erkeklik kimliğinin inşa edilmiş biçimiyle de şekillenir. Erkeklik, biyolojik cinsiyetin ötesinde, tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak biçimlendirilmiş bir kimliktir. Toplum, erkekte genellikle güçlü, duygularını bastıran, rekabetçi ve otoriter olmasını bekler. Bu rollerin en net biçimde somutlaştığı yerlerden biri de evlilik kurumudur (Connell, 2005).

Hegemonik erkeklik kavramı, Avustralyalı sosyolog R.W. Connell tarafından geliştirilmiş olup, erkekliğin toplumda egemen olan, baskın ve “doğal” kabul edilen biçimini ifade eder. Hegemonik erkeklik; heteroseksüel, bağımsız, mantıklı, dış dünyaya hâkim, evin geçimini sağlayan ama ev içi duygusal yükleri paylaşmayan bir erkeklik tipini yüceltir. Bu model, sadece kadınlar üzerinde değil, diğer erkekler üzerinde de baskı kurar; çünkü hegemonik modele uymayan

erkekler "zayıf", "kadınsı" ya da "yetersiz" görülür (Connell and Messerschmidt, 2005).

Evlilik kurumu, bu hegemonik erkeklik modelinin yeniden üretildiği ve meşrulaştırıldığı en önemli yapılardan biridir. Evlilik içinde erkek; otorite sahibi, karar verici ve dış dünya ile bağlantıyı sağlayan figür olarak konumlandırılırken, kadına daha çok içe kapanık, bakım veren, ev içi sorumlulukları üstlenen bir rol biçilir. Bu hiyerarşik düzen, evlilikte eşitlik fikrini zedeler ve kadının evliliği bireysel özgürlük alanının daraldığı bir yapı olarak görmesine yol açabilir (İlkkaracan, 2000).

Son yıllarda artan bireyselleşme, kadınların eğitim düzeyindeki yükseliş ve ekonomik bağımsızlık, erkekliğin bu hegemonik modelini sorgulatmaya başlamıştır. Kadınlar, kendilerini eşit görmeyen, ev içi emeği paylaşmayan ya da duygusal yükü tamamen kadına bırakan erkeklerle evlenmek istememekte; bu da evlilik yaşının gecikmesine ya da bekâr kalmayı tercih eden kadın sayısının artmasına yol açmaktadır.

Hegemonik erkeklik toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştıran ve var olduğu toplumsal yapı içerisinde yayılan bir baskı türüdür. İki şekilde gerçekleşir, kadınlara uygulanan her türlü baskı unsuru ile, baskı altına alma ve yönetme şeklinde gerçekleşirken, ikincisi diğer erkeklerle karşı her türlü baskı unsuru ile sağlanan üstünlük, diğer erkekleri de pasif hale getirme şeklinde görünür olmaktadır.

Hegemonya sadece güce dayalı bir üstünlük değil aynı zamanda kültürel süreçlerde de bir üstünlük olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla öteki erkeklerin ortadan kaldırılması değil ikincilleştirilmesi önemlidir. Hegemonya şiddet anlamına gelmemekle birlikte güçle yakından ilişkilidir. Buna ek olarak kültür ve kurumlar aracılığıyla üretilen ikna pratikleri de önemlidir. (Connell, 1998). Hegemonik erkeklik, erkeklerden beklentilerle şekillense de büyük oranda gerçek erkekler ile temsiller arasında fark vardır. Çok az erkek güçlüdür ama erkek bu imajları ayakta tutmak için çalışır. Hegemonik erkekliğin en önemli özelliği heteroseksüelliktir. Son olarak hegemonik erkeklik kadınların tabi kılınması üzerinden işlemektedir ön plana çıkarılmış kadınlık erkeklerle göre belirlenmektedir. (Connell, 1998).

C. Aile Ve Feminizm

Aile, feminist teoride tarihsel olarak toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir kurum olarak ele alınmıştır. Geleneksel aile yapıları, genellikle kadınları bakım emeği ve ev içi sorumluluklarla sınırlandırırken, erkekleri kamusal alanda üretkenlik ve gelir sağlama rollerine yerleştirir (Oakley, 1974). Feminist teorisyenler, özellikle ikinci dalga feminizm döneminde, aile içindeki güç dinamiklerini eleştirmiş ve ev içi emeğin görünmezliğine dikkat çekmiştir. Ailenin, kadınların ekonomik ve sosyal bağımsızlığını kısıtlayan bir yapı olmaktan çıkarılması gerektiği savunulmuştur (Delphy and Leonard, 1992).

D. Evlilik Ve Feminizm

Feminist perspektif, evliliği toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurumsallaştığı bir alan olarak ele alır. Geleneksel hetero normatif evlilik yapıları, genellikle kadının bağımlılığı üzerinden şekillendirilmiştir (Firestone, 1970). Feminist çalışmalar, eşitlikçi evlilik modellerinin önemine dikkat çekerek, karşılıklı saygı ve iş bölümü temelli ilişkilerin kadınların toplumsal rollerini güçlendireceğini vurgular (Giddens, 1992). Günümüzde, feminist hareketin etkisiyle, evlilik içindeki rollerin yeniden tanımlandığı ve kadınların ekonomik, sosyal ve duygusal bağımsızlıkların önem kazandığı görülmektedir.

Feminizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görünür kılmayı ve bu eşitsizlikleri dönüştürmeyi hedefleyen bir düşünce ve eylem alanıdır. Feminist kuramlar, aile ve evlilik kurumlarını yalnızca sevgi, bağlılık ya da sosyal düzen mekanizması olarak değil; aynı zamanda kadınlar üzerinde sistematik bir güç ilişkisi ve denetim aracı olarak da değerlendirmiştir (Firestone, 2021).

Özellikle ikinci dalga feminizm ile birlikte, evlilik kadınlar için “koruyucu” bir kurum değil, onları ekonomik ve duygusal olarak erkeğe bağımlı kılan bir yapı olarak eleştirilmiştir. Kate Millett, evliliği “kadın emeğinin sömürsüne dayalı kurumsallaşmış bir patriyarkal mekanizma” olarak tanımlar (Millett, 2018). Bu bağlamda kadınların bekâr kalma yönünde geliştirdiği eğilim yalnızca bireysel bir tercih değil; ataerkil sistemin dayatmalarına karşı bir tür direniş biçimi olarak da okunabilir.

Türkiye bağlamında da feminist düşünce, kadının ev içi emeğinin görünmezliğini, “iyi eş” ve “iyi anne” olmanın birincil başarı kriteri olarak sunulmasını sorgulamıştır. Fatmagül Berktaş’a göre kadının yaşamı boyunca biçimlendirildiği evlilik ideali, onu kamusal alanın dışına iterek özgürleşmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir (Berktaş, 2004).

Günümüzde bireyselleşme eğilimlerinin ve kadınların eğitim, istihdam gibi alanlardaki artan görünürlüğünün etkisiyle, birçok kadın evliliği zorunlu bir yaşam evresi olarak değil; seçeneklerden biri olarak değerlendirmeye başlamıştır. Kadının ekonomik olarak bağımsızlaşması, toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel yaklaşımı ve kendini gerçekleştirme arzusu, bekâr kalma tercihinin feminist bir zemin üzerinden yeniden anlamlandırılmasına neden olmaktadır (Hakim, 2001).

E. Feminist Hareketin Etkisi Ve Kadınların Bilinçlenmesi

Feminist hareket, kadınların evlilik kurumunu sorgulamalarında önemli rol oynamıştır. 20. Yüzyılda yükselen ikinci dalga feminizmle birlikte kadınlar evlilikteki cinsiyet rollerine ve eşitsizliklere dikkat çekmiştir (Delphy and Leonard, 1992). İkinci dalga feminizm ile birlikte, kadınlar evlilikteki cinsiyetçi iş bölümü, emek eşitsizliği ve ataerkil tahakküm ilişkilerini toplumsal düzeyde sorgulamaya başlamışlardır. Feminist literatür, kadınların bağımsızlıklarını koruyarak mutlu ve doyumlu bir yaşam sürdürebileceklerini göstermiştir.

Evlilik kurumunun patriyarkal yapılar içinde kadınları dezavantajlı konuma getirdiği fikri, bir çok kadının evlilikten kaçınmasına yol açmıştır. Feminist teorisyenler, özellikle ev içi emeğin görünmezliği, kadınların bakım emeğinin değersizleştirilmesi ve kadının yaşamının çoğunlukla başkalarının ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi konularına dikkat çekmiş ne kadınları bu konuda bilinçlendirmiştir (Oakley, 1974). Bu bağlamda kadınların bilinçlenme süreçleri, yalnızca akademik ya da teorik değil; gündelik yaşam pratikleri içinde de ortaya çıkmıştır.

Kadınların 40 yaş üstü dönemde evliliği tercih etmeme nedenleri, toplumsal değişimler, bireysel tercihler ve sosyal dinamiklerin etkileşimi ile açıklanabilir. Feminist teorinin getirdiği perspektifler, kadınların evlilik kurumuna yönelik

algılarında önemli değişimlere yol açmıştır. Aşağıda bu nedenle detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Feminist literatür, kadınların yalnızca evlilik çatısı altında değil; ekonomik ve duygusal olarak bağımsız, kendine yeterli bir yaşam sürdürebileceğini savunur. Bu bakış açısı, evliliğin zorunlu değil, tercihe bağlı bir kurum olarak görülmesini sağlamış ve özellikle kadınların evliliğe dair algılarını dönüştürmüştür (Oakley, 1974). Feminist teori, kadınların evlilik kurumuna dair algılarında yapısal bir dönüşüm yaratmış; onları özne konumuna taşıyarak evlilik dışı yaşamı da geçerli ve değerli bir seçenek haline getirmiştir.

F. Boşanma Ve Feminizm

Boşanma, feminist bakış açısıyla kadınların özgürleşme sürecinde kritik bir kavşak olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel toplumlarda boşanma, kadınlar için sosyal damgalanma ve ekonomik belirsizlik anlamına gelirken, teminat hareketinin ilerlemesiyle boşanma sürecinde kadınların haklarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Walby, 1990). Kadınların boşanma sonrası ekonomik olarak desteklenmesi ve velayet hakkı gibi konularda yasal düzenlemelerin yapılması feminist hareketin önemli kazanımları arasında yer alır. Boşanma süreci, özellikle Patriyarkal aile yapılarının çözülmesinde ve kadınların bireysel kimliklerini güçlendirmesinde kritik bir rol oynamıştır (Rich, 1986).

Boşanma yalnızca bir evlilik birliğinin sonu değil; kadının kendi yaşamı üzerinde söz sahibi olmasının bir aracı olarak da görülmektedir. Bu bağlamda boşanma kararı, kadının ataerkil sistemle pazarlığını sonlandırdığı, özneleştirdiği ve yeni bir yaşam kurguladığı bir dönüşüm anına işaret eder. Bu süreç ülkemizde Türk Medeni Kanununa göre teminat altına alınmıştır. Yasal haklar olarak,

Maddi ve Manevi Tazminat: Türk Medeni Kanunu'na göre, boşanma nedeniyle maddi veya manevi zarara uğrayan kadın, kusurlu olan eşinden tazminat talep edebilir. (Türk Medeni Kanunu madde 174.)

Nafaka: Boşanma sonucu yoksulluğa düşecek olan kadın, eşinden nafaka talep edebilir. (Türk Medeni Kanunu madde 175.)

Mal Paylaşımı: Evlilik süresince edinilen malların paylaşımı, yasal mal rejimine göre yapılır. (Türk Medeni Kanunu madde 218) ve devamı.

Velayet: Çocukların velayeti, mahkeme tarafından çocuğun menfaatine en uygun şekilde belirlenir. (Türk Medeni Kanunu madde 336.)

Evlilik ve evliliğin tercih sebepleri ve boşanma kavramlarını daha derinlemesine inceleyerek 40 yaş üzeri genç yetişkin kadınların evlenmeyi tercih etmeme nedenlerini daha detaylı yorumlayabilmemizin mümkün olacağı düşünülmektedir.

III. İNSANLAR NEDEN EVLENİR?

Evlilik, insanlık tarihi boyunca kültürel, toplumsal, dini ve biyolojik pek çok nedenle varlığını sürdüren bir kurumdur. İnsanlar farklı nedenlerle evlenirler; bu nedenler bireylerin yaşadıkları toplumun normlarına, kendi psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterebilir.

A. İnsanların Evlenme Nedenleri

1. Biyolojik ve Evrimsel Nedenler: Bunlar neslin devamını sağlamak ve cinsel ihtiyaçların karşılanmasıdır.

2. Aşk ve Duygusal Bağlılık: Birçok insan sevdiği kişiyle hayatını birleştirmek ister. Aşk ve duygusal yakınlık, evliliğin en güçlü motivasyon kaynaklarından biridir.

3. Toplumsal ve Kültürel Beklentiler: Toplumun evlilik kurumuna verdiği değer, bireylerin evlenme kararını etkileyebilir. Aile ve çevre baskısı da bu kararda önemli rol oynar.

4. Dini Nedenler: Bazı bireyler inançları doğrultusunda evliliği kutsal bir bağ olarak görürler ve dinin emrettiği gibi evlenirler.

5. Ekonomik ve Yasal Güvenceler: Evlilik, ekonomik birliktelik ve yasal haklar açısından güvence sağlayabilir. Miras, sağlık güvenceleri gibi konularda evlilik avantajları sunar.

6. Çocuk Sahibi Olma İsteği: Evlilik, çocuk sahibi olmak ve onları sağlıklı bir aile ortamında büyütmek isteyen bireyler için tercih edilen bir kurumdur.

7. Yalnızlık Korkusu ve Sosyal Statü: Yalnız kalmaktan kaçınmak ve toplumda 'evli' bir birey olarak statü kazanmak da evlenme nedenleri arasındadır.

(M.Kalkan, 2018)

B. Evliliğe Bakış Açısını Etkileyen Faktörler

Kök aile toplum ve din olarak üç aşamada incelenmiştir. (Keldal, 2021)

1. Kök Aile: Keldal'ın yapmış olduğu araştırmada, kök ailenin burada yaşanan duygusal yaşantıların ve bağlılık deneyimlerinin, evliliğe bakış açılarını etkileyen önemli bir faktör olarak sayılabileceğine işaret etmiştir.

2. Toplum: Aynı çalışmada, özellikle kadınların, evliliğe bakış açılarında toplumun evliliğe bakış açısının belirleyici olduğu ifade edilerek, toplum tarafından onaylanan Evlilik kavramının, kadını toplum önünde destekleyici ve koruyucu bir rol atfedildiği üzerinde durulmuştur.

3. Din: Duygusal ve cinsel ihtiyaçların temini ile ilgili güvenlik alanı oluşturan evliliğin dini yasak ve kabullerle de desteklenmesinin. Evliliğe bakış açısında belirleyici olduğu düşünülmüştür.

C. Evlilik Beklentileri

Yukarıda bahsettiğimiz gibi; Evlilik kavramına atfedilen değerlerin, evlilik beklentisi üzerinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bu beklentilerin başında düzenli bir yaşama kavuşma talebi bulunmaktadır. Huzurlu ve güvenli bir ortam içinde bulunmanın evliliğin güvenlik algısı ile paralel işlediği, algısını oluşturmada olduğunu düşündürmektedir. Çocuk sahibi olma yani üreme fonksiyonunun gerçekleşmesi kişiye fizyolojik, duygusal ve sosyal kazanımları açısından da yeterlilik ihtiyacını karşıladığı düşünülmektedir. Tüm bu beklentiler; evlilik motivasyonları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu beklentilerle evlilik yaşayan genç yetişkinler, her zaman beklentilerini karşılayamamakta, aradığı huzur ve uyum konusunda ya da ortak paydada hayatını sürdürme konusunda sıkıntı yaşayarak, çeşitli sebeplerle evliliklerini sonlandırma kararı almaktadır. Aşağıda olgu olarak evlilik ve boşanma olgusuna dair bilgiler paylaşılacaktır.

IV. EVLİLİK VE BOŞANMA

Evlilik ve boşanma, insan yaşamının en temel dönemeçlerinden ikisini oluşturur. Malinowski'nin ifadesiyle; aile bir “örgüt” veya “grup” evlilik ise çocuğun doğumundan gelişimine, yetiştirilmesine kadar devam eden “kontrat”ı ifade etmektedir. Evlilik, bireylerin hayatlarını birleştirme kararı aldığı, hem duygusal hem sosyal açıdan güçlü bağlar içeren bir birlikteliği ifade ederken; boşanma ise bu birlikteliğin sona erdirilmesidir. Toplumsal normlar, kültürel değerler ve bireysel tercihler zaman içinde değiştikçe, evlilik ve boşanma kavramları da yeni anlamlar kazanmıştır. Geleneksel yapılar içinde kutsal ve vazgeçilmez sayılan evlilik, günümüzde daha çok bireysel mutluluk, eşitlik ve uyum temelinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Aynı şekilde, geçmişte tabu olarak görülen boşanma, artık bireylerin kendi yaşamlarını yeniden inşa edebilmesinin meşru bir yolu haline gelmiştir.

Bu bölümde, evlilik ve boşanmanın tarihsel ve toplumsal dönüşümü, bireylerin bu kurumlara yönelik algı ve tutumlarındaki değişim, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisi, kadınların evliliğe bakışındaki kırılmalar ve boşanmanın kadınlar açısından taşıdığı anlam detaylı biçimde ele alınacaktır. Bu çerçevede, evlilik ve boşanma olgularına sadece kişisel kararlar olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve değişimin birer yansıması olarak yaklaşmak temel amaçlardan biridir.

A. Evlilik

Evlilik olgusu; iki yetişkinin ortak bir hayatın sorumluluğunu üstlenmeyle başlar. Kişilerin evlilik birlikteliğine karar vermelerinin, aynı zamanda uzun vadede soyun devamı ile ilgili de sorumluluk üstlenmeyi gerektirecektir. Bu nedenlerle; evlilik çağına gelinceye kadar sağlıklı bir bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinliğe adım atabilmiş iki sağlıklı yetişkine ihtiyaç vardır.

Evlilik, toplumsal, hukuki ve kültürel olarak düzenlenmiş bir birliktelik biçimidir. En genel anlamıyla evlilik, iki bireyin çoğunlukla karşı cinslerden

toplumun onayladığı biçimde kurduğu, duygusal, cinsel, ekonomik ve sosyal boyutları olan bir ortak yaşam sözleşmesidir (Giddens, 2021).

Sosyolojik açıdan evlilik, yalnızca iki bireyin birleşmesi değil; aynı zamanda iki ailenin, hatta geniş anlamda iki sosyal yapının da simbiyotik bir biçimde bir araya gelmesidir. Bu yönüyle evlilik, hem bireysel hem de toplumsal işlevleri olan bir kurumdur; ekonomik dayanışma, çocukların bakımı, cinselliğin kurumsallaşması ve toplumsal statünün yeniden üretimi gibi birçok işlevi yerine getirir (Cherlin, 2004).

Toplumsal cinsiyet kuramları evliliği, özellikle kadınlar açısından ataerkil normların yeniden üretildiği bir alan olarak da değerlendirmiştir. Evlilik, kadının bakım emeğini karşılıksız sunmak zorunda kaldığı, erkeğin ise geçim sağlayıcı ve karar verici olarak konumlandığı bir yapı olarak eleştirilmiştir (Delphy and Leonard, 1992). Bu nedenle modern toplumlarda evlilik, giderek bireysel tercihlere dayanan, daha eşitlikçi bir modele doğru dönüşüm geçirmektedir.

Psikolojide düşünsel ve pratik klinik çalışmaları ile çığır açan ve bu anlamda bireysel psikoloji ekolünün kurucusu Adler, duygusal olgunluğa gelmiş genç yetişkinlerden bahsederek, evliliğin, bedensel çekicilik, arkadaşlık, çocuk sahibi olma arzusunun, ortaya çıkardığı dürtüyle, eşine içten ve samimiyetle teslim olma halidir, şeklinde tanımlamıştır. Sevginin ve mutluluğun sadece iki tarafın değil tüm insanlığın saadeti için bir iş birliği olduğunu görmek güç değildir. Adler, bireyin ve toplumun mutluluk ve esenliğini "sosyal ilgi" kavramıyla ilişkilendirerek açıkladığı için, evliliği de bu bağlamda değerlendirir. Ona, göre sosyal ilgin en önemli tezahürü sevgidir ve bu duygu evliliğe hâkim olmalıdır. Hükmetme ya da karşı tarafı kontrol etme anlayışından uzak olan bu ödev (evlilik), eşit bir ilişki üzerine bina edilebilir. Adler, evlilikte bedensel çekiciliğin önemine vurgu yapsa da bunu doğal bir refleks olarak görmez. Söz konusu bedensel cazibenin çocukluk döneminde oluşmaya başlayan ilk şema ve inançlar tarafından şekillendiğini kabul eder” (Adler, 2023)

Çocuklar, çevresel koşulların yanı sıra ebeveynlerinin psikolojik atmosferinde içselleştirir. Genel aile dinamikleri, sosyoekonomik kaynaklar ve diğer kültürel koşullar benlik ve dünya ile ilgili temel mesajları pekiştirir. (Hollis, 2022) Yetişkinlikte, farklı değer yargıları gelişen bireylerin, ortak yaşam

platformu olan evlilik yapısı içinde, tarafların birbirlerinin farklılıklarını kabulleri ve birbirlerine uyum sağlamasıyla, evlilikte tarafların beklentilerine göre ilişki şekillenir. Evlilik türlerinden bahsedecek olursak;

Grup İçi Evlenme (Endogami) ve Grup Dışı Evlenme (Egzogami) şeklinde iki türden bahsetmek mümkündür. Grup içi yani Endogami evliliklerde; millet, din, dil, ırk, eğitim, soy gibi unsurlar göz önünde bulundurularak, evlilik birlikteliği gerçekleştirilmektedir. Endogami türü evliliklerde Türk toplumunda onaylanmayan bir özellik olan yakın akraba ve soy bağıyla yapılan evlilikler net bir şekilde reddedilerek yasaklanmış, genel olarak Türk İslam kültüründe teyze, hala, dayı, kız kardeş gibi yakın akraba grubuyla evlilik yasaklanmıştır.

Grup Dışı (Egzogami) evliliklerde ise; Evlenecek olan kişinin grup dışından biriyle evlenmesi şeklinde ortaya çıkan evlilik türü ise egzogami olarak ifade edilmektedir. Egzogami farklı kültür, ırk, soy, din, millet gibi farklı özellikler taşıyan gruplar arasında yapılmaktadır. Bu şekilde; farklı kültür ve toplumlar arasında yakınlaşma kaynaşma yeni ortak bir kültür oluşumuna hizmet etmektedir. Endogami ve egzogami dışında, bireyler eş seçimlerini, bireysel tercihlerinden kaynaklı, yaş, meslek, estetik beklentiler gibi. farklı ölçütlere göre yapabilmektedirler. (Coşan, 2021)

Bireysel ve toplumsal beklentilerle gerçekleştirilen evlilik antlaşması ile kurulan, günümüz ailelerinde, eşler arası uyum ve evlilikte başarı bakımından, evlenme öncesi ve evlenme sonrası etmenler olarak şunlar üzerinde durulduğunu görüyoruz. (Ozankaya, Evlilikte Başarının Koşulları, 1994)

1. Evlenme Kavramını Destekleyen Koşullar

- Eşlerin anne ve babalarının mutlu bir evlilik yaşamış olması
- Eşlerin yeterli süreyle tanışmaları, flört etmeleri nişanlı kalmaları
- Eşlerin çocuklukta cinsel konularda yeterli bilgi almış olmaları
- Mutlu bir çocukluk yaşamış olmaları
- Evlenmelerinin anne ve babaları öbür yakınları tarafından onaylanması
- Nişanlılık ve flört döneminde uyuşmaları ve evlenme konusunda normal güdülere sahip olmaları

- Ekinsel düzey benzerliği
- Toplumsal eğitimsel düzey benzerliği
- Olgun ve benzer kronolojik yaşa sahip olmaları
- Çocukluk çağında anne ve babalarıyla uyumlu bir sevgi ilişkisi içinde bulunmaları.

2. Evlenme Sonrası Başarı Etkenleri

- Cinsel doyum elde etmeleri
 - Evliliğe ve eş sevgisine güvenmeleri
 - Evlilik ilişkisinde eşitlikçi davranışlar sergilemeleri
 - Akıl ve vücut sağlığı
 - Ortak ilgiler üzerine kurulu uyumlu ilişki ve eşe karşı olumlu tutum.
- (Ozankaya, Evlilikte Başarının Koşulları, 1994)

Yakın ilişkilerdeki uyumun temeline inildiğinde bağlanma stilleri dikkatimizi çekmektedir.

Üç tür bağlanma stili vardır.

Güvenli Bağlanma; Bu bireyler, pozitif ve olumlu iletişim kurarak duygularını ifade ederler.

Kaçınmacı Bağlanma; Güven duymazlar, açık samimi iletişim kuramazlar.

Kaygılı/Kararsız Bağlanan bireyler ise iletişim kurma şekillerinde oldukça negatiftirler. Dış referans bağımlıdırlar fakat, kendileriyle ilgili algıları da negatif olduğundan, olumlu geri bildirim kabul etmezler, sürekli yetersizlik algısı yaşarlar.

B. İlişki Seçimlerini Belirleyen İlişkilerin Psikodinamiği

İnsan hayatı boyunca pek çok karşılaşma yaşar ilişki ve iletişim kurar tüm ilişkiler yansıtma ve aktarım temellidir. Yansıtma, geçmiş yaşam deneyimlerimizden edindiklerimizle, geçmiş deneyimlerimizi ilişki kalıplarımızda bir değişiklik yapmadan yeni karşılaşılan duruma ya da kişiye benzer özelliklerinden yola çıkarak, eski kalıbı yeni kişiye uygularız. Bu bizim

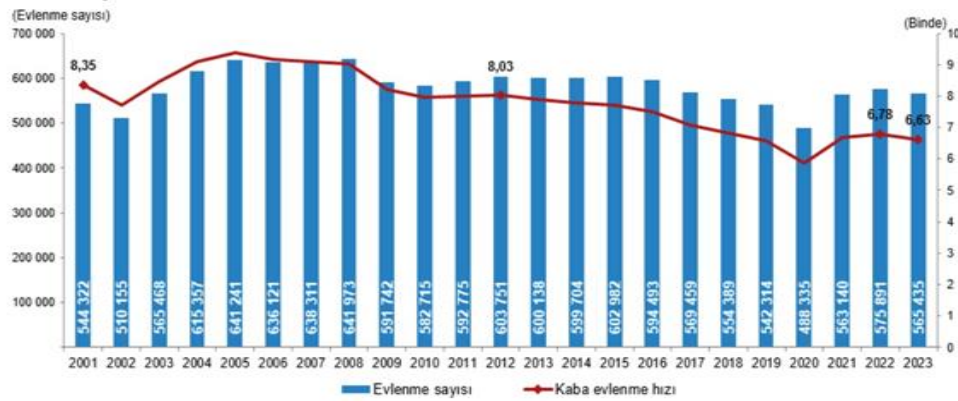
ilişkiler hakkında daha az düşünmemizi sağladığı gibi, insanları tanımak için harcanacak olan zaman kaybının önüne geçmektedir. Her insan kendine has özellikleri olan, kendi deneyim ve çıkarımları ve kişisel özellikleri ile biriciktir. Bizim zaman kaybına uğramamak için kullandığımız eski kalıplar, güncelliğini her yeni kişide güncelliğini kaybetmektedir. Bu eski şablon yeni kişinin kendi deneyimlerini, varoluşsal özelliklerini, oluşunu görmemizi ve fark etmemize engel olmakla birlikte, bir filtre gibi gerçekliğini de örtmektedir. Kullandığımız yansıtma yalnızca bizim eskimiş bilgilerimizi içermekte. Karşımızdaki kişi ile ilgili hiçbir bilgi vermemektedir. Yansıtma bizim insanları daha iyi görebilmek için taktığımız kirli bir gözlük gibidir. Geçmiş deneyimlerimiz, yarım kalmışlıklarımız ne kadar fazla ise o kadar kirli camlarla bakarız etrafımıza.

İkinci mekanizma aktarımdır. Eski olumsuz kayıtların, süreçlerini ve sonuçlarını olası yeni ilişkiye aktararak, ilişkinin seyrini geçmiş kayıtlara göre belirler yine, ilişkinin ya da kişinin gerçeğinden apayrı bir dünya kurarız iyi ya da kötü. Temel değerler her zaman yeni ortama taşınır ve ilişki üzerinde etkisini gösterir. Çekim, itme, sevgi, nefret, pasiflik, saldırganlık, güven, güvensizlik, yaklaşma, kaçınma, yakınlık, mesafe vb. kişinin hayatının ilk deneyimlerine hakim olan temel fikirler ve bunlara ait refleks stratejiler öngörülebilir sonuçlarıyla, şimdiye taşınır başlangıçta geçmişimizin bir mercekle görevi gördüğünü bilmemize karşın, karşımızdaki insanı refleks olarak deneyimlediğimizi ve özellikle de kişisel tarihimizin yeni duruma benzeyen kısımlarını yansıttığımızı fark edemeyiz. İşte bu yüzden ilişkilerimizde pek çok tekrar yaşarız. Örneğin; İstismara uğrayan çocuğun, farkında olmadan istismarcı bir partnere çekilecektir. Bu durumda seçimlerimizde belirleyici olan, erken çocukluk dönemine ait sindirilmemiş olaylardır. Engelli bir ebeveyni olan ve bir şekilde bakım veren olmak zorunda kalan kişi, aynı bakım veren rolünü sağlayabileceği kişilere çekilecektir. Yaşadığımız tekrar eden ilişki örüntülerinde farkında olmadan yaptığımız yansıtma ve aktarım intrapsişik imagodur. (Biri hakkında-genellikle bir ebeveyn-çocukluk döneminde oluşturulan idealize edilmiş imge). İmago çok derin bir seviyede oluşmuş imgedir. Bir imge, arketipik bir enerji alanını harekete geçirdiğinde, imago haline gelir. Böylece sadece şu ana temas etmez, tüm geçmişimizi de harekete geçirir. Aşık olunan ötekine ilişkin intrapsişik imagomuz, çoğu zaman ilk ilişkilerimiz tarafından şekillenir. Bu

imago genellikle ebeveynlerimizle yaşadığımız deneyimlerden kaynaklanır. Ancak ister travmatik ister iyileştirici olsun, diğer deneyimlerde, bu temel veriyi etkileyebilir. İlk ilişki deneyimlerimiz, güvenlik, güven, öngörülebilirlik, beklentiler ve diğer stratejik dinamiklerle ilgili mesajlarımız, yaşamımızın ilk döneminde, bakımımızı sağlayan kişiler ve rol modellerimizle yaşadığımız, geçmişe ait tecrübelerimizden kaynaklanacaktır. (James Hollis, Yaşamın İkinci yarısında Anlam Arayışı, İletişim yayınları, 2023)

Kişiliğin bireyleşebilmesi için insanın kendisine ilişkin gerçekleri olabildiğince bilinçlendirebilmesi gerekir ne var ki birçok insan kendini tanımak için çaba göstermeksizin yaşamına anlam katabilmeyi umar ve beklediklerini bulabilmek için bir mucizenin gerçekleşmesini bekler, oysa insan gerçeklerini tanıyabildiği oranda kendisiyle uzlaşır ve çevresine karşı daha hoşgörülü olur (Geçtan, 2017). Kendini tanıyan bağımsız yaşam koşulları oluşturmuş genç yetişkin ise yakın ilişkiler kurma sürdürme alanında güvenli bir duruş sergileyebileceği düşünüldüğünden yaşamsal kaygılarını yönetebilen, kayıp ve hayattaki belirsizliklerle başa çıkabilmeyi başarmış yetişkin, yakın ilişkilerinde, kendi ihtiyaçları ile toplumsal değerleri harmanlayarak, evlilik birlikteliği ya da başka bir yapılanmaya dahil olmadan hayatını sürdürmeyi seçebilmektedir.

Aşağıda evlenme ve boşanma olgusunu ile ilgili yaşanan değişiklikleri aktarabilmek için son 20 yıla ait evlenme ve boşanma istatistiğine yer verilmiştir.

Boşanan çiftlerin sayısı 2023 yılında 171 bin 881 oldu

Şekil 1. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı, 2001-2023

Şekil 1'deki TÜİK verilerine göre Türkiye'de evlenen çift sayısı, 2000'li yılların başlarında 500.000 dolaylarında iken, 2010'lu yıllarda bu sayı, yaklaşık

600. 000'e yükselmiştir. Ancak özellikle 2015 yılından itibaren evlenme sayısında bir azalma gözlenmektedir. Kaba evlenme hızı 2005 yılından itibaren bir düşüş göstermektedir. Türkiye geliştirmekte olan ve her yıl nüfusu artan bir ülke konumundadır. Bu bağlamda Türkiye'de evlenme hızının özellikle 2005 yılından sonra sürekli bir şekilde düşüşü, şehirleşme oranının artmasına, kadının iş hayatında fazlaca yer almasına bağlayabiliriz. Türkiye'de son yıllardaki kaba evlenme hızı verilerine baktığımızda (Şekil 1); ülkemizde 2001 yılında 544. 322 iken, yıllar içinde değişiklikler göstermiştir. 2005 yılında ise, 641. 241 seviyelerine çıkmış ve bu tarihten günümüze doğru sürekli bir düşüş halinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında 603. 751 seviyelerinde kalmıştır. 2015 yılında ise 602. 982 seviyelerinde kalarak, 2001 yılındaki evlenme oranlarının da altında bir seviyede kalmıştır. 2022 yılına geldiğimizde ise, evlenen çiftlerin sayısı 575. 891 olarak kayıtlara geçtiği, 2023 yılında ise 565. 435 olarak Tük kayıtlarına geçmiştir. Türkiye'nin son yirmi yılının ilk yarısında evlenme sayısının artmasına rağmen, ikinci yarısında bir azalma olduğu görülmektedir.

Türkiye; evlilikler açısından kısa sürede çok hızlı değişimlerin yaşandığı bir ülkedir. Türkiye nüfusunu arttıran bir ülke olmasına rağmen yapılan evlilikler sayısal anlamda düşüş içerisindedir. Bireylerin eğitim düzeyi, ekonomik faaliyetleri, dijital iletişim yayılması, bireyselleşme, konfor alanlarının genişlemesi, kültürel özellikler, kadının iş hayatında daha aktif rol alması, gibi değişkenlerin evlilik yapılanmasını etkilediği düşünülmektedir.

C. Boşanma

Boşanma, evlilik birliğinin hukuki ve fiili olarak sona erdirilmesi sürecidir. Hukuki çerçevede boşanma, tarafların evlilikten doğan hak ve yükümlülüklerinin sona erdiği ve kişilerin yeniden bireysel statülerine döndüğü resmi bir ayrılık biçimidir (T.C. Medeni Kanunu, m. 161-184).

Sosyolojik olarak boşanma, yalnızca bir evlilik ilişkisinin bitimi değil; aynı zamanda sosyal rollerin yeniden tanımlandığı, bireylerin yeni toplumsal kimliklere büründüğü bir dönüşüm sürecidir. Boşanma süreci; duygusal travma, ekonomik zorluklar, çocukların velayeti, sosyal çevrenin tepkisi gibi pek çok faktörü içerir. Bu nedenle boşanma, birey üzerinde hem psikolojik hem de toplumsal etkiler bırakır (Amato, 2000).

Feminist literatürde boşanma, kadının özgürleşme araçlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Kadının evlilikte karşılaştığı eşitsizliklerden kurtulma, şiddetten uzaklaşma, kendi kararlarını alabilme ve ekonomik bağımsızlık kazanma yollarından biri olarak boşanma süreci önem kazanmıştır (Rich, 2004). Özellikle son yıllarda artan kadın dayanışma hareketleri ve yasal hakların genişlemesiyle birlikte boşanma, kadınlar açısından giderek daha güçlü bir yeniden doğuş süreci haline gelmiştir.

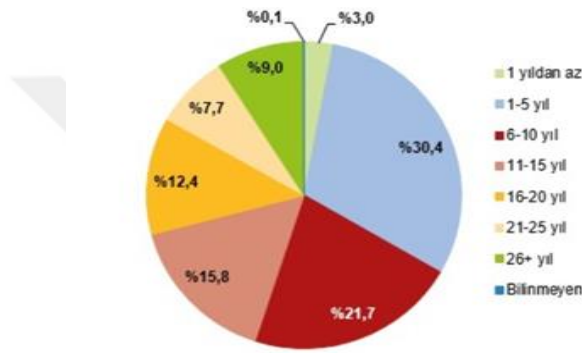
Evlilik bağıyla birleştirilmiş hayatların yine yasal çerçevede, tarafların bireysel çıkarlarının gözetilerek, maddi manevi bütün ortak kazanımların da eşit bir şekilde paylaşılarak, evlilik akdinin sona ermesi, geçersizleşmesidir. Evlilik, birlikteliklerin meşruiyet kazanmasıyla toplumsal norm ve kurallar çerçevesinde kabulünü sembolize etmektedir. Burada evlilik akdiyle hukuksal olarak oluşturulmuş bir kurumun, yine hukuki prosedürlerle ortadan kaldırılması söz konusudur. Evlilikle kurulan düzen ve aile yapılanması, boşanma ile bozulmaya uğramaktadır. Bu bozulma evlilik birlikteliğinde sadece kadın eş ve erkek eş değil ilişkiye dahil olan herkesi etkiler.

1. Boşanmanın Etkileri

Boşanma evlilik akdinin sonlandırılması olduğundan, ailenin tarafları olan kadın eş, erkek eş ve çocuk üzerindeki etkilerini ayrı ayrı değerlendirmekte fayda olduğu düşünülmektedir. İnsan hayatındaki bazı değişimler, önceden bilinen veya tahmin edilen bir düzlemde gerçekleşirken, bazı değişimler de önceden tahmin edilemeyen ve beklenmeyen bir şekilde gerçekleşir. Bu öngörülemeyen değişimler bireyin kaygı düzeyini arttırarak istenmeyen bazı tepkilere neden olur. İnsan hayatının öngörülemeyen değişimlerinden biri de boşanmadır. Çünkü hayatın olağan akışında hiçbir birey, boşanmak amacıyla evlenmez. Evlenen bireyler bir ömür mutlu ve huzurlu yaşamayı bekler fakat çeşitli nedenlerden dolayı bu beklenti her zaman gerçekleşemez. Evlilik sürecinde birçok beklenmeyen ve öngörülmeleyen değişimlerle karşılaşılmasına rağmen boşanma sürecinde yaşanan değişimler bireyde önemli uyum sorunlarına neden olabilmektedir. Birçok bulgu, evlilikteki sorunların en streslisinin boşanma sürecinde, özellikle de boşanma sonrasında ortaya çıktığını göstermektedir. (Baxter, 1984; Booth and Amato, 1991; Mastekaasa, 1994).

Boşanma süreci stresli bir dönemdir. Alışlagelmiş kişinin ve alışkanlıklarının değişmeye başlaması, mal paylaşımlarından kaynaklı kayıp algısı, varsa çocuk ya da çocuklarla ilgili, yeni karar alabilme zorunlulukları, evlilik hayatın her alanını etkilediği gibi, boşanma da hayatın her alanını etkiler. Bu yeniden yapılandırma süreci destek sistemlerinden faydalanabilen bireyler için bile üzüntü ve stres vericidir.

Özellikle, gerçekleşen ayrılığın ardından yaşanan sürecin boşanma sürecinin en stresli ve en fazla duygusal kargaşanın yaşandığı dönem olduğu, boşanan bireylerin bu süreçte oldukça zorladıkları söylenebilir (Çelik, 2022)

Grafikteki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

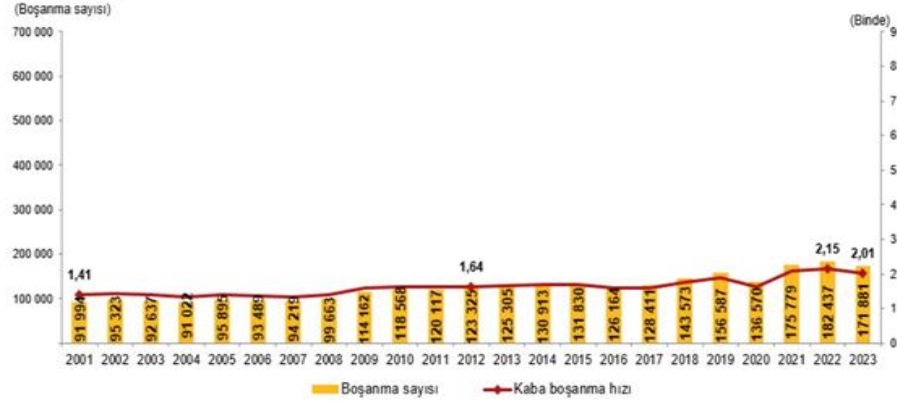
Son bir yıl içindeki boşanma olaylarından 171 bin 213 çocuk etkilendi

Şekil 2. Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranları

Şekil 2, Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranları, verilerine bakıldığında, 2023 yılında boşanmaların %33,4'ü evliliğin ilk 5 yılında, %21,7'si ise 6-10 yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Bu verilere göre evliliklerin %50'den fazlasının ilk 10 yıl içerisinde gerçekleşmektedir.

2. Boşanmanın Yıllara Göre Artışı

Zorlu bir yaşam olayı olduğu kabul edilen boşanmanın, ne kadar sıklıkla yaşandığı ve bireyleri ne kadar etkilediği ile ilgili çalışmalar, ülkeler düzeyinde olduğu gibi, küresel düzeyde de devam etmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) verileri dikkate alındığında, küresel anlamda evlilik oranlarında düşüş gösterirken, boşanma oranlarında bir artış gözlemlenmektedir.

Şekil 3. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2023

Şekil 3’de incelenen yıllara göre dağılmış, 2001–2023 yılları arasındaki yılların verilerini içeren boşanma verilerinde, 2001 yılında 91. 994 olarak belirlenmiş olup, takip eden 10 yıl boyunca artarak devam ettiği, 2012 yılında 123. 325 bin civarında iken, en yüksek boşanma oranlarının en yüksek olduğu 2022 yılında 182. 437 olduğu, 2023 yılında ise 171. 881 olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye’deki boşanma oranlarının son yıllarda hızlı bir şekilde artmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Bu oranlar, boşanmanın ne kadar çok bireyin hayatını etkilediğini ortaya koymaktadır. İlişki kurma şekillerinin değişmesi, toplumsal yapıdaki değişim, dönüşüm, iş bölümünün kadın ve erkek arasında paylaşılmış olması, bireyselliğin artarak, konfor alanının genişlemesi, evlilik beklentilerinin yükselmesinin, boşanmalar üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Evlenme ve boşanmalar, toplumdaki değişimleri ve tüm toplumsal süreçleri anlamak için önemli ipuçlarını barındırmaktadır.

Boşanma oranları artarken, yaşanan örneklerin, evliliğe gösterilen ilginin azalmasına, genç yetişkinler arasında tek kişilik (bekarlık) hayatların daha çok tercih edilebilir olmasını destekler nitelikte olduğu, düşünülmektedir.

3. Tek Kişilik Hane Halklarının Oranı Artışı

ADNKS sonuçlarına göre, 2015 yılında %14, 4 olan yalnız yaşayan fertlerden oluşan tek kişilik hanehalklarının oranının 2023 yılında %19, 7’ye yükseldiği görüldü.

Çizelge 1. Hane Halkı Tiplerine Göre Hane Halkı Oranı, 2015-2023

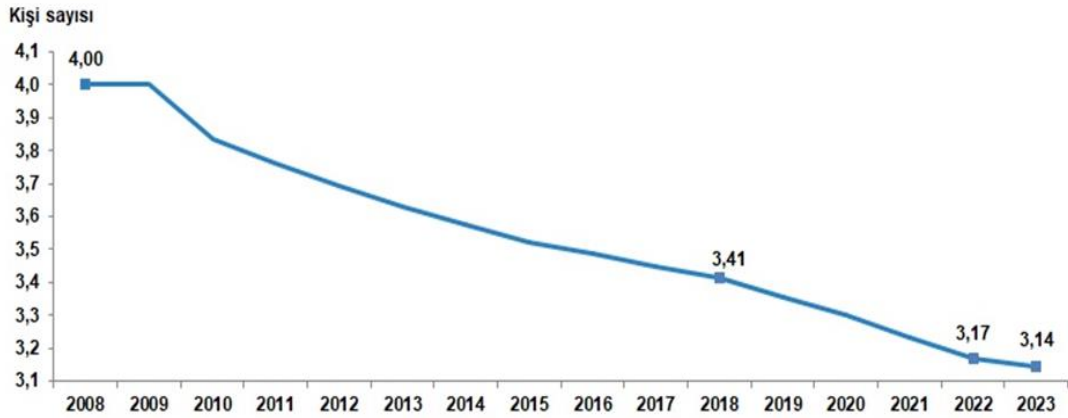
Hanehalkı tipleri	Toplam hanehalkı içindeki oranı (%)								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tek kişilik hanehalkı	14,4	14,9	15,4	16,1	16,9	17,9	18,9	19,4	19,7
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	66,9	66,4	66,1	65,3	65,1	65,2	64,4	64,5	63,8
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,3	14,2	14,2	14,1	13,9	13,5	13,5	13,8	14,0
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	44,8	44,0	43,5	42,3	42,0	42,0	40,8	40,4	39,2
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	7,8	8,2	8,5	8,9	9,2	9,7	10,1	10,3	10,6
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,2	2,3	2,3	2,4
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,2	6,5	6,7	7,0	7,2	7,5	7,8	8,0	8,2
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,5	16,3	16,0	15,8	15,0	14,0	13,5	12,8	13,2
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,2	2,4	2,5	2,8	3,0	2,8	3,2	3,3	3,3

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2015-2023

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

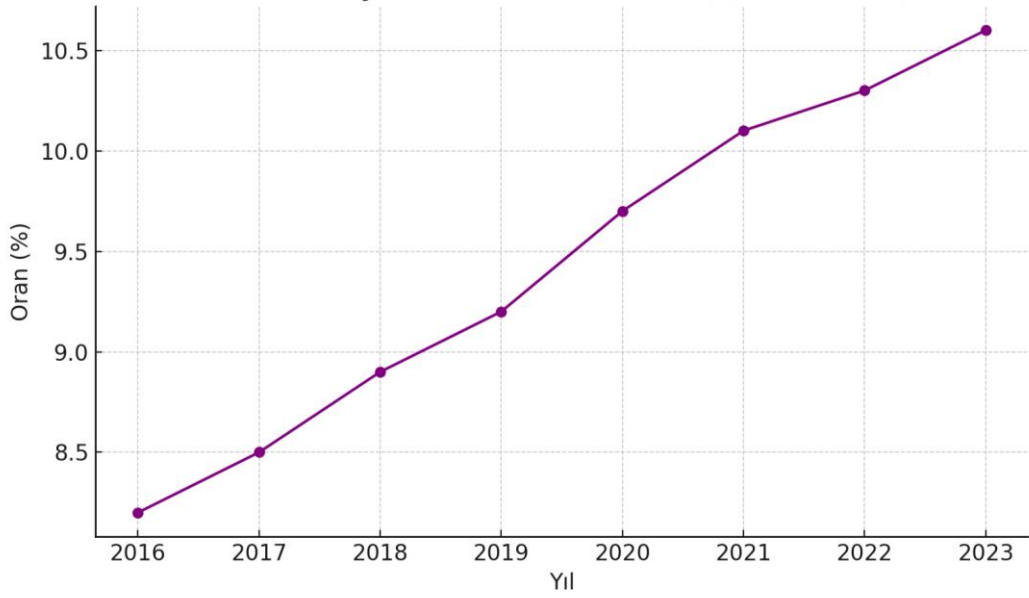
Ortalama hane halkı büyüklüğü 3, 14 oldu

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) sonuçlarına göre, Türkiye'de 2008 yılında 4 kişi olan ortalama hanehalkı büyüklüğünün, azalma eğilimi göstererek 2023 yılında 3, 14 kişiye düştüğü görüldü.

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008-2023

Şekil 4. Yıllara Göre Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü, 2008-2023

Şekil 5. Tek Ebeveynli Hanehalkı Oranı (%) (2016-2023)

Şekil 5.'te ise tek ebeveynli hane sayılarının 2016 ve 2023 yılları arası yükseliş grafiği göstermekte olduğu gözlenmektedir. Tüm bu veriler ışığında, toplumsal değişimin hızla devam ettiği, evlilik ve aile kavramlarının, yeniden yapılandırılması bir zorunluluk halini aldığı düşünülmektedir.

Toplumlarda yaşanan değişim ve dönüşüm döngüleri olduğu gibi, insanların hayatlarında da çeşitli döngüler ve önemli dönemler bulunmaktadır. Bebeklik, çocukluk, yetişkinlik, yaşlılık gibi.

Bu çalışmada araştırılması planlanan 40 yaş üzeri genç yetişkin kadınların evlenmeyi tercih etmeme sebeplerini anlayabilmemizin, bu yaş döngüsünü anlamamızla, kolaylaşacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu yaş döngüsünde yaşanması olası değişiklikler aşağıda sunulmuştur.

D. 40+ Genç Yetişkin Kadınlarda Görülen Değişiklikler

Kültürel özelliklere göre toplumlarda farklılık arz eden değişiklikler 40+genç yetişkin kadınlar üzerinde yapılan çalışmalara göre; İnsan hayatında kırklı yaşlar, ruhsal gelgitlerin yaşandığı, iç sorgulamaların ve hesaplaşmaların yoğunlaştığı, ilişkilerin hoyratlaştığı yeni bir zaman dilimi haline gelebilmektedir. (Karaarslan, 2022) Kadınlarda 40 yaş sendromunun belirtileri kişiden kişiye, yaşam tarzına, gelişim dönemine, sosyo ekonomik durumuna bağlı

birçok faktörle çeşitlenebilir değişebilir olduğu, fakat bazı ortak duygusal, fiziksel ve ruhsal değişimler üzerinde durulmuştur.

1. Duygusal Dalgalanmalar

Duygusal dalgalanmaların sık yaşanması, ağırlıklı olarak negatif duygular yaşanma durumu.

2. Kendine Yönelik Sorgulama, Yaşanmışlığı Sorgulama

Geçmiş sorgulama, hayat amacını sorgulama, kariyer, ilişkiler ve gelecek hakkında kaygı yaşama durumu.

3. Bedensel Değişiklikler

Menopoz öncesi sırası ya da sonrası döneme denk gelen bu yaş aralığında cilt yaşlanması, kilo alımı, düşük enerji ve uyku problemleri gibi fiziksel değişikliklerle karşı karşıya kalabilme durumu.

4. İlişki Evlilik Sorunları

Kişi duygusal dalgalanmalar sonucu evlilik veya diğer ilişkilerde uyum sorunları yaşayabilir. Bu süreçte bazı ilişki dengeleri olumsuz açıdan değişebilme durumu.

5. Yalnızlık Hissi

Çocukların büyüüp evden ayrılması, arkadaşlarının hayatlarından mekânsal veya farklı sebeplerle uzaklaşması sebebiyle daha fazla yalnızlık hissi oluşabilir. (Doğruöz, 2022)

Yukarıda bahsedilen, durumların bir ya da birkaçını yaşayan 40+genç yetişkin bekar kadınların, hayatlarını yeniden yapılandırarak, yaşamın ikinci yarısında ekonomik, sosyal, duygusal ve çeşitli şekillerde bireysel tercihlerinden kaynaklı evlenmeyi tercih etmemiş olmaları, yeniden birliktelik kararı alma motivasyonu elde ettiklerinde, evlilik korkusu da yaşamaları karşılaşılan risklerden sayılabilir. Evlilik Korkusu, bekar genç yetişkinlerin, hayatını birleştirmeyi isteyebileceği kişi ile ilgili yeterli bilgi sahibi olamama, partneri ile ilgili belirsizlikler, daha önce uzun süreli partner ilişkisi yaşayan kişilerin, olumsuz yaşam deneyimlerinin tekrarlanması endişesi, daha önce uzun süreli

partner ilişkisi yaşamayan kişilerin ise ilişkiye uyum sağlama endişesi şeklinde kendisini gösterirken, bireysel özgürlük alanlarının kısıtlanma korkusu, evlilik ile birlikte artması öngörülen sorumluluklarla başa çıkabilme kaygısı, duygularını ifade edebilme anlama ve anlayabilme, anlaşabilme korkusu. 40+ genç yetişkin kadınların bekar olarak geçirdikleri sürenin evlilik kararı vermelerinde kaygılarını tetikleyici olduğu düşünülmektedir. Kişilerin bireysel ruhsal yapılanmaları gereği, değişikliğe karşı direnç göstermesi, mutlu olma ihtimalinden dolayı ikili ilişkilerden kaçınması gerektiğini düşünebildiği için kaygı yaşayabilir olmasının da mümkün olduğu düşünülmektedir. Evlilik olgusuna dair bu olası riskler, bekar 40 + genç yetişkinlerin, evlilikle ilgili korku, yaşanabilecek olan kaygı, endişenin negatif bir algı yaratması da oldukça muhtemeldir. Bu tarz olumsuz dayanakların arkadaşlık, sevgililik, evlilik gibi ikili ilişkilerde kaygıyı artırıp kişilerin kaçınma seviyesini artıracakı düşünülmektedir.

V.BEKARLIK KAVRAMI

Bekârlık, uzun süre yalnızca evlenmemiş olma hâli olarak tanımlanırken, günümüzde bu kavram sosyolojik, kültürel ve toplumsal cinsiyet temelli birçok anlamı bünyesinde barındıran dinamik bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Geleneksel toplumlarda bekârlık, geçici ve eksik bir durum olarak görülmüş; birey, evlenerek toplumsal bütünlüğe katılması gereken biri olarak değerlendirilmiştir. Bu algı özellikle kadınlar üzerinde daha belirgin bir toplumsal baskı oluşturmuş; evlenmemiş kadınlar "tamamlanmamış", "yalnız", "problemlili" ya da "fedakâr" olarak etiketlenmiştir (DePaulo, 2006).

Modern toplumlarda ise bekârlık, artan bireyselleşme, eğitim olanaklarının genişlemesi, kadınların iş gücüne katılımı ve feminist düşüncenin yaygınlaşmasıyla birlikte özgürlük, bağımsızlık ve kendini gerçekleştirme ile özdeşleşen bir yaşama biçimi halini almıştır. Özellikle kadınlar için evlilik dışı yaşam bir eksiklikten çok, bir tercih olarak görünürlük kazanmış; "tek başına ama eksik değil" anlayışı kadın kimliğinin yeni bir ifadesi olarak benimsenmeye başlamıştır (Reynolds, 2008).

Feminist kuramlar bekârlığı, ataerkil sistemin kadına dayattığı evlilik normlarına bir direnç biçimi olarak ele alır. Evlenmeyi reddeden kadın, yalnızca bir birey olarak değil; aynı zamanda sistemin öngördüğü kadınlık rollerini de sorgulayan ve dönüştüren bir özne olarak konumlanır. Bu anlamda bekârlık, kadının öznel kararlarının ve yaşam üzerindeki kontrolünün bir ifadesi haline gelir (Hakim, 2001).

Bekâr kadınlar üzerine yapılan çalışmalar, bu grubun çoğunlukla daha eğitilmiş, ekonomik olarak bağımsız ve kentsel alanlarda yaşayan bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bekâr kadınların toplumda hâlâ "eksik" ya da "yalnız" görülmesi, sosyal dışlanma, ayrımcılık ve görünmeyen baskılarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Özellikle 40 yaş üstü kadınlar, toplumun "evlenmesi gereken yaş" beklentisini karşılamadıkları için simgesel

olarak cezalandırılmakta; bu durum kadınların hem özel yaşamlarında hem de kamusal alandaki temsillerinde belirleyici rol oynamaktadır (Byrne, 2000).

Dolayısıyla bekârlık, günümüzde sadece medeni bir statü değil; aynı zamanda bireyin toplumsal cinsiyet rollerine, normatif aile ideolojisine ve heteronormatif evlilik sistemine karşı duruşunun da göstergesi olabilmektedir. Kadınlar için bekârlık, toplumsal baskılara rağmen sürdürülmesi gereken bir mücadele alanı olduğu kadar, aynı zamanda özgürleşmenin ve öznelleşmenin bir zemini haline gelmiştir.

A. Literatürde ve Bulgularla Türkiye’de Bekarlık

Literatürde bekarlık, bir diğer tanımlaması da geç evlilik veya ilk evlilik yaşının ilerlemesi şeklinde de belirtilebilmektedir. Nitekim bu çalışmada genç yetişkin bireyleri odağına alarak, evlenmeyi tercih etmeme nedenleri Tuik verilerine göre yorumlanması hedeflenmiştir.

Günümüz toplumunda hızlı değişim gösteren, bu anlamda ilgi ve merak uyandıran konulardan bazıları, ilk evlenme yaşının yükselmesi, boşanma oranlarının artması ve buna bağlı olarak nüfusun içinde yalnız yaşayan bekar nüfusun artışı, daha önce de var olan çekirdek ailelerin, boşanma artışları sebebiyle, tek ebeveynli çocuklu aile kavramının da toplumda yer tutmaya başlamasıdır. Buradan yola çıkarak aile kavramının tartışıldığı günümüzde, geniş aile modelini işlevsizleşmiş ve güncelliğini kaybetmiştir. Aile kavramı ile birlikte yeni ilişki modelleri ve bunlarla birlikte yeni kavramlar hayatımıza girmeye başlamıştır.

Bekarlık ile ilgili tanımlar daha çok, evlilik sürecinin dışında olan birey şekli ile tariflenmekte olup, evlenmemişlik, yoksunluk durumunu da belirtmektedir.

Tdk Güncel Türkçe Sözlüğünde bekarın ilk anlamı, “evlenmemiş kimse” ikinci anlamı ise “evli olduğu halde ailesinden ayrı, yalnız yaşayan kimse” olarak tanımlanmaktadır (Tdk, 2021a). Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğünde ise ilkin “çiftlik işlerinde çalışan işçi, rençper” ikinci olarak “uşak, hizmetçi” üçüncü olarak “parayla tutulmuş özel sığırtmaç” dördüncü olarak da “işsiz, boş kimse” olarak geçmektedir (Tdk, 2021b).

Birçok tanım yapılan bekarlık, evlilik birlikteliği yaşamayan kimseye verilen genel addır. Günümüz koşullarında bekarlık kavramının da alanı genişlemiştir. Bekarlık; evli olmayanlar, hiç evlenmemiş olanlar, evlenip ayrılmış olanlar, geçmişte evlenip ayrılmış olanlar bekar olarak tanımlanmaz iken, günümüzde bekar olarak karşılık bulmaktadır.

Bekarlık her ne kadar bir ilişki yaşamama hali olarak yorumlanıyor olsa da, günümüzde, resmi olarak kanıtlanabilir bir ilişkide olmama şeklinde de kullanılan alanlar bulunmaktadır. Bekarlık bir serbestlik ve özgürlük olarak da yorumlanabilir. Başka bir insana bağlı olmama halidir. Son 20 yılda yükselen boşanma oranları, ilk evlilik yaşının uzaması, evlilik ve doğum oranlarında yaşanan düşüş dolayısıyla, çekirdek ailenin başat konumunu kaybetmeye başladığı görülmektedir. Ekonomik dalgalanmalar ve krizlerle seyreden işsizlik, esnek çalışma koşulları ve düzensiz yaşam, belirsizlik ve gelecek kaygısı, kişilerin bir başka kişinin ve doğacak çocuklarının da sorumluluğunu içeren evlilik birlikteliklerini daha az tercih edilebilir hale getirmiştir. Ekonomik ve sosyal yaşamdaki hızlı değişimler, aile ve evlilik kavramlarını dönüştürmekte, nitelik ve nicelik olarak değişime uğratmaktadır. Yeni birliktelik biçimleriyle, ilişki modelleri yaygınlaşarak, yeni aile türleri ve alternatif yaşam biçimleri de görünürlük kazanmaktadır. Tek ebeveynli aileler, üvey aileler, eşcinsel birliktelikler, ayrı evlerde yaşanan birliktelikler gibi, yaşam biçimleri hayatımıza giriş yapmıştır. Geçmişte toplum dışına itilen bu ilişki modelleri neredeyse popüler hale gelmiştir. Bekarlık bunlardan kavram olarak en kabul göreni ve en geniş yer kaplayandır.

Lat; (living apart together: birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu) tipi “birliktelikler” / ilişkiler için genel tanımlamalar; “ayrı evlerde yaşayan, kendilerini “çift” olarak gören ve çevreleri tarafından da bu şekilde tanınan bireylerin ilişkisi” (Levin, 2004) (akt. Tezcan, 2021) “partnerlerin farklı evlerde yaşamayı tercih etmelerine karşın birbirlerine bağlı olarak uzun süredir devam ettirdikleri yakın ilişki” (Connidis, Borell and Karlsson, 2017, s. 1407) (akt. Tezcan, 2021) biçiminde yapılmaktadır. Bu ilişki şeklinin, evli olmayan ancak ilişkisi olan her çift için kullanılamayacağı da söylenmelidir. Lat tipi ilişki, evliliğin ve olası bir boşanmanın bireyler için oluşturacağı riskler dolayısıyla tercih edilmektedir. İlişki sorumluluğu almadan

yaşanan bu ilişki türünü herhangi bir resmi birliktelik içinde olmak istemeyen ve aynı evde yaşamayı tercih etmeyenlerin, ilişki modeli olmasıyla Lat; bekar yaşam tarzına yakın yaşam şeklidir. Bununla birlikte pratikte lat tipi bir ilişki biçimini almış olan evliliklerin de olduğu/olabileceği atlanmamalıdır. İlişkiler, doğası gereği, sürekli değişen dönüşen, çevresel etkilerden etkilenen ve etkileyen dinamik bir yapıdadır. Tarihsel gelişim sürecinde; sosyal, kültürel, ekonomik tüm gelişme ve değişimler, temelde insandaki değişimin sonucu olarak görünür olduğu, buna bağlı olarak da ilişki dinamiklerini tetikleyerek, toplumsal değişim üzerinde belirleyici olduğu, anlaşılmaktadır. Birey değiştikçe ilişkiler, ilişkiler değiştikçe toplumsal yapı gözle görünür bir şekilde değişmektedir.

B. Literatürde Evlen(E)Meme Olarak Bekarlık

Literatürde bekarlık, bir diğer tanımlaması da geç evlilik veya ilk evlilik yaşının ilerlemesi şeklinde de belirtilebilmektedir. Bu çalışmada 40 yaş üstü kadınları odağına alarak, evlilik yaşı yüksek bireylere dair bir probleme eğilmek amaçlanmıştır.

Birçok tanım yapılan bekarlık, evlilik birlikteliği yaşamayan kimseye verilen genel addır. Günümüz koşullarında bekarlık kavramı çeşitli tanımları içine alarak alanı genişlemiştir. Bekarlık; evli olmama hali, hiç evlenmemiş olma hali ve evlenip ayrılmış olma hali olarak tanım bulmaktadır. Geçmişte, evlenip ayrılmış olanlar, bekar olarak tanımlanmaz iken, günümüzde bekar olarak karşılık bulmaktadır. Bekarlık başka bir insana bağlı olmama halidir.

Bekarlık her ne kadar bir ilişki yaşamama hali olarak yorumlanıyor olsa da, günümüzde, resmi olarak kanıtlanabilir bir ilişkide olmama şeklinde de kullanılan alanlar bulunmaktadır. Çünkü bireyin “evli olmama” durumu, ilişkisinin olup olmama konusunda da herhangi bir ipucu vermemektedir.

Evlilik, insanlık tarihinde MÖ. 2000’li yıllardan, günümüze uzanan temel fonksiyonlarını koruyarak, varlığını bin yıllardır sürdüren bir olgusal durumdur. Evlilik sistemi, temel ihtiyaçları karşılamayı kolaylaştıran ve besleyen bir yapı olduğu için, temel yaşamsal ihtiyaçlar olan beslenme, barınma, yaşama ve üreme ihtiyacının her biri gibi çeşitli tarihsel dönemlerde bir zorunluluk olarak yorumlanmıştır. Toplum için de en temel yapılarından biri olan aile, evlilik akdi

ile koruyuculuk ve bağlayıcılık kazanarak, toplumun düzenini oluşturmakta, sistem kendi içinde yenilenerek devam etmektedir. Evlenme yoluyla bireyler, geçmişten beri bireysel ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi, dahil oldukları yeni akrabalarla da toplumsal yapıyı besleyen bir tarafı olduğu söylenebilir.

1. Bekâr Kalma veya Tercih Nedenleri

Bekar kalma veya bekar yaşam tarzı, insan ruhsal dünyasına dair bir sonuç olmakla birlikte sosyal varlık olan insanın bağ kurma kapasitesine dair bir süreç olarak şekillenebilmektedir. Yakın ve duygusal ilişkilerde ruhsal süreçler ile tariflenebilecek çok karmaşık nedenler il birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik parametrelerde bireylerin bekar kalma ya da evlenme dair karar alma süreçlerini etkilemektedir. Yakın zaman da iş yaşam ve kariyer koşulları içinde evliliğin bir sonraki alanda görülmesi bekarlık tartışmalarına dair çok boyutluluğu artırmıştır.

Literatürde evleneme bir diğer tanımlaması da geç evlilik veya ilk evlilik yaşının yükselmesi şeklinde de belirtilebilmektedir. Nitekim çalışmamıza 40 yaş üstü genç yetişkin kadınları odağına alarak ilk evlilik yaşı yüksek bireylere dair bir probleme eğilmek amaçlanmıştır.

a. Ekonomik Bağımsızlık ve Kariyer Önceliği

Kadınların ekonomik bağımsızlık kazanması, evliliği tercih etmeme nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. 20. Yüzyılda kadınların işgücüne katılım oranlarındaki artış, ekonomik özgürlüklerini pekiştirmiştir (Hakim, 2000). Özellikle beyaz yakalı çalışanlar ve profesyonel meslek sahibi kadınlar, kariyerlerine önceliklendirerek evlilik kararlarını erteleyebilmektedir. Ekonomik bağımsızlık kadınlara yalnızca finansal değil aynı zamanda duygusal olarak da bağımsızlık sunmakta evlilik bir zorunluluk olmaktan çıkartmaktadır (Goldin, 2006).

b. Toplumsal Baskıların Azalması ve Normların Değişimi

Geleneksel toplum yapılarında kadınlar için evlilik, sosyal kabulünün önemli bir ölçüde olarak görülmüştür. Ancak modern toplumlarda, evlenmemiş kadınlara yönelik sosyal baskılar azalmıştır (Cherlin, 2004). Feminist hareketin etkisi ile toplumsal normlar esnememiş ve kadınların bireysel yaşam tercihleri daha fazla kabul görmüştür. Örneğin metropollerde yaşayan kadınlar için

evlenmemek, artık bir eksiklik olarak değil, kişisel bir tercih olarak değerlendirilmektedir (Jamieson, 1999).

c. Evlilikte Cinsiyet Rollerine Duyulan Tepki

Evlilik, geleneksel olarak cinsiyet rollerinin keskin biçimde tanımlandığı bir kurum olmuştur. Feminist kuramcılar, evlilikte kadına yüklenen bakım emeği, duygusal işçilik ve hane hiç sorumluluklara dikkat çekmiştir (Delphy and Leonard, 1992). rollerin çoğunlukla kadınlar tarafından üstlenilmesi, kadınları evlilikten soğutan faktörlerden biridir. Özellikle eğitilmiş ve kariyer sahibi kadınlar, geleneksel rollerin getirdiği yükümlülükleri kabul etmeme eğilimindedir (Oakley, 1974).

d. Boşanma Deneyimi ve Travmatik Süreçler

Boşanma, kadınlar için maddi ve manevi olarak yıpratıcı olabilir. Boşanma sürecinde yaşanan hukuki zorluklar, nafaka mücadelesi ve çocuk velayeti sorunları, bazı kadınların yeniden evlilikten uzak durmasına neden olmaktadır. (Amato, 2010). Ayrıca, boşanma sonrası yaşanan ekonomik zorluklar ve psikolojik travmalar, kadınların evlilik kurumuna karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmelerine yol açabilir.

e. Bireysel Özgürlük ve Kişisel Alan İhtiyacı

Orta yaşa ulaşan kadınlar için kişisel özgürlük ve bağımsızlık, evlilikten daha önemli hale gelebilmektedir. Bu yaş grubundaki kadınlar, kendi yaşam düzenlerini kurmuş ve kişisel alanlarını koruma isteği geliştirmiştir (Jamieson, 1999). Evliliğin getirdiği ortak yaşam zorunluluğu, bazı kadınlar için özgürlük alanlarının kısıtlanması anlamına geldiğinden, evlilik kararından kaçınabilirler.

f. Toplumsal ve Demografik Değişimler

Nüfus yapısındaki değişiklikler ve kentleşmenin artması, evlilik tercihlerini etkilemektedir. Özellikle büyük şehirlerde, yalnız yaşayan kadınların oranı artmıştır (Cherlin, 2004). Kadınların eğitim düzeylerinin artması, geleneksel evlilik modellerine karşı eleştirel bir tutum geliştirmelerine yol açmaktadır. Ayrıca, eğitilmiş kadınların evlilikten beklentileri değişmiş ve karşılıklı eşitlik, duygusal destek ve entelektüel paylaşım önem kazanmıştır (Hakim, 2000).

g. Çocuk Sahibi Olma Baskısının Azalması

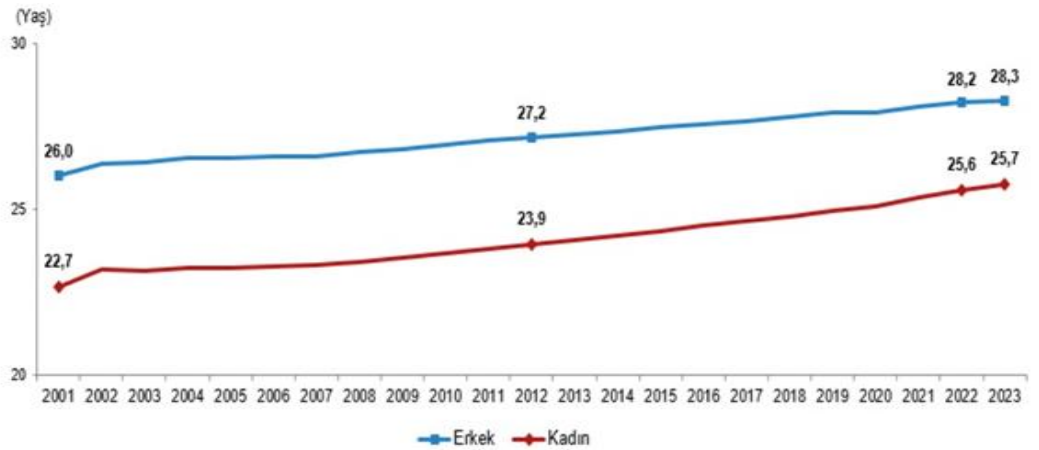
Toplumlarda çocuk sahibi olma baskısının azalması, kadınların evliliği tercih etmeme nedenleri arasında yer almaktadır. Geleneksel olarak, evlilik ve çocuk sahibi olma arasında güçlü bir bağ kurulmuşken, günümüzde bu bağ giderek zayıflamaktadır (Goldin, 2006). Kadınlar, biyolojik annelik yerine farklı yaşam biçimlerini tercih edebilmekte ve bu da evlilik kararlarını doğrudan etkileyebilmektedir.

h. Psikolojik ve Duygusal Faktörler

Bazı kadınlar, geçmişte yaşadıkları duygusal hayal kırıklıkları nedeniyle evlilikten uzak durabilmektedir. Özellikle şiddet, ihmal veya sadakatsizlik gibi olumsuz deneyimler, kadınların evlilik kurumuna yönelik güvenini sarsmaktadır (Amato, 2010). Psikolojik danışmanlık süreçlerinde, bu yaş grubundaki kadınların bağımsız yaşamlarına duydukları bağlılığın, yeniden evlenme motivasyonlarını azalttığı görülmektedir.

i. İlk Evlenme Yaşının Yükselmesi

Evliliğe karar verilerek adım atılan ilk yaş aralığı olan ilk evlenme yaşı, kişisel tercihlere göre değişebildiği gibi, ekonomik, fiziksel, sosyal ve duygusal alanlarda da yeterli olma, bu yeterliliğin sonucu olarak da evlilik birlikteliğini gerçekleştirme, sosyolojik olarak da bir yeterlilik kanıtı şeklinde yorumlanabilir. Türkiye’de evlenme yaşının değişip değişmediğinin belirlenebilmesi için, son yirmi yıla ait, Türkiye’de ilk evlenme yaşına ilişkin TÜİK verileri incelenmiştir.

Şekil 6. Ortalama İlk Evlenme Yaşı 2001-2023

Şekil 6’da TÜİK verilerinin 2001- 2023 yılları arasındaki ilk evlilik yaşı kadın ve erkek cinsiyetine göre ele alınmıştır. Bu tabloya göre; 2001 yılında kadın ilk evlenme yaşı 22. 7, erkeklerin 26. 0 iken; 2012 yılında kadın ilk evlilik yaşı 23. 9’a erkek ilk evlenme yaşının 27. 2’ye yükselmiş olduğu, 2022 yılında evlilik yaşının kadınlarda 25. 6, erkeklerde ise 28. 2 olarak kayıt altına alınmışken, 2023 yılında ise kadınlarda ilk evlenme yaşının 25. 7’ye yükselmiş olduğu, erkeklerde ise 28. 3’e doğru bir yükseliş grafiği gösterdiği gözlemlenmektedir.

Çizelge 2. Kadın ve Erkeklerin İlk Evlenme Yaşı ve Hiç Evlenmeyen Oranları 2005-2023

Yıl	İlk Evlenme Yaşı (Kadın)	İlk Evlenme Yaşı (Erkek)	Hiç Evlenmeyen Oranı (%)
2005	22.9	26.1	8.4
2010	23.6	26.7	9.8
2015	24.5	27.1	11.2
2020	25.1	27.9	13.5
2023	25.7	28.4	15.1

Günümüzde kadınların 40 yaş sonrası evliliği tercih etmeme nedenlerinden biri, ekonomik bağımsızlık ve kariyer hedefleridir. İş alanlarının gelişimi, büyük şehirlerde oluşan yaşam stili, eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte, beklentilerin değişmesi, kadınların iş yaşamında güçlenerek söz sahibi olmaları, bağımsız hareket etme ve karar alabilme becerilerini de desteklediğinden, evlilik kadın için bir tercih sebebi olmamaya başlamıştır. Dünyaya yayılan feminist akımlar da parayı kazanma ve yönetme gücünü elde eden kadınların, sahip oldukları ekonomik gücün, konfor alanlarında yaşam koşullarını şekillendirme becerisi verirken, aynı zamanda elde edilen ekonomik gücün, kadının sosyal hayatta da güç kazanmasını bağımsızlaşmasını desteklediği düşünülmektedir.

Kadının ekonomik ve sosyal özgürleşmeyi başarması, geçmişte temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, bakım alabilmesi için özellikle üretime katılamayan, sosyal haklarını kullanamayan kadınların, kendilerine bakabilecek kocalara ihtiyaç duymakta olduğu, bir erkek tarafından beğenilmek ve onaylanmanın, kadın için bir kurtuluş, bir düzene dahil olma ve kök ailedeki, ataerkil baskılardan kurtulabilmesi için bir çıkış kapısı olarak önem arz ederken, değişen koşullarda kadının gücünü yeniden elde etmesi, sosyal haklarından faydalanabilmesi, parayı kazanma ve yönetme becerilerini ortaya koyabilir

olmasıyla, hayatta kalmak ve kendi konfor alanını oluşturabilmek için bir erkek desteğine ihtiyacı kalmayan kadın için, evlilikte kendisine sunulan koşullar, duygusal ihtiyaçları hayattan ve evlilikten beklentileri daha seçici olmasına, evliliği red hakkını kullanmasına uygun zemin hazırlamıştır.

j. Toplumsal Normların Değişimi ve Bekarlık Algısının Dönüşümü

Toplumsal normlardaki değişim, 40 yaş üstü kadınların evliliği tercih etmeme nedenlerinden biridir. Geleneksel toplumlarda evlilik, özellikle kadınlar için sosyal kabulün temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir. Ancak feminist hareketin etkisi ile bu algı değişmiş, kadınların bekar kalma tercihleri toplumsal düzeyde daha fazla kabul görmeye başlamıştır. (Cherlin, 2004). Özellikle büyük şehirlerde yaşayan kadınlar için evlenmemek, artık bir eksiklik değil, özgür bir tercih olarak değerlendirilmektedir.

Modern toplumlarda artan bireyselleşme eğilimleri de bu dönüşme katkıda bulunmuştur. Bekarlığın toplumsal dalgalanmadan arındırılması, kadınlara bireysel yaşam tercihlerini daha rahat hayata geçirme imkanı sunmaktadır. Bu durum, özellikle eğitilmiş ve ekonomik bağımsızlığa sahip kadınlar arasında evliliğe mesafeli bir duruş desteklemiştir (Jamieson, 1999)

k. Evlilikte Geleneksel Cinsiyet Rollerini Duyulan Tepki

Evlilik, geleneksel olarak cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir kurum olmuştur. Feminist kuramcılar, aile içindeki iş bölümünün çoğunlukla kadınların aleyhine şekillendiğini ve kadınların ev içi emeklerinin görünmez kılındığını ortaya koymuştur (Delphy and Leonard, 1992). Ev işleri, çocuk bakımı ve duygusal işçilik gibi görevler kadınların üzerine yüklenirken, erkekler genellikle ekonomik sağlayıcı rolünü üstlenmiştir. Bu durum, özellikle eğitilmiş kadınlar arasında evlilikten kaçınma eğilimini arttırmaktadır. Kadınlar, evlilikte geleneksel rollerin getirdiği sorumlulukları üstlenmektense, bağımsız yaşamlarında daha özgür hissetmektedir. Eşitlikçi ilişki beklentisinin karşılanmaması, birçok kadını evlilikten uzaklaştıran temel etkenlerden biri olmuştur (Oakley, 1974). Teminini literatürde sıkça vurgulanan bu dengesizlikler kadınların evliliği sorgulamasına neden olmuştur.

I. Boşanma Deneyimi ve Sonuçlarının Etkisi

Boşanma süreci, maddi ve manevi olarak yıpratıcı olabilmektedir. Hukuki süreçlerin uzunluğu, ekonomik kaygılar ve toplumsal damgalanma, boşanmış kadınların yeniden evlilik kararlarını etkileyebilir (Amato, 2010). Boşanma sonrası kadınların ekonomik yükümlülükleri artmakta ve çocuk velayeti, nafaka gibi konular yeni bir evlilik fikrine karşı temkinli davranmalarına yol açmaktadır.

Psikolojik olarak da boşanma, kadınların ilişkilere olan güvenini sarsabilir. Şiddet, ihmal veya sadakatsizlik, gibi olumsuz deneyimlerin yaşanması, evlilik kurumuna yönelik algının olumsuzlaşmasına neden olmuştur. (Amato, 2010). Bu durum özellikle ilk evlilikte olumsuz tecrübeler yaşayan kadınların, ikinci bir evlilikten kaçınmalarına yol açmaktadır.

m. Kişisel Özgürlük ve Bireysel Alan İhtiyacı

40 yaş üstü kadınlar için kişisel özgürlük ve bağımsızlık, evlilikten daha önemli hale gelmiştir. Bu yaş grubundaki kadınlar, yaşamlarının büyük bir kısmında başkalarına karşı sorumluluk almış olabilir ve orta yaş itibari ile kişisel alanlarını koruma ihtiyacı hissedebilirler (Jamieson, 1999). Kendi rutinlerini oluşturmuş ve bu rutinin dışına çıkmak istemeyen kadınlar, evliliğin getireceği zorunluluklardan kaçınma eğilimi göstermektedir.

Kişisel alan ihtiyacı, evlilik dışında kendilerini gerçekleştirebilecekleri alanlara yönelmesini desteklemiştir. Seyahat, hobi, akademik çalışmalar ve sosyal etkinliklere katılım gibi faaliyetler, kadınlar için evlilikten daha çekici hale gelebilmektedir (Hakim, 2000).

n. Çocuk Sahibi Olma Baskısının Azalması

Geçmişte, kadınların çocuk sahibi olma arzusu ve toplumun bu konudaki baskısı, evlilik kararlarını etkileyen temel faktörlerden biriydi. Ancak günümüzde, biyolojik annelik ile toplumsal kabul arasındaki bağ zayıflamıştır (Goldin, 2006). Kadınlar, çocuk sahibi olmak için evliliği zorunlu bir yol olarak görmemekte ve alternatif yolları değerlendirmektedir.

Ayrıca, bireysel yaşamın öncelik kazanması ve çocuk sahibi olmanın getirdiği sorumlulukların farkında olunması, evliliğe mesafeli yaklaşımı arttırmaktadır. Kadınlar, çocuk sahibi olmadan da tatmin edici bir yaşam

sürdürebileceklerini görmüş ve bu durum evlilik kararlarını etkilemiştir (Cherlin, 2004).

o. Psikolojik Travmalar ve Güven Sorunu

Evlilikte yaşanan olumsuz deneyimler, psikolojik travmalara neden olabilmektedir. Şiddet, ihmal, sadakatsizlik ve toksik ilişkiler, kadınların evlilikten uzak durmasına yol açan psikolojik etkenler arasında yer almaktadır (Amato, 2010). Özellikle travma sonrası stres bozukluğu yaşayan kadınlar, yeni bir evlilik kararı almaktan kaçınmaktadır. Güven sorunu, bireylerin ilişkilere mesafeli yaklaşmasına neden olur. Evlilik kurumuna yönelik algılı olumsuzlaşması, kadınların özgür ve güvenli bir yaşamı tercih etmelerine yol açabilir. Psikolojik destek süreçlerinde de bu durum sıkça gözlemlenmiştir (Jamieson, 1999).

p. Sosyal Çevre ve Destek Sistemlerinde Değişim

Geleneksel toplumlarda evlilik, sosyal destek sistemlerinin temel kaynağı olarak görülürdü. Ancak günümüzde kadınlar, arkadaş çevreleri, sosyal gruplar ve iş yaşamları aracılığıyla güçlü sosyal bağlar kurabilmektedir (Hakim, 2000). Özellikle kentleşme süreci ile birlikte geniş aile yapılarının yerini çekirdek aile yapısının alması, kadınların evlilik dışı sosyal destek sistemleri kurmasına olanak sağlamıştır.

Kadınlar, sosyal çevreleri aracılığıyla duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmekte ve bu da evlilik kararlarını erteleme veya iptal etme eğilimlerini arttırmaktadır (Goldin, 2006) Bu durum, özellikle bağımsız yaşamayı benimseyen kadınlar arasında belirginleşmiştir.

r. Kültürel ve Sosyolojik Değişimler

Toplumsal değişim süreçleri, evlilik algısını dönüştürmüştür. Küreselleşme ve kentleşme, geleneksel evlilik modellerinin çözülmesine ve yeni ilişki biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Cherlin, 2004). Özellikle metropolde yaşayan kadınlar için evlilik artık sosyal bir zorunluluk değil bireysel bir tercih olarak değerlendirilmektedir. Kadınların eğitim seviyelerindeki artış, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalıklarını arttırmış ve evliliğe yönelik geleneksel beklentileri sorgulamalarını neden olmuştur (Jamieson, 1999).

Eğitimi kadınlar, eşitlikçi ilişkileri tercih etmekte ve bu beklentiler karşılanmadığında evlilikten uzak durabilmektedir.

2. Bekarlığın Artan Yaygınlığı ve Bunun Toplumsal Algılara Etkisi: Avantaj mı? Dezavantaj mı?

Evlenmeyi ya da birlikteliği tercih etmeme halidir. Yalnızlık ve tek başınalık ifadeleri barındıran Bekarlık, bir kişiye bağlı olmayan, özgür ve serbest olan anlamlarında da kullanılmaktadır. Son yıllarda popülaritesi arttığı düşünölen bekarlık, bir tercih olmakla birlikte, zorunda kalınmış bir yol olarak da yorumlamak mümkündür. Ekonomik düzensizlik, değişkenlik, iş yaşamının zor koşulları, alınan düşük ücretler, nitelikli ve bilinçli genç nüfusun artması, fakat iş olanaklarının aynı hızla artmaması, uzun süren işsizlik süreçleri, iş değişikliği ve diğer ekonomik sebeplerle kök aileden farklı bir yere taşınma ve yalnız, ya da ev arkadaşı ile fakat bekarlık statüsü ile, yaşamayı seçmek zorunda kalma, gelecek kaygısı, uzun vadeli hedefler belirleyememe, sorumluluk alamama şeklinde kendisini gösteren yalnızlaşma, bekarlığı bir sonuç olarak karşımıza çıkartmadır. Bekarlığın duygusal tercih olduğu durumlarda ekonomik belirsizlik ya da kaygılardan, daha az belirleyici olmakta olduğu düşünölmektedir. Dijital komünikasyonun hızla önem kazandığı, sosyal medya ağlarının çeşitlendiği, e-ticaret, alişveriş ve her türlü işlemin yapılabildiği bu mecralarda, ilişki kuma şekillerinin de değiştiği, birliktelik ihtiyaçlarının çeşitlenerek, yeni alanlarda aktif olduğu, düşünölmektedir. Temel ihtiyaçlarını karşılayabilen üretime aktif katılan nitelikli genç nüfusun güçlenmiş bireysellikleri, geçmişte yalnızca evlilik sisteminin karşılayabildiği temel ihtiyaçlar, bugün hem hizmet sektörü tarafından karşılanabilirken (yemek, temizlik gibi) hem de, bireyler kendi konfor alanlarında, sadece kendi sorumluluğunu alma, özgür ilişki ve iletişim kurma becerileri, beslenme, barınma, duygusal yakın ilişki yaşama özgürlüğü ve çocuk sahibi olmak istemeyişin, bekarlık olgusunun giderek güçlenen ve tercih edilen bir durum ve hal olmaya başladığını düşöndürmektedir. Toplumsal olarak, evlilik hala idealize edilen bir olgu olmakla beraber, yukarıda saydığımız güncel yaşam dinamiklerinin, ilişki kurma şekilleri üzerinde belirleyici olduğu, yaşam koşullarına uyumlu sorumluluk içermeyen, konfor içeren birlikteliklerin, ya da bekarlığın tercih edilebilirlik sıklığında da etkili ve belirleyici olduğu düşünölmektedir.

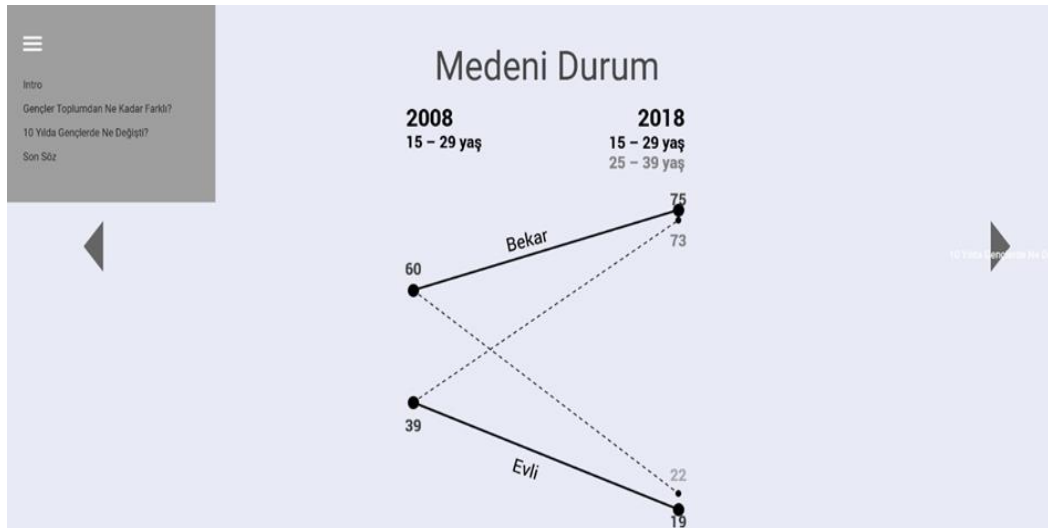
Ülkemiz için yıllık açıklanan Tük verileri ile evli ve bekar nüfusun yıllara dağılımı incelendiğinde bekar nüfusun yıllara dağılımı analiz edildiğine oransal olarak artmakta olduğu bununla birlikte ilk evlenme yaşının da yükseldiği görülmektedir.

3. Veriler ile Türkiye’de Bekarlık Değerlendirmesi.

Bekar kalma ve evlilik süreçleri sadece bireyin zihninde şekillenen bir istek olmaktan çok, sosyoekonomik gelişmişlik ve sosyal refah düzeni de etkilidir. Bireylerin sağlıklı ve öngörülebilir karar alma süreçlerini etkileyen temel motivasyonların başında sosyal hizmet ve sosyal refah sistemine inançları da etkilidir. Güvencesiz gelecek ve karamsar beklentiler ile şekillenecek süreçler evlilik süreçlerini zorlamakta ve yalnız yaşama konforuna dönüşen bekar yaşama rejiminde istenmeyen düzeni sürdürmesine sebep olabilmektedir.

40 yaş ve genç yetişkin kadınların, hayatını bağımsız ve özgür şekilde şekillendirebilme kapasitesine sahip olmaları, bekarlık sürecinde ve yaşam tarzı olarak seçimlerinde önemli etken olabilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (Tük) verileri ise yıllara göre Türkiye’de evlilik sayısında düşüş ve boşanma sayısında artışın olduğunu ve evlenme yaşının ise ortalama olarak yıllara göre hem kadın hem de erkekler için arttığını göstermektedir.

Şekil 7. 2008-2018 Yılları Arası 15-29 Yaş Bekar Nüfusun Evli Nüfusa Oranı.

Toplumsal alanda çalışmaları ile bilinen Konda araştırma şirketinin 10 yıllık veriler ile bulguladığı medeni durum istatistiğın gözle görülür şekilde bir değişim

tespit edilmiştir. 15-29 yaş arası bekar oranının yükseldiği ve evli nüfusun toplam nüfus içinde azaldığı görülmektedir. (Konda. 2020)

Aynı araştırma şirketinin 2022 da yayınlanan ‘Türkiye 100 Kişi Olsaydı’ başlıklı ve 10 yıllık Konda araştırma verilerine dayanan alan çalışmasında Türkiye toplumunda bekarların oranınının 10 yıllık süreçte yüzde 20’den yüzde 29’a çıkmış olup nüfus yoğunluğu içinde artışı gözlemlenmiştir.

4. Ortalama İlk Evlenme Yaşı İstatistiği

Yıllara göre ortalama ilk evlenme yaşı incelendiğinde, her iki cinsiyette de ilk evlenme yaşının arttığı görüldü. Ortalama ilk evlenme yaşı 2023 yılında erkeklerde 28, 3 iken kadınlarda 25, 7 oldu. Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 2, 6 yaş olarak gerçekleşti. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de gençler arasında bekâr ama birlikte yaşama (Konda, 2020) giderek tercih edilen bir yaşam tarzı haline gelmektedir.

Cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşı, 2001-2023

Tek kişilik hane halklarının oranı arttı

Adnks sonuçlarına göre, 2015 yılında %14, 4 olan yalnız yaşayan fertlerden oluşan tek kişilik hane halklarının oranınının 2023 yılında %19, 7'ye yükseldiği görüldü.

Hanehalkı tiplerine göre hane halkı oranı, 2015-2023

Ortalama hanehalkı büyüklüğü 3, 14 oldu

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) sonuçlarına göre, Türkiye’de 2008 yılında 4 kişi olan ortalama hanehalkı büyüklüğünün, azalma eğilimi göstererek 2023 yılında 3, 14 kişiye düştüğü görüldü.

Yıllara göre ortalama hane halkı büyüklüğü, 2008-2023

Boşanan çiftlerin sayısı 2023 yılında 171 bin 881 oldu

Boşanan çiftlerin sayısı 2022 yılında 182 bin 437 iken 2023 yılında 171 bin 881 oldu. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı 2023 yılında binde 2, 01 olarak gerçekleşti.

Boşanma oranlarının analizine baktığımızda, 2023 yılında boşanan çift sayısınının 171. 881 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum bir önceki yıl

olan 2022'ye kıyasla bir düşüŖe iŖaret etmektedir. 2022 yılında boŖanan çift sayısı 182. 437 iken, bu sayı 2023'te yaklaşık %5, 7 oranında azalmıŖtır. Kaba boŖanma Haziran 2023 yılında binde 2, 01 olarak gerçekteŖmesi, nüfus başına düşen boŖanma oranında dikkate değer bir düşüŖü yansıtmaktadır (Tüik, 2024).

VI. TARTIŞMA

Ailenin, bireyin gelişimi üzerindeki sayısız etkisi literatür taraması ile araştırılarak vurgulanmıştır. Geçmişten bugüne, günümüz toplumlarının, yapısal değişimleri ve bu değişimlerin aile yapısı üzerindeki etkileri elde edilen alan yazım taramalarıyla, ortaya konmuştur. Aile kurmanın başlangıcı varsayılan evlilik ise bir çok yönüyle ele alınarak, evlilikle kurulan aile yapılanmasının önemi ve biricikliği, bireylerin hayatlarında olduğu gibi, toplumsal etkileri de göz önüne serilmiştir. Bu bilgiler ışığında son 20 yıldır Türk toplumunun aile ve evliliğe bakış açısındaki değişiklik, Türk verileri incelenmiştir. Yine aynı dönem içinde evlenme oranlarının düştüğü, kadın ve erkekte evlilik yaşının yükseldiği, evliliklerin yarısından fazlasının ilk on yıl içinde boşanma ile sonuçlandığı görülmüştür. Araştırılması hedeflenen 40 yaş artı genç yetişkin kadınların evlenmeyi tercih etmeme nedenleri ile ilgili yapılan alan yazım taramaları sonucunda; Bekâr kadınlarla ilgili çalışmaların çoğunun genellikle boşanmış, dul, ayrılmış ve hiç evlenmemiş kadınları bir arada konu almaktadır. Sadece birkaç çalışma odağına, hiç evlenmemiş kadınları almıştır. 40 yaş üzeri hiç evlenmemiş kadınları, karamsar, mutsuz ve yalnız olarak tanımlamışlardır. (McDill and diğerleri, 2006). Bu çalışmalarda bekâr kadınların topluma uyum sağlayamayan ve daha az tercih edilen hatta tercih edilmeyen, ve negatif özellikler barındıran kadınlar olarak tanımlandıkları, tüm bu negatif özellikler sebebiyle, evlenme olasılıklarının düşük olduğunun altı çizilmiştir. Daha yakın geçmişte 2005 yıllarından sonra yapılan çalışmalarda, Genç yetişkin olan ve evliliği tercih etmeyen 40 yaş üzeri bekar kadınların, bireysel sosyal ve duygusal alanlarda oldukça aktif ve paylaşımcı olduğu, sosyal çevreleriyle güçlü bağlar kurabildikleri, bu alanlarda aktif ve başarılı oldukları kabul görmeye başlanmıştır. Evliliğin kadınlar için en kabul edilebilir yapı olarak benimsendiği, 40 yaş üzeri genç yetişkin bekar kadınların ise, toplumun genel kabulüne uygun davranmayarak bir şekilde toplum dışı ve sosyal hayatta başarısız olarak belirlenmeleri baskın görüş iken; Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi,

ekonomik üretime katılımı ve dijitalleşme hızı, bireysel alanların genişlemesi, günümüzde, sosyal medyanın da etkisiyle kendilerini ifade etme alanlarının genişlemesi, psiko dinamik etkenlerin yanı sıra, sosyal ve ekonomik belirsizlikler, işsizlik, kentsel yaşamın kendi dinamikleri, yakın ilişkilerin mesafesini açarken, toplumsal ve kültürel normların zayıflamasıyla, alışılmışın dışındaki her türlü yakın ilişkinin, normal karşılanmasını beraberinde getirmiş olduğu düşünülmektedir. İlişkide olmak için, evlenme bir zorunluluk olmaktan çıkarak, isteğe bağlı bir tercih haline geldiği düşünülmektedir.

Tercihlerin değişmesi, koşulların esnemesiyle gerçekleşen, tercihlerdeki özgürlük alanının genişlemesi, özellikle kentli ve eğitimli kadınlar arasında daha uygulanabilir hale gelmiştir. Evlilik dışı ilişki biçimlerinin normalleşmesini hızlandırmıştır. Bu gelişmeler, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki duyarlılığı artırmakta, geleneksel aile yapılarının mutlak doğruluğu fikrini sorgulamaya açmaktadır (Berktaş, 2004).

Bu bağlamda, çalışmanın odak noktası olan 40 yaş üstü kadınların evliliğe mesafeli duruşları, sadece bireysel değil; aynı zamanda toplumsal bir eğilimin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Evlenme ve boşanma verilerine baktığımızda; Türkiye İstatistik Kurumu (Tüik) verileri, evlenme ve boşanma oranlarında yaşanan değişimin, toplumsal yapıdaki dönüşümle paralel ilerlediğini göstermektedir.

Evlenme Oranları:

- 2019: 541.424 çift evlendi.
- 2020: 487.270 çift evlendi.
- 2021: 561.710 çift evlendi
- 2022: 574.358 çift evlendi.
- 2024: 568.395 çift evlendi.

Boşanma Oranları:

- 2019: 155.047 çift boşandı.
- 2020: 136.570 çift boşandı.
- 2021: 174.085 çift boşandı.

- 2022: 180.954 çift boşandı.
- 2024: 187.343 çift boşandı.

2019-2024 yılları arasında evlenen çift sayısında görece bir dalgalanma gözlenirken, boşanma oranlarında istikrarlı bir artış yaşanmıştır. 2019'da 155.047 olan boşanma sayısı, 2024'te 187.343'e yükselmiştir. Bu durum, evlilik kurumunun sürdürülebilirliğine dair toplumsal güvenin zayıflamakta olduğuna işaret ederken, bireylerin evlilikten beklentilerinin değiştiğini ve evlilik dışı yaşam biçimlerinin giderek daha kabul edilebilir hale geldiğini düşündürmektedir. Evliliğe daha temkinli yaklaşan bireyler, özellikle kadınlar, evliliği yalnızca bir toplumsal norm olarak değil; ekonomik, duygusal ve sosyal yükleri olan bir seçim olarak değerlendirmektedir. Boşanmanın artık sosyal bir tabu olmaktan çıkarak, kişisel bir yenilenme ve özgürleşme süreci olarak görülmesi de bu değişimin göstergelerindedir. Artan boşanma oranları, geleneksel aile yapılarının çözülmekte olduğunu ve bireysel mutluluğun toplumsal beklentilerin önüne geçmeye başladığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

Ayrıca, feminist kuramların etkisiyle kadınların geleneksel cinsiyet rollerine karşı geliştirdiği eleştirel bilinç, evliliği sorgulamalarına zemin hazırlamıştır. Özellikle hegemonik erkeklik anlayışının evlilikteki adaletsiz iş bölümünü meşrulaştırması, kadınların duygusal ve fiziksel emeğinin karşılıksız kalmasına neden olmaktadır (Connell, 2005). Bu farkındalık, kadının bireysel değerini ve özerkliğini koruma refleksini güçlendirerek evliliği bir seçenek değil, potansiyel bir eşitsizlik alanı olarak değerlendirmesine yol açmaktadır. Toplumsal hayatta yaşanan sosyal kültürel ve ekonomik değişimler 40+ yetişkin kadınların evliliği tercih etmeme sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, 40 yaş üstü genç yetişkin kadınların, evliliği tercih etmeme nedenlerini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında, literatürdeki benzer araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve alana katkı sağlayacak sonuçlar sunulmuştur.

Ülkemizde, kadının iş yaşamına aktif katılımı, ekonomik yeterlilik elde etmesi, toplumsal hayatta bağımsızlaşmasına hizmet ettiği gibi, birlikte yaşam becerileri gerektiren evlilik kavramının, geçmiş yıllardan bugünüme değişiklik

gösterdiği, iş yaşamı ve sosyal hayatın yoğunluğunun, bireyselleşme kavramını destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir. Araştırmamızda hedeflenen 40+ genç yetişkinlerin evlenmeyi tercih etmeme nedenleri olarak, psikodinamik etkenlerin yanı sıra, konfor alanının bireyselleşmeyi, bireyselleşmenin de konfor alanını besliyor olması, birlikte yaşam becerileri gerektiren evlilik kavramının sorgulanmasına, evlilik ve karşı cinsle kurulan yakın ilişkilerin geçmişe göre daha seçici olduğu, evlilik kararı verebilmek için fiziksel, duygusal ve ekonomik ön koşulların, bireyin yaşam standartlarını yükseltmesine yönelik hedefler içermeye başladığı gözlenmiştir. Tüm bu değişen parametrelerin evliliği yüksek bir çığaya çektiği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada, elde edilen veriler, genç yetişkinlerin evliliği tercih etmeme sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik bağımsızlık, bireyselleşme eğilimi, toplumsal normların dönüşümü, evlilikteki cinsiyet rollerine duyulan tepki, kişisel özgürlük ihtiyacı, boşanma deneyimi, sosyal çevrenin etkisi, psikolojik faktörler, toplumsal ve demografik değişimler ile feminist hareketin etkisinin, 40 yaş üstü genç yetişkin kadınların evlilikten uzak durma nedenleri arasında önemli rol oynadığını göstermektedir. Bulgular, Hakim'in (2000) ekonomik bağımsızlık kazanan kadınların, evliliği bir zorunluluk olarak görmekten uzaklaştıkları yönündeki bulgularını desteklemektedir.

A. Ekonomik Bağımsızlık Ve Kariyer Önceliği

Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, evliliği tercih etmeme nedenleri arasında belirleyici bir etken olarak öne çıkmıştır. Çalışmamızda, ekonomik olarak bağımsız olan kadınların, kendi yaşamlarını idame ettirebilme yetenekleri nedeniyle evliliği gerekli görmedikleri tespit edilmiştir. (Goldin'in 2006) çalışmalarında da belirtildiği gibi, kadınların iş gücüne katılım oranlarının artması, evlilik oranlarında düşüşe neden olmaktadır.

B. Toplumsal Normların Değişimi

Toplumsal normların esnemesi ve geleneksel evlilik algılarının dönüşmesi, kadınların evliliğe karşı tutumlarını değiştirmiştir. Cherlin'in (2004) belirttiği gibi, modern toplumlarda bekârlık, artık eksiklik olarak görülmemekte, bireysel

bir tercih olarak kabul edilmektedir. Çalışmamızda da bu durumun, özellikle büyük şehirlerde yaşayan kadınlar arasında yaygın olduğu gözlemlenmiştir.

C. Cinsiyet Rollerine Duyulan Tepki

Evlilikte geleneksel cinsiyet rollerinin sürdürülmesi, kadınları evlilikten uzaklaştıran önemli faktörlerden biridir. Delphy ve Leonard (1992) tarafından da vurgulandığı üzere, hane içi işlerin kadınlara yüklenmesi ve erkeğin dışarıdaki ekonomik rolü, modern kadınların evlilikten kaçınma nedenlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda da katılımcıların çoğu, evlilikte iş bölümünün adaletsiz dağılımından şikâyet etmiştir.

D. Kişisel Özgürlük Ve Bireyselleşme Eğilimi

Kadınların bireysel özgürlüklerine duyduğu ihtiyaç, evlilik kurumundan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Jamieson (1999), bireyselleşme süreçlerinin kadınların kişisel tercihlerine daha fazla önem vermelerine yol açtığını ifade etmektedir. Çalışmamızın bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir.

E. Boşanma Deneyimi Ve Psikolojik Faktörler

Boşanma deneyimi yaşayan kadınların, yeniden evlilikten kaçındıkları saptanmıştır. Amato'ya (2010) göre, boşanma sürecinde yaşanan hukuki, psikolojik ve ekonomik zorluklar, bireyleri evlilik kurumundan uzaklaştırmaktadır. Çalışmamızda da benzer şekilde, katılımcılar, boşanma sonrası yaşadıkları travmaların, tekrar evlilik yapma konusunda isteksizlik yarattığını ifade etmiştir.

VII. SONUÇ

Bu çalışma, 40 yaş üstü kadınların evlilikten uzaklaşma nedenlerini detaylandırarak, toplumsal dinamiklerdeki değişimlerin bireysel tercihleri nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, sosyal politikaların ve aile yapısına yönelik çalışmaların, kadınların bireysel tercihlerine saygı göstererek, onları destekleyici ve eşitlikçi yapılar oluşturması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışma, 40 yaş üstü kadınların evliliği tercih etmeme nedenlerini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma literatürdeki benzer araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve alana katkı sağlayacak sonuçlar sunulmuştur.

Araştırmanın sonuçları, kadınların evliliği tercih etmeme nedenleri arasında ekonomik bağımsızlık, bireyselleşme eğilimi, toplumsal normların dönüşümü, evlilikteki cinsiyet rollerine duyulan tepki, kişisel özgürlük ihtiyacı, boşanma deneyimi, sosyal çevrenin etkisi, psikolojik faktörler, toplumsal ve demografik değişimler ile feminist hareketin etkisinin öne çıktığını göstermektedir. Bulgular, Hakim'in (2000) ekonomik bağımsızlık kazanan kadınların, evliliği bir zorunluluk olarak görmekten uzaklaştıkları yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Elde edilen veriler, kadınların kariyer hedeflerine yönelmelerinin, evlilik kurumuna olan ilgilerini azalttığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Goldin'in (2006) araştırmalarında da vurgulandığı gibi, kadınların iş gücüne katılım oranlarının artması, evlilik oranlarında belirgin bir düşüşe yol açmıştır.

Toplumsal normların değişimi de kadınların evliliğe karşı tutumlarını etkilemektedir. Cherlin'in (2004) çalışmasında ifade ettiği üzere, modern toplumlarda bekârlık artık bir eksiklik değil, bireysel bir tercih olarak kabul edilmektedir. Çalışmamızda da bu durumun, özellikle büyük şehirlerde yaşayan kadınlar arasında yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Kadınlar, toplumun evliliği dayatan geleneksel bakış açısından uzaklaşarak, kendi bireysel yaşam alanlarını koruma isteği göstermektedir. Ayrıca, bireyselleşme sürecinin güçlenmesi, evlilik dışı yaşam biçimlerine duyulan ilgiyi artırmaktadır (Jamieson, 1999).

Evlilikteki geleneksel cinsiyet rollerine duyulan tepki, araştırma sonuçlarında dikkat çeken bir diğer faktör olmuştur. Delphy ve Leonard'ın (1992) belirttiği gibi, evlilikte hane içi işlerin ve bakım sorumluluklarının ağırlıklı olarak kadınlara yüklenmesi, evlilikten uzaklaşma nedenleri arasında yer almaktadır. Katılımcılar, evlilikte eşitlikçi bir iş bölümünün olmamasını, evlilikten kaçınmalarının temel sebeplerinden biri olarak göstermiştir. Geleneksel aile yapısındaki bu iş bölümü, özellikle kariyer sahibi kadınlar için caydırıcı bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde boşanma deneyimi yaşamış kadınların, yeniden evlenme konusunda temkinli oldukları da saptanmıştır. Amato'nun (2010) araştırmalarında da görüldüğü gibi, boşanma sürecinde yaşanan hukuki, psikolojik ve ekonomik zorluklar, bireyleri evlilik kurumundan uzaklaştırmaktadır. Çalışmamızda, boşanma sonrası ekonomik bağımsızlık kazanan kadınların, yeniden evlenme ihtiyacını daha az hissettikleri tespit edilmiştir. Boşanma deneyimi, kadınların evlilik kurumuna olan güvenlerini sarsmakta ve bireysel yaşamlarını tek başlarına sürdürme yönündeki isteklerini artırmaktadır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, kadınların evliliği tercih etmeme kararları yalnızca bireysel bir seçim değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet düzenine bir itiraz biçimi olarak okunabilir. Feminist düşüncenin etkisiyle artan bilinçlenme, kadınların hem psikolojik hem ekonomik özerkliklerini önceliklendirmelerine neden olmuş; böylece evlilik, tek meşru yaşam biçimi olmaktan çıkarak bir seçenekler bütününden yalnızca biri haline gelmiştir. Toplumsal politikaların bu farkındalığı gözeterek, kadınların tercihlerini destekleyen eşitlikçi yapılar geliştirmesi gerekmektedir.

VIII. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ADAK, N. (2018). "Evlilik mi? Birlikte Yaşama mı? N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar* (s. 222 - 223). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ADLER, A. (2023). **Yaşamın anlam ve amacı: Sevgi ve evlilik**. In A. Adler (Ed.), *Yaşamın anlam ve amacı* (ss. 303–304). İstanbul: Maya Kitap.
- BERKTAY, F. (2004). **Kadınların tarihine bakmak**. İstanbul: Metis Yayınları.
- BERNS, R. M. (2016). **Child, family, school, community: Socialization and support** (10th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.
- BEŞİKÇİ, İ. (1969). **Doğu Anadolu'nun düzeni**. Ankara: E Yayınları.
- Bowlby, J. (1969). **Attachment and loss: Vol. 1. Attachment**. New York: Basic Books.
- BUTLER, J. (2021). **Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi** (Çev. Z. K. Korkmaz). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal eser 1990)
- CHODOROW, N. (1978). **The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender**. Berkeley: University of California Press.
- CONNELL, R. W. (1998). **Toplumsal cinsiyet ve iktidar** (Çev. Ç. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CONNELL, R. W. (2005). **Maskuliniteler** (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser: Masculinities, 1995)
- CÜCELOĞLU, D. (2017). ***Evlenmeden önce***. İstanbul: Kronik.
- CÜCELOĞLU, D. (2023). **Kavramlar sözlüğü**. In D. Cüceloğlu, Evlenmeden önce (ss. 185–188). İstanbul: Kronik Kitap.
- ÇELİK, O. (2022). **Aile İçi İletişim**. O. Çelik içinde, Boşanma ve Çocuk (s. 127-142). Ankara: Nobel.

- DIKEÇLİGİL, B. (2014). **Aileye dair kabullerin ezber bozumu**. In M. Aydın (Ed.), *Aile sosyolojisi yazıları* (ss. 13–50). İstanbul: Açılım Kitap.
- DOĞAN, B. G. (2022). **Aile tanımı, tarihsel gelişimi, aile çeşitleri ve modelleri**. In B. G.
- DONOVAN, J. (2015). **Feminist teori** (Çev. B. Aksu, M. Ağduk, Gevrek, & F. Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ENGİN, G. (2017). **Değersizlik Duygusu**. E. Geçtan içinde, *İnsan Olmak * (s. 78-80). İstanbul: Metis.
- FIRESTONE, S. (1970). **The dialectic of sex: The case for feminist revolution**. William Morrow.
- FIRESTONE, S. (2021). **Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Devrimi İçin Bir Çağrı** (Çev. A. Berktaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 1970)
- FOUCAULT, M. (2010). **Cinselliğin tarihi** (Çev. H. Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FURSETH, I., & REPSTAD, P. (2006). **Din sosyolojisine giriş** (Çev. İ. Çapçioğlu & H. Aydınalp). Ankara: Birleşik Yayıncılık.
- GIDDENS, A. (1992). **The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies**. Stanford University Press.
- GIDDENS, A. (2000). ***Sosyoloji*** (Çev. V. Akan). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GIDDENS, A. (2010). **Mahremiyetin dönüşümü: Modern toplumlarda cinsellik, aşk ve erotizm** (Çev. İ. Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GIDDENS, A. (2012). ***Sosyoloji*** (Çev. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GIDDENS, A. (2021). **Sosyoloji** (9. Basım). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GÖKÇE, B. (1996). **Aile tipleri**. In *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar* (ss. 160–166). Ankara: Savaş Yayınevi.
- GÖKÇE, M. Z. (1996). **Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- GÜDÜCÜ, B. (2018). **Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet**. In H. E. Kaya & D. Şenol (Ed.), *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* (ss. 14–21). Lisans Yayınları.
- HAKIM, C. (2000). **Work-lifestyle choices in the 21st century: Preference theory***. Oxford University Press.
- HAKIM, C. (2001). 21. **Yüzyılda Kadınlar: Tercihler Kuramı** (Çev. Z. Maden). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Orijinal eser 2000)
- HOLLIS, J. (2022). **Varoluşsal yaralarımız ve benlik duygumuzun programlanması**. In J. Hollis, **Yaşamın ikinci yarısında anlam arayışı** (s. 63). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İ. ARSEL. (2014). **Şeriat ve kadın**. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- İLKARACAN, P. (2000). **Kadın ve aile: Ataerkil sistem içinde kadın kimliğinin inşası**. *Toplum ve Bilim*, 86, 32–49.
- LAÇIN (Ed.), **Ailede iletişim** (ss. 3–4). Ankara: Nobel.
- LÉVI-STRAUSS, C. (1969). **The elementary structures of kinship** (J. H. Bell & J. R. von Sturmer, Trans.). Boston: Beacon Press. (Original work published 1949)
- M.KALKAN. (2018). M. Kalkan içinde, **Evlilik ve Aile Terapisi**. Ankara: Nobel yayıncılık.
- MACIONIS, J. (2012). **Sosyoloji** (Çev. V. Akan). Ankara: Nobel Yayınları.
- MALINOWSKI, B. (1963). **Sex, culture, and myth**. New York: Harcourt, Brace & World. (Original work published 1927)
- MILLETT, K. (2018). **Cinsel Politika** (Çev. Sel Yayıncılık kolektifi). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal eser 1970)
- MURDOC, & G.P. (1949). **Social Structure**. Macmillian.
- NOTZ, G. (2012). **Feminizm** (Çev. D. Çetinkaya). Ankara: Phoenix Yayınları.
- OAKLEY, A. (1974). **The sociology of housework**. Oxford: Martin Robertson.
- OZANKAYA, Ö. (1994). **Evlilikte başarının koşulları**. In Ö. Ozankaya (Ed.), **Toplumbilim** (ss. 365–366). İstanbul: Cem Yayınları.

- PAN, R. (2004). **Why being single?** : A research for the delayed marriage among people (aged 25–35) in Shanghai, China. <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/1328263>
- RICH, A. (1986). ***Of woman born: Motherhood as experience and institution***. Norton.
- RICH, A. (2004). **Kadınlara Doğmak: Anelik Deneyiminin Politikası** (Çev. F. Yalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SANCAR, S. (2009). **Erkeklik: İmkansız iktidar–Ailede, piyasada ve sokakta erkekler**. İstanbul: Metis Yayınları.
- SAYIN, Ö. (1990). ***Aile sosyolojisi***. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- ŞENOL, D., & KAYA, H. E. (2018). **Kuramsal Feminizm Tartışmaları**. D. Şenol, & H. E. Kaya içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. İstanbul: Lisans Yayınları.
- TURGUT, M. (2015). ***Türkiye’de evlilik tercihleri***. Ankara: T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- WALBY, S. (1990). ***Theorizing patriarchy***. Basil Blackwell.
- WALBY, S. (2016). **Partiyarka kuramı** (Çev. H. Osmanoğlu). İstanbul: Dipnot Yayınları.

MAKALELER

- AINSWORTH, M. D. S., BLEHAR, M. C., WATERS, E., & WALL, S. (1978). Patterns of attachment: A **psychological study of the strange situation**. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- AMATO, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. **Journal of Marriage and Family**, 72*(3), 126–140.
- ATACA, Ç. K. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye'den otuz yıllık bir portre. **Sosyoloji Dergisi**, 77–101.

- AVCI ÇAYIR, G. DEMİR, (Rehberlik ve psikolojik danışmanlık), M. & Vural Batık, M. (2022). Bekarlığa ilişkin tutum ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, **T.E. Dergisi**, 12(1), 508-521.
- BALAMAN, A. R. (1975). Güneydou Anadolu'da Berder ailesi. **T. F. A. Dergisi**, (307).
- BEŞPINAR AKGÜNER, F. U. , & BEŞPINAR KARAOĞLU, L. Z. (2017). Türkiye'de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: Geleneklerin yanı sıra değişimin yansımaları. **Nüfusbilim Dergisi**, 39, 109–149.
- CHERLIN, A. J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. **Journal of Marriage and Family**, 66(4), 848–861.
- ERDOĞAN, B. (2020). Modern toplumda yalnız yaşamak, yeni bir norm olarak bekârlık. **Sosyologca Dergisi** (18–19). https://sosyologca.org/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=54608
- ERDOĞAN, Y. (2019). Türkiye'de aile danışmanlığı alanında yapılmış yüksek lisans tezlerinin analizi. **Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi**, 2*(1), 106–127.
- ERKOL, M., ŞAHİN, M., & AVCI, Ş. (2021). Toplumsal değişimin bir göstergesi olarak gençlerin evliliğe yönelik tutumları. **Universal Journal of History and Culture**, 3*, 57–78. <https://doi.org/10.52613/Ujhc.881488>
- GÖKÇE, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerinde bir inceleme. ***Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi***, 48–67.
- GOLDIN, C. (2006). The quiet revolution that transformed women's employment, education, and family. **American Economic Review**, 96*(2), 85–101.
- HABERLİ, M. (2023). Dijital Çağda Aile. **Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi**, 374- 389.
- İLHAN, S. T. (2019). Evliliğin ilk yıllarında evlilik yaşamı deneyimi ve evliliğe ilişkin algılar: Sorunlar, zorluklar ve ihtiyaçlar. **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, 7*(4), 1430–1448.

- İZCİ, L., & MAZMAN, İ. (2021). Sembolik Etkileşimcilik Çerçevesinden Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Benlik. **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 151 - 170.
- JAMIESON, L. (1999). Intimacy transformed. A critical look at the 'pure relationship'. **Sociology**, 33*(3), 477–494.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1996). The autonomous-relational self: A new synthesis. **European Psychologist**, 180–186.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. , & ATACA, B. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye'den otuz yıllık bir portre. **Sosyoloji Dergisi**, 77–101.
- KARAARSLAN, L. (2022). Kırk Yaş Sonrası Kadınlar: Eyvah 40'ıma Geldim! **Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi**, 17 - 42.
- KAZAN, H. & SUBAŞI, N. G. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. **Turkish Online Journal of Design Art and Communication**, 147–162.
- KELDAL, G. (2021). Evliliğe Bakış Açısı ve Evlilikten Beklentiler. **Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1- 10.
- KİRMAN, M. (2013). Rasyonel Seçim Kuramı. **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 66.
- PAYAT, Ş., & ÖKSÜZ, Y. (2022). Genç Yetişkinlik Çağındaki Bireylerin Evlilik Kaygısı İle Mutluluk Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 621 - 642.
- SUNGUR, M., & YILDIZ, Ö. (1999). Transeksüelite: İlgili kavramlar ve cinsiyet düzenleme girişimleri. ***Klinik Psikiyatri**, 2*(1), 49–54.
- TEZCAN, F. (2021). Damgalanan bir yaşam tarzı olarak bekârlık. ***Sosyoloji Dergisi***, 81–115.
- TUZER, V. (2004). Lezbiyen ve gaylerin sorunları: Toplumsal barış için çözüm önerileri. In ***Eşcinsellik, Travestilik ve Transeksüellik*** (s. 7). İstanbul: **KAOS GL Derneği**.

YAZICI, H. (2019). Evliliğin niteliği olarak evlilikte bireyselleşme ve bütünleşme. **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 30 (2), 06-622.

TEZLER

COŞAN, B. (2021). Türkiye'de İlk Evlilik Yaşının Artışının Nedenleri ve Sonuçları: Doğurganlık Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Evlik Türleri*. İstanbul Üniversitesi: YÖKTEZ.

DEMİRCİ, M. S. (2015). Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlen. YÖK Ulusal Tez merkezi.

MAĞARA, G. (2019). *Yetişkin bekar kadınların bekarlığa ilişkin algıları* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

(n.d.).

(n.d.).

(n.d.).

(n.d.).

Adak, N. (2018). "Evlilik mi? Birlikte Yaşama mı? In N. Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar* (pp. 222 - 223). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Coşan, B. (2021). Türkiye'de İlk Evlilik Yaşının Artışının Nedenleri ve Sonuçları: Doğurganlık Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Evlik Türleri*. İstanbul Üniversitesi: YÖKTEZ.

Doğruöz, D. (2022). <https://denizdogruoz.com/kadinlarda-40-yas-sendromu-tum-detaylariyla/>. Retrieved from <https://denizdogruoz.com/kadinlarda-40-yas-sendromu-tum-detaylariyla/>.

Haberli, M. (2023). Dijital Çağda Aile. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 374-389.

- İzci, L., & Mazman, İ. (2021). Sembolik Etkileşimcilik Çerçevesinden Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Benlik. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 151 - 170.
- Karaarslan, I. (2022). Kırk Yaş Sonrası Kadınlar: Eyvah 40'ıma Geldim! *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 17 - 42.
- Keldal, G. (2021). Evliliğe Bakış Açısı ve Evlilikten Beklentiler. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1- 10.
- Kirman, M. (2013). Rasyonel Seçim Kuramı. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 66.
- M.Kalkan. (2018). In M. Kalkan, *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Murdoc, & G.P. (1949). *Social Structure*. Macmillian.
- Payat, Ş., & Öksüz, Y. (2022). Genç Yetişkinlik Çağındaki Bireylerin Evlilik Kaygısı İle Mutluluk Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 621 - 642.
- Şenol, D., & Kaya, H. E. (2018). Kuramsal Feminizm Tartışmaları. In D. Şenol, & H. E. Kaya, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. İstanbul: Lisans Yayınları.
- KONDA. (2020). 10 yılda gençlerde ne değişti? . <https://interaktif.konda.com.tr/tr/Gencler2018/#firstPage>
- KONDA. (2022). Türkiye 100 kişi olsaydı. <https://interaktif.konda.com.tr/rapor/turkiye-100-kisi-olsa/1>
- KONDA. (2024). Toplumsal değerler ve gençlik araştırma raporu. <https://konda.com.tr/rapor/187/toplumsal-degerler-ve-genclik-arastirma-raporu>
- T.C. MEDENİ KANUNU (2002). Türk Medeni Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/>
- TDK. (2021a). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>
- TDK. (2021b). *Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*. <https://sozluk.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Seçil KARAMAN

Lisans Eğitimi: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Yüksek Okulu (1996–2001)

Yüksek Lisans Eğitimi: İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı, Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı

Yabancı Dil: İngilizce – A1 Düzeyi

İlgi Alanları / Çalışma Alanları: Evlilik, aile ve kadın çalışmaları, kişisel gelişim alanları, son 20 yıldır sağlık alanında engelli hastalarla çalışmaktayım

ORCID: 0009-0001-6604-8774